

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Φιλοσοφική Σχολή - Τμήμα : Ιστορίας και Αρχαιολογίας

**ΠΜΣ Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία και Ιστορία της Τέχνης (Κατεύθυνση :
Ευρωπαϊκή Ιστορία)**

Ακαδημαϊκό Έτος : 2020-2021 (Εαρινό Εξάμηνο)

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ : ΣΧΕΣΕΙΣ
ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΡΩΣΙΚΗ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΑΔΟΧΑ ΤΗΣ ΚΡΑΤΗ . ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ , ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ , ΦΙΝΛΑΝΔΙΑΣ (1890-1922) , του φοιτητή
Σωκράτη Σαμουήλ**

A.M. : 1561201901057

Τριμελής εξεταστική επιτροπή

**Επόπτρια : αναπλ. καθηγήτρια Μαρία Παπαθανασίου (Νεότερη Ευρωπαϊκή
Ιστορία ΕΚΠΑ)**

**Α΄ Βαθμολογητής : αναπλ. καθηγητής Κωνσταντίνος Ράπτης (Νεότερη
Ευρωπαϊκή Ιστορία ΕΚΠΑ)**

**Β΄ Βαθμολογητής : επίκ. καθηγητής Νικόλαος Παπαστρατηγάκης (Ιστορία
της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης ΕΚΠΑ)**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ σ. 4

ΠΕΡΙΛΗΨΗ σ. 6-7

ΕΙΣΑΓΩΓΗ σ. 9-20

Ιστοριογραφική συζήτηση σ. 18-20

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΠΑΤΡΙΩΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΠΑΛΗ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΥΣ (1890-1904) σ. 22-58

Πολωνία σ. 25-41

Ουκρανία σ. 42-51

Φινλανδία σ. 52-58

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1905 ΣΤΙΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ 1917 . Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΠΑΤΡΙΩΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ σ. 60-79

Οι Επαναστάσεις του 1905 σ. 60-67

Η πολιτική των Μπολσεβίκων για το εθνικό ζήτημα σ. 68-69

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος , Φεβρουαριανή και Οκτωβριανή Επανάσταση σ. 69-75

1917. Από τον Φεβρουάριο στον Κόκκινο Οκτώβρη . Ταξική πάλη , εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας ή συνδυασμός και των δύο ; σ. 75-79

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ (1918-1922) σ. 81-100

Ο απόηχος της Οκτωβριανής Επανάστασης και η Συντακτική Συνέλευση σ. 81-82

Οι Μπολσεβίκοι και το ζήτημα των εθνοτήτων μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση σ. 83-86

Κατάκτηση της ανεξαρτησίας και πόλεμος ενάντια στην ΡΣΟΣΔ σ. 87-96

Εθνικές και ταξικές συγκρούσεις κατά την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου σ. 97-98

Σύνοψη σ. 99-100

ΕΠΙΛΟΓΟΣ σ. 102-104

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ σ. 106

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ σ. 107-111

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

ΕΟΚ : Επαναστατικό Ουκρανικό Κόμμα

ΟΣΔΕΚ : Ουκρανικό Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα

ΠΣΚ : Πολωνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα

ΡΟΚ : Ριζοσπαστικό Ουκρανικό Κόμμα

ΡΣΟΣΔ : Ρωσική Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία

ΣΔΕΚΡ : Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα Ρωσίας

ΣΔΚΠΛ : Σοσιαλδημοκρατία του Βασιλείου της Πολωνίας και της Λιθουανίας

ΣΚΦ : Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Φινλανδίας

Περίληψη

Αυτή η εργασία ασχολείται με την επίδραση του εθνικισμού στο σοσιαλιστικό κίνημα της ρωσικής αυτοκρατορίας μέχρι το 1917 και την συμβολή του στην ίδρυση των νέων ανεξάρτητων κρατών που διαδέχτηκαν την αυτοκρατορία. Φαινομενικά θα αναρωτηθεί κάποιος πώς γίνεται η διεθνιστική σοσιαλιστική ιδεολογία να επηρεαστεί από μια εκ διαμέτρου αντίθετη ιδεολογία ; Η εργασία επιχειρεί να απαντήσει σε αυτό το ερώτημα, με βάση τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες της ρωσικής αυτοκρατορίας. Θα εστιάσει κυρίως στις περιπτώσεις της Πολωνίας, της Ουκρανίας, της Φινλανδίας και λιγότερο στο ίδιο το ρωσικό εργατικό κίνημα, γιατί στις προαναφερθείσες περιοχές ο εθνικισμός είχε την μεγαλύτερη επιρροή στα σοσιαλιστικά κόμματα .

Η εργασία χωρίζεται σε τρεις βασικές ενότητες . Στην πρώτη, που καλύπτει την χρονική περίοδο 1890-1905, μελετάται η ίδρυση των << εθνικών >> σοσιαλιστικών κομμάτων της ρωσικής αυτοκρατορίας και η ιδεολογική διαπάλη που διεξαγόταν στο εσωτερικό τους. Επιπλέον στην ίδια ενότητα γίνονται εκτενείς αναφορές στην κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα των υπόδουλων λαών της ρωσικής αυτοκρατορίας, οι οποίες κατά την γνώμη μου είναι χρήσιμες για την κατανόηση της δημιουργίας μιας ιδιαίτερης ιδεολογίας.

Η δεύτερη ενότητα καλύπτει την χρονολογική περίοδο 1905-1917, περίοδο κατά την οποία η Ρωσία γνώρισε δύο πολέμους και τρεις επαναστάσεις. Εξετάζεται η δράση των σοσιαλιστικών κομμάτων των υπόδουλων λαών της Ρωσίας από την Επανάσταση του 1905 μέχρι και την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917 και οι ιδεολογικές επεξεργασίες του εργατικού κινήματος της Ρωσίας όσον αφορά το εθνικό ζήτημα.

Η τρίτη ενότητα της εργασίας αφορά την περίοδο του ρωσικού εμφυλίου πολέμου (1918-1922) . Αυτή η ενότητα ασχολείται με την συμβολή των σοσιαλιστικών κομμάτων της πρώην ρωσικής αυτοκρατορίας στην ίδρυση εθνικών κρατών, καθώς και τη στάση τους απέναντι στην κομμουνιστική ιδεολογία και την σοβιετική εξουσία.

Abstract

This assertion deals with the influence of nationalism on the socialist movement of the Russian Empire until 1917 and its contribution to the founding of the new independent states that succeeded the empire. Someone would seem to wonder how internationalist socialist ideology can be influenced by a diametrically opposed ideology? The paper intends to answer this question, based on the social, political and economic peculiarities of the Russian Empire. It will focus mainly on the cases of Poland, Ukraine, Finland and less on the Russian labor movement itself, because in the above -mentioned areas nationalism had the greatest influence on the socialist parties.

The work is divided into three main subsections. The first, which covers the period 1890-1905, studies the establishment of the "national" socialist parties of the Russian Empire and the ideological struggle that took place within them. In addition, in the same section, extensive references are made to the social and economic reality of the enslaved peoples of the Russian Empire, which in my opinion are useful for understanding the creation of a particular ideology.

The second section covers the period 1905-1917, a period during which Russia experienced two wars and three revolutions. The action of the socialist parties of the enslaved peoples of Russia from the Revolution of 1905 to the October Revolution of 1917 and the ideological elaborations of the Russian labor movement on the national question are examined.

The third section of the assertion deals with the period of the Russian Civil War (1918-1922). This section deals with the contribution of the socialist parties of the former Russian Empire to the establishment of nation-states, as well as their attitude towards communist ideology and Soviet power.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο 19ος αιώνας ήταν ο αιώνας των μεγάλων ανατροπών μέχρι εκείνη την στιγμή στην ιστορία του ανθρωπίνου γένους. Ο αιώνας αυτός χαρακτηρίστηκε από το ξέσπασμα μεγάλων επαναστάσεων, οι οποίες είχαν είτε καθαρά αστικοφιλελεύθερο χαρακτήρα, είτε συνδύαζαν τον αστικό τους χαρακτήρα με την πάλη για την εθνική απελευθέρωση από τις παλιές πολυεθνικές αυτοκρατορίες. Στις περιπτώσεις της Γερμανίας και της Ιταλίας οι επαναστάσεις του 1848 και οι πόλεμοι της δεκαετίας του 1860-1870 είχαν ως αποτέλεσμα την επανένωση δύο μεγάλων κατακερματισμένων για αιώνες σε κρατίδια εθνών. Σ' αυτή την διαδικασία ηγέτιδα δύναμη ήταν η ανερχόμενη αστική τάξη, ενώ επίσης καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η συμμετοχή τμημάτων της παλιάς φεουδαρχίας που είτε είχαν χάσει τα προνόμιά τους, είτε πλέον ασχολούνταν με οικονομικές δραστηριότητες καπιταλιστικού τύπου και μπορούσαν να ενσωματωθούν στο καπιταλιστικό σύστημα, διατηρώντας σε πολλές περιπτώσεις τους παλιούς τους τίτλους και κάποια από τα προνόμιά τους, κυρίως στους τομείς της δημόσιας διοίκησης¹.

Το 1871, όταν είχαν πια ενοποιηθεί η Γερμανία και η Ιταλία, η αστική τάξη άλλαζε πια κατεύθυνση. Στις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές χώρες δεν ήταν πλέον επαναστατική δύναμη, αλλά αποτελούσε την εξουσία. Οι επαναστατικές ιδεολογίες μέσα από τις οποίες εκφράστηκε η αστική τάξη την Εποχή των Επαναστάσεων ήταν ο φιλελευθερισμός και ο εθνικισμός. Με τον όρο εθνικισμό ονομάζω την ανάγκη της εκάστοτε εθνικής αστικής τάξης για ύπαρξη δικού της εθνικού κράτους, αλλά και την ιδεολογία που δημιουργείται απ' αυτή την ανάγκη, που θέτει σε προτεραιότητα ένα συγκεκριμένο έθνος απέναντι σε άλλα. Πριν την ανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, ο εθνικισμός δεν είναι μαζική ιδεολογία, εξαιτίας του μεγαλύτερου εθνικού κατακερματισμού της φεουδαρχικής εποχής και της μικρής ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων. Κατά την γνώμη μου ο όρος <<εθνισμός>> δεν είναι δόκιμος. Η αγάπη ενός ατόμου ή μιας ομάδας για την πατρίδα ανεξαρτήτως της εθνικής καταγωγής ορίζεται ως πατριωτισμός.

1 Ενδεικτικά παραπέμπω στην εξής μελέτη: Schoer Karl <<Origins of Junker Capitalism in Germany>> *Social Scientist* Vol 5 No. 5, pp. 33-46 (14 pages), Νέο Δελχί 1976

Πραγματοποιώ αυτό τον ορισμό του εθνικισμού διότι στον δημόσιο λόγο έχει επικρατήσει η ταύτιση του εθνικισμού μόνο με μια από τις μορφές του, αυτή του επιθετικού εθνικισμού. Όσον αφορά το έργο άλλων ιστορικών, αξίζει να αναφέρουμε την τριμερή διάκριση του Hroch για το φαινόμενο του εθνικισμού, ο οποίος διακρίνει τρεις φάσεις στην ανάπτυξή του : τα εθνικά κινήματα ξεκινούν ως κινήματα ομάδων διανοουμένων, αποκτούν επιρροή αργότερα μέσω της ίδρυσης κάποιων ενώσεων και γιγαντώνονται ως μαζικά κινήματα. Ο ίδιος βέβαια ταυτίζει τον εθνικισμό μόνο με την επιθετική του μορφή. Ο Stuart Woolf στο *Nationalism in Europe, 1815 to Present: A Reader* και ο Hobsbawm στο *Nations and Nationalism since 1780. Programme, Myth, Reality* αποφεύγουν αυτή την ταύτιση και θεωρούν εθνικισμό και τα κινήματα για την ίδρυση εθνικών κρατών τον 19^ο αιώνα, εκτός από τον επιθετικό εθνικισμό. Τόσο στο έργο του Hroch όσο και σ' αυτά των Woolf και Hobsbawm, είναι σαφές ότι θεωρούν ότι τα εθνικά κινήματα δημιουργήθηκαν εξαιτίας της ανάδειξης κάποιων τμημάτων της αστικής τάξης, ο Woolf μάλιστα θεωρεί ότι τα εθνικά κινήματα του 19^{ου} αιώνα ταυτίστηκαν με τον φιλελευθερισμό εξαιτίας του αντιφιλελεύθερου χαρακτήρα των πολυεθνικών αυτοκρατοριών².

Όσον αφορά τον όρο <<σοσιαλισμός>>, αφενός χαρακτηρίζει ένα συγκεκριμένο πολιτικοοικονομικό σύστημα, αφετέρου σημαίνει την ιδεολογία που ήδη πριν τον 19^ο αιώνα πρέσβευε την έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης. Με το έργο του Μαρξ τέθηκαν οι βάσεις για να μετατραπεί από ουτοπικός σε επιστημονική κοσμοθεωρία, με την εργατική τάξη να αποτελεί την ηγέτιδα της κοινωνικής απελευθέρωσης, θεωρία με την οποία διαφώνησαν ο Μπακούνιν (αναρχισμός) και οι Μπερνστάιν, Κάουτσκι (ο ρεφορμισμός πρεσβεύει τον συμβιβασμό με τον κοινοβουλευτισμό). Μία από τις τάσεις εντός των εργατικών κινήματων είναι και η βασική ιδέα της εργασίας, ο σοσιαλπατριωτισμός. Να σημειώσω εδώ ότι μέχρι το 1917 στα περισσότερα κόμματα που πρέσβευαν την ιδέα του σοσιαλισμού συνυπήρχαν η επαναστατική μαρξιστική και η ρεφορμιστική πτέρυγα, ενώ όσον αφορά τον τίτλο τους, ονομάζονταν σοσιαλδημοκρατικά ή σοσιαλιστικά (ο τίτλος <<Κομμουνιστικό Κόμμα>> εμφανίζεται μετά την οριστική ρήξη των επαναστατών μαρξιστών με τους ρεφορμιστές, μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου).

2 Woolf Stuart <<Introduction>> στο Woolf Stuart (επιμ.), *Nationalism in Europe, 1815 to Present: A Reader*, Λονδίνο, Routledge 1996

Από το 1871 κι έπειτα ουσιαστικά η εθνικιστική ιδεολογία θα έπαυε να είναι επαναστατική ιδεολογία στα μεγάλα κράτη της Ευρώπης, ιδίως δε στα περισσότερα προηγμένα από βιομηχανικής άποψης. Σ' εκείνα τα κράτη ταυτόχρονα η πληθυσμιακή αύξηση της εργατικής τάξης καθιστούσε ισχυρό πλέον το εργατικό και σοσιαλιστικό κίνημα. Σε αντίθεση με τον εθνικισμό και τον επεκτατισμό των αστικών τάξεων στα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη, το σοσιαλιστικό κίνημα ήταν διεθνιστικό. Το 1864 είχε ήδη ιδρυθεί η 1η Σοσιαλιστική Διεθνής. Οι σοσιαλιστές στην πλειοψηφία τους στις μεγάλες χώρες ήταν κάθετα αντίθετοι σε όποια φυλετική ή θρησκευτική διάκριση ανάμεσα στους εργάτες. Η τελευταία φράση του Μανιφέστου άλλωστε είναι << Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε >>

Την ίδια χρονική περίοδο όμως στην Γηραιά Ήπειρο διατηρούνταν μεγάλες πολυεθνικές αυτοκρατορίες με έντονα τα κατάλοιπα του φεουδαρχικού κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού. Σε αυτές τις αυτοκρατορίες και κυρίως στην Αυστροουγγαρία ήδη το 1848 είχαν ξεσπάσει μεγάλες εθνικές επαναστάσεις οι οποίες καταπνίγηκαν. Ταυτόχρονα με την καθυστέρηση, σε αυτές τις αυτοκρατορίες υπήρχαν μεμονωμένες περιοχές με αξιόλογη βιομηχανική ανάπτυξη, στις οποίες πολλές φορές κατοικούσαν εθνικές μειοψηφίες.

Σε τέτοιες περιοχές η αναπτυσσόμενη εθνική αστική τάξη εμφανιζόταν ανταγωνιστική ως προς την κυρίαρχη αστική τάξη των κυρίαρχων αυτοκρατοριών. Ταυτόχρονα όμως η βιομηχανική ανάπτυξη γεννούσε μια πολυάριθμη εργατική τάξη. Αυτός ο συνδυασμός φαίνεται ότι αποτελούσε την βάση ενός πρωτόγνωρου ιδεολογικοπολιτικού μείγματος. Η αστική τάξη των καταπιεσμένων εθνών σαφώς και επιθυμούσε από καταπιεσμένη αστική τάξη να γίνει κυρίαρχη στο δικό της, εθνικό κράτος . Από την άλλη η εργατική τάξη φαινομενικά πάλευε για την εγκαθίδρυση της δικής της, σοσιαλιστικής κοινωνίας. Σε αντίθεση όμως με την εργατική τάξη των μεγάλων εθνών, η εργατική τάξη των υπόδουλων εθνών υφίστατο εκτός από την ταξική καταπίεση και τις διακρίσεις και τις προκαταλήψεις από τις αρχές του κυρίαρχου έθνους των αυτοκρατοριών.

Το αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν να εμφανίζεται στο εργατικό κίνημα των καταπιεσμένων εθνών μία ιδιότυπη σοσιαλπατριωτική ιδεολογία. Αφενός σύμφωνα με αυτή την ιδεολογία η εργατική τάξη των υπόδουλων εθνών όφειλε να αγωνιστεί για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, για οκτάωρη εργασία, για ισοτιμία των δύο φύλων, για αύξηση στους μισθούς και πιθανότατα για την μελλοντική συμμετοχή των σοσιαλιστών σε κάποια κυβέρνηση. Αφετέρου όμως ήταν επιτακτική η δημιουργία εθνικού κράτους, μέσω του οποίου υποτίθεται ότι η εθνική εργατική τάξη και θα απελευθερωνόταν από τον κατακτητή και θα κατακτούσε την εξουσία.

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων η αστική τάξη των υπόδουλων εθνών στήριξε και ενίοτε ηγήθηκε σε τέτοιου τύπου κινήματα, εξαιτίας του φόβου της ότι δεν θα είχε την πολιτική εξουσία σε περίπτωση εθνικής απελευθέρωσης, και εξαιτίας του ό,τι ήταν υπόδουλη και όχι << εθνική >> , κυρίαρχη τάξη . Αυτή την άποψη προκρίνει και ο Ότο Μπάουερ υποστηρίζοντας ότι οι αστικές τάξεις στα υπόδουλα έθνη <<παλεύουν και για δημοκρατικό κράτος, εκτός από ανεξαρτησία>>³ . Στην Ρωσία , τέτοιο παράδειγμα είναι η ανοιχτή στήριξη της αρμενικής αστικής τάξης στο σοσιαλπατριωτικό κίνημα των Ντασανάκ σύμφωνα με τον Ronald Grigor Suny⁴. Αλλά και οι εργαζόμενοι φαίνεται ότι αναγνώριζαν στην ομοεθνή τους αστική τάξη και διάνοηση τον ηγήτορα της εθνικής τους απελευθέρωσης⁵.

Στην ρωσική αυτοκρατορία το σοσιαλιστικό κίνημα εμφανίστηκε με κάποια καθυστέρηση σε σχέση με τις χώρες της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης για πολλούς και διαφορετικούς λόγους. Ο κύριος λόγος ήταν σαφώς ότι η Ρωσία μέχρι και τα τέλη του 19ου αιώνα ήταν μια χώρα κατά συντριπτική πλειοψηφία αγροτική, με την δουλοπαροικία να έχει καταργηθεί μόλις το 1861, με ολιγάριθμη εργατική τάξη, καθυστέρηση στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και μικρό βαθμό εκβιομηχάνισης και αστικοποίησης. Αν και με την κατάργηση της δουλοπαροικίας επικράτησαν οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής στην οικονομία, τα προνόμια των ευγενών στην γαιοκτησία παρέμεναν ισχυρά και όσον αφορά το πολιτικό εποικοδόμημα, η εξουσία παρέμενε στα χέρια του τσάρου και των διάφορων ευγενών, καθώς δεν υπήρχε ούτε Κοινοβούλιο.

Οι πρώτες σοσιαλιστικές ομάδες στην Ρωσία ιδρύθηκαν σχεδόν την ίδια περίοδο κατά την οποία καταργήθηκε η δουλοπαροικία. Κατά κύριο λόγο ήταν οργανώσεις αναρχικού τύπου, ίσως και λόγω της επιρροής της πιο ονομαστής μορφής του αναρχικού κινήματος της εποχής, του Μιχαήλ Μπακούνιν, που ήταν Ρώσος. Σίγουρα το ρωσικό σοσιαλιστικό κίνημα δεν είχε την ανάπτυξη των δυτικοευρωπαϊκών στα τέλη του 19ου αιώνα επειδή η Ρωσία ήταν μία κατά συντριπτική πλειοψηφία αγροτική χώρα και επειδή εκείνη την εποχή, στο σοσιαλιστικό κίνημα της αυτοκρατορίας υπήρχε μια σημαντική ιδιαιτερότητα.

3 Bauer Otto, *The Question of Nationalities and Social Democracy*, μτφρ. Joseph O' Donnell, Μινεάπολις, University of Minnesota Press 2000, σ. 325

4 Anahide Ter- Minassian << Nationalism and socialism in the Armenian Revolutionary Movement, 1887-1903 >> στο Suny, Ronald Grigor (επιμ.). *Transcaucasia, Nationalism, and Social Change.*, Avn Αρμπορ, 1996, University of Michigan Press σ. 177

5 Hroch Miroslav. *Social preconditions of national revival in Europe.*, Πράγα 1985 σ. 4

Τα άτομα που το απάρτιζαν είχαν κατά κύριο λόγο αστική και μικροαστική ταξική προέλευση , με την διανοήση να διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην αρχική του εξέλιξη. Σύμφωνα με τον Έρικ Χομπσμπάουμ, η στήριξη σημαντικού τμήματος της ρωσικής διανοήσης στο σοσιαλιστικό κίνημα ήταν η αιτία που ο φιλελευθερισμός δεν είχε απήχηση στον πληθυσμό της τσαρικής αυτοκρατορίας⁶.

Η κύρια μικροαστική σοσιαλιστική οργάνωση ήταν η οργάνωση των λαϊκιστών (*ναρόντικοι*), η οποία θεωρούσε ότι η αγροτιά θα είναι η ηγέτιδα δύναμη της μελλοντικής σοσιαλιστικής επανάστασης και ήταν ένα ιδιότυπο μείγμα πρωτόλειας σοσιαλιστικής ιδεολογίας με δογματική προσήλωση στις παραδόσεις του ρωσικού έθνους. Επιδιδόταν κυρίως σε μεμονωμένα περιστατικά ατομικής τρομοκρατίας , με αποκορύφωμα την δολοφονία του τσάρου Αλεξάνδρου Β' το 1881. Κληρονόμος αυτού του κινήματος ήταν το κόμμα των Σοσιαλεπαναστατών, ή όπως είναι ευρύτερα γνωστό, Εσέρων (από τα αρχικά του)⁷. Αντίθετα με το κίνημα των *ναρόντικων* σιγά σιγά εμφανιζόταν στο σοσιαλιστικό κίνημα της αυτοκρατορίας η πεποίθηση ότι ηγέτιδα δύναμη της σοσιαλιστικής επανάστασης δεν έπρεπε να είναι η καθυστερημένη και προσκολλημένη στις παραδόσεις αγροτιά, αλλά η νεογέννητη εργατική τάξη. Έτσι το 1883 ιδρύθηκε από τον Γκεόργκι Πλεχάνοφ η πρώτη καθαρά μαρξιστική οργάνωση στην Ρωσία η << Ομάδα για την Απελευθέρωση της Εργασίας >>⁸, που θα αποτελούσε αργότερα την βάση για την ίδρυση του Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος Ρωσίας το 1898.

Ο μεγάλος πληθυσμός της αγροτιάς δεν ήταν όμως το μόνο ζήτημα που απασχολούσε το σοσιαλιστικό κίνημα της αυτοκρατορίας. Η τσαρική Ρωσία ήταν μια εθνικά ανομοιογενής χώρα, με πάνω από 150 εθνότητες να διαμένουν στην επικράτειά της σύμφωνα με τα στοιχεία του 1897 . Πιθανότατα εξαιτίας και των επεκτατικών πολέμων στην Κεντρική Ασία τις δεκαετίες 1850 – 1880, ο καθαρά ρωσικός πληθυσμός ήταν μόλις το 44,31 % του πληθυσμού της τσαρικής αυτοκρατορίας, γεγονός που σήμαινε ότι οι Ρώσοι αποτελούσαν μειοψηφία στην ίδια τους την χώρα. Οι Ουκρανοί αποτελούσαν το 17,81 % του πληθυσμού, ενώ τρίτη σε πληθυσμό εθνότητα ήταν οι Πολωνοί (6,31 %)⁹.

6 Hobsbawm Eric, *Η εποχή του Κεφαλαίου* (μτφρ. Δημοσθένης Κούρτοβικ), Αθήνα MIET 2012, σ. 248

7 Radkey, Oliver *The Agrarian Foes of Bolshevism: Promise and Default of the Russian Socialist Revolutionaries, February to October 1917*. Νέα Υόρκη 1958, Columbia University Press, σ. 10-12

8 Figs, Orlando. *A People's Tragedy: The Russian Revolution 1891–1924*. 1996, σ. 151

9 The First General Census of the Russian Empire of 1897. Breakdown of population by mother tongue and districts in 50 Governorates of the European Russia (1777 territorial units) Demoscope Weekly (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 8/9/2021)

Η απογραφή έγινε με βάση τις ομιλούμενες γλώσσες των συμμετεχόντων σε αυτή, οπότε τα στοιχεία κατά την γνώμη μου δεν είναι απόλυτα ακριβή. Αυτό το διαπιστώνω διότι όσον αφορά τις ομιλούμενες γλώσσες, επόμενες είναι η λευκορωσική (4,68 %) και η γερμανοεβραϊκή γίντις (4,03 %), γλώσσες δύο εθνών τα οποία είχαν υποστεί σε μεγάλο βαθμό εκρωσισμό¹⁰.

Η συμπεριφορά των τσαρικών αρχών στις υπόδουλες εθνότητες ήταν ιδιαίτερα βάνουση και απάνθρωπη και ειδικά προς τους Εβραίους της αυτοκρατορίας, οι οποίοι επιτρέπóταν να κατοικούν μόνο στην Ουκρανία, την Βεσσαραβία (Μολδαβία), την Πολωνία, την Λευκορωσία και τα κυβερνεία της Βαλτικής θάλασσας. Στην εκπαίδευση ασκούταν πολιτική εκρωσισμού των άλλων λαών και χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των Ουκρανών, των οποίων η γλώσσα δεν διδασκόταν στα σχολεία , μολονότι οι Ουκρανοί ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη εθνότητα της χώρας. Άλλωστε ακόμα και στα επίσημα στοιχεία της εποχής , όπως η απογραφή του 1897 , οι τελευταίοι ονομάζονταν << Μικρορώσοι >>¹¹. Δεν βίωσαν μόνο οι Ουκρανοί καταπίεση όσον αφορά την γλώσσα τους , καθώς το 1863 απαγορεύτηκε η διδασκαλία της πολωνικής και λιθουανικής γλώσσας, και επιβλήθηκε σ' αυτές το κυριλλικό αλφάβητο¹² και το 1884 της λετονικής¹³.

Γενικότερα βέβαια σύμφωνα με την απογραφή του 1897 μόνο το 28,4 % του πληθυσμού της αυτοκρατορίας ήταν εγγράμματο¹⁴. Η πολιτική της απαγόρευσης της διδασκαλίας των διαφόρων γλωσσών είχε έντονη επιρροή στις άλλες εθνότητες της αυτοκρατορίας. Η λιγότερο εγγράμματα εθνότητα ήταν η ουκρανική (σε ποσοστό μόλις 13 %)¹⁵. Στις αγροτικές περιοχές (οι αγρότες ήταν περίπου το 80 % του πληθυσμού)¹⁶, μόλις το 19 % ήταν εγγράμματο και εν γένει αυτοδίδακτο, καθώς στην τσαρική αυτοκρατορία η εκπαίδευση δεν κατέστη ποτέ καθολική και υποχρεωτική¹⁷.

10 The First General Census of the Russian Empire of 1897. Breakdown of population by mother tongue and districts in 50 Governorates of the European Russia (1777 territorial units) Demoscope Weekly (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 8/9/2021)

11 Στο ίδιο

12 O' Connor Kevin , *The History of the Baltic States*. Greenwood Press, 2003 σ.58

13 Thaden, Edward C., *Russification in the Baltic Provinces and Finland.*, Πρίνστον, Princeton University Press, 2014

14 Bojcun Marko, *The Workers Movement and the National Question in Ukraine*, Βοστώνη 2021, Brill, σ. 58

15 Guroff, Gregory and Starr, Frederick, << A Note on Urban Literacy in Russia, 1890—1914 >>, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Franz Steiner Verlag, December 1971, σ. 524-526

16 Nafziger Steven, Lindert Peter, *Russian Inequality on the Eve of Revolution*, Κέμπριτζ Μασαχουσέτης, Σεπτέμβριος 2012, σ. 18

17 Grenoble, Lenore. *Language Policy in the Soviet Union*. Βοστώνη, Kluwer Academic Publishers 2003, σ. 46

Ωστόσο στις αστικές περιοχές το ποσοστό των εγγράμματων ανέβαινε στο 45 %. Όσον αφορά βέβαια την εργατική τάξη (περίπου 15,5 % του πληθυσμού)¹⁸ η πλειοψηφία της ήταν εγγράμματη. Το 1910 στην Αγία Πετρούπολη και την Μόσχα το ποσοστό των εγγράμματων ήταν 75,6 % και 70 % αντίστοιχα. Ειδικότερα για την εργατική τάξη της Μόσχας το ποσοστό εγγραματοσύνης το 1902 ήταν στο 69 %, ενώ σύμφωνα με μια έρευνα του 1908, οι πιο εγγράμματοι εργάτες ήταν οι εργάτες στην βιομηχανία βάμβακος (84%), στην βιομηχανία κατασκευής μηχανών (94 %) και σ' αυτήν της επεξεργασίας μεταξιού (95 %)¹⁹.

Και στις τρεις μεγαλύτερες ουκρανικές πόλεις (Οδησσός, Κίεβο, Χάρκοβο), η πλειοψηφία των βιομηχανικών εργατών ήταν εγγράμματη²⁰. Το 1897 το 69,3 % του πληθυσμού της αυτοκρατορίας ήταν χριστιανοί ορθόδοξοι, ακολουθούμενο από 11 % μουσουλμάνων και 9,1 % καθολικών. Και όσον αφορά τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, η ρωσική διοίκηση άσκησε πρακτική προσηλυτισμού στην ορθοδοξία ιδίως σε λαούς οι οποίοι είχαν πρωτοστατήσει σε εξεγέρσεις κατά του τσαρικού καθεστώτος , ειδικά στην Πολωνία μετά το 1864²¹.

Επιστρέφοντας στην συζήτηση για το σοσιαλιστικό κίνημα της αυτοκρατορίας, το ΣΔΕΚΡ δεν απευθυνόταν μόνο σε Ρώσους εργάτες και αγρότες, αλλά αποτελούσε το κόμμα όλων των βιοπαλαιστών της αυτοκρατορίας ανεξαρτήτως εθνότητας και εντός αυτού δρούσαν και πολλά μέλη και στελέχη μη ρωσικής εθνικότητας, όπως ο Γεωργιανός Ιωσήφ Τζουγκασβίλι (Στάλιν) ή ο Ουκρανοεβραίος Λέων Μπρονστάιν (Τρότσκι). Την ίδια περίοδο ωστόσο , ενώ και στις τάξεις του ΣΔΕΚΡ υπήρχαν οργανωμένες φράξιες που αντιπροσώπευαν συγκεκριμένες εθνικές ομάδες , όπως η εβραϊκή οργάνωση Μπουντ, εμφανιζόταν και στην ρωσική αυτοκρατορία η ίδια τάση που υπήρχε ήδη σε πολυεθνικές αυτοκρατορίες της Ευρώπης. Ο ριζοσπαστισμός των υπόδουλων εθνών και η αγανάκτησή τους απέναντι στην πολιτική καταπίεσης που ασκούσε το τσαρικό καθεστώς οδήγησε στην αναβίωση εθνικών κινημάτων και στην αναγέννηση εθνών που φαινόταν για αιώνες να έχουν εθνικά αφομοιωθεί από την Ρωσία.

18 <<Proletariat, ego professionalnii sostav, chislenost' I raspdelenie po Imperii>>
<http://istmat.info/node/24525> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 5/9/2021)

19 Guroff, Gregory and Starr, Frederick , << A Note on Urban Literacy in Russia, 1890—1914 >> , ό.π. , σ. 524-526

20 Bojunc Marko, *The Workers Movement*, ό.π., σ. 58

21 Wanter Adam, *Three Paths to One State: Polish National Identity under Russian, Prussian, and Austro Hungarian Occupation After 1863 (Research Thesis)*, The Ohio State University June 2012, σ. 24

Στα υπόδουλα έθνη, η αστική διανόηση υποστήριξε το σοσιαλιστικό κίνημα με μεγάλη θέρμη. Η υποστήριξη της αστικής διανόησης στο σοσιαλιστικό κίνημα εν πολλοίς οφείλεται στο ότι τα ρωσικά φιλελεύθερα κόμματα είτε στήριζαν τον τσάρο, όπως οι *Καντέτοι* (Συνταγματικοί Δημοκράτες) και οι *Οκτωβριστές*²², ενώ όσον αφορά τις μειονότητες, θα δούμε αργότερα ότι τις περισσότερες φορές τα φιλελεύθερα κόμματα των μειονοτήτων επεδίωξαν την συντήρηση του τσαρισμού και όχι την εθνική ανεξαρτησία, υπό τον φόβο μήπως οι καθοδηγούμενες από σοσιαλπατριωτικά κόμματα εθνικές επαναστάσεις είχαν ως αποτέλεσμα την κατάργηση των αρχουσών τάξεων και των κομμάτων-πρεσβευτών της, όπως των μοναρχικών και των φιλελευθέρων κομμάτων. Σε πολιτικό επίπεδο, μόνο οι Φινλανδοί είχαν δική τους *Δίαιτα*. Στην Πολωνία το Κοινοβούλιο (Sejm) απαγορεύτηκε το 1831²³ ενώ η Ουκρανία δεν είχε ποτέ κοινοβούλιο μέχρι το 1917. Βέβαια να σημειωθεί ότι η ρωσική Βουλή (Δούμα) ιδρύθηκε μόλις το 1905.

Η νεογέννητη μαρξιστική ιδεολογία αποτέλεσε για πολλούς ποιητές, συγγραφείς, πανεπιστημιακούς το όχημα για την προετοιμασία της απελευθέρωσης τόσο από τον ζυγό του τσαρικού καθεστώτος, όσο και από τους ευγενείς και καπιταλιστές που καταπίεζαν βάνουσα την ντόπια αγροτιά και εργατιά²⁴. Σ' αυτές τις συνθήκες όμως τέθηκε ένα δίλημμα: Η πάλη για την απελευθέρωση θα στρεφόταν ενάντια στους εκμεταλλευτές του λαού ανεξαρτήτως εθνικότητας, ή μήπως οι ομοεθνείς φεουδάρχες και αστοί θα αντιμετώπιζονταν ως πιο ήπιοι δυνάστες από τους Ρώσους, άρα ως σύμμαχοι των σοσιαλιστικών κινημάτων ή ακόμα περισσότερο ως βασικοί πυλώνες τους; Αυτή η πραγματικότητα, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα των υπόδουλων λαών υπήρχε πλέον μια πολυάριθμη εργατική τάξη, συνέβαλε στην δημιουργία σοσιαλιστικών κομμάτων, τα οποία δεν αποτελούσαν τμήμα του ΣΔΕΚΡ, αλλά λειτουργούσαν ως σοσιαλιστικά κόμματα της εθνικής τους εργατικής τάξης. Πιθανότατα όταν δημιουργήθηκαν αυτά τα κόμματα να υπήρχαν σε αυτά δυνάμεις που όντως επιδίωκαν τόσο την εθνική, όσο και την ταξική απελευθέρωση των καταπιεσμένων εθνών. Στα καταπιεσμένα έθνη ωστόσο, υπήρχε μία ιδιοτυπία: Η άρχουσα τάξη τους, κυρίως οι ευγενείς και οι γαιοκτήμονες, ήταν συμβιβασμένη με το τσαρικό καθεστώς και δεν φαινόταν να επιδιώκει την εθνική ανεξαρτησία.

22 Figes, Orlando. *A People's Tragedy*, ό.π., σ. 194

23 Jedruch Jacek, *Constitutions, elections and legislatures of Poland, 1493-1977: a guide to their history*, EJJ Books, 1998, σ. 223-224

24 Hobsbawm Eric, *Η εποχή του Κεφαλαίου*, ό.π., σ. 248

Αντίθετα, η πλειοψηφία της ολιγάριθμης μεν, αλλά ισχυρής στα μεγάλα αστικά κέντρα αστικής τάξης επιδίωκε την δημιουργία εθνικών κρατών για να διασφαλίσει την κερδοφορία της και να μην αποτελεί πια μια υποομάδα της ρωσικής αστικής τάξης, αλλά να γίνει μία ανταγωνιστική εθνική αστική τάξη με το δικό της κράτος. Εκτός από την περίπτωση της Πολωνίας που είχε ισχυρότερη αστική τάξη σε σχέση με την ρωσική, αυτό είναι πιο φανερό στην Ουκρανία, στην οποία οι Ουκρανοί αστοί ήταν μειοψηφία σε σχέση με τους αντίστοιχους Ρώσους και Εβραίους. Επιπλέον στα υπόδουλα έθνη οι πρώην ευγενείς που έχασαν τα προνόμιά τους έγιναν αστοί, άρα είχαν διπλή αφορμή να εχθρεύονται τον τσαρισμό²⁵. Στον ανταγωνισμό τους με τις αλλοεθνείς αστικές τάξεις, οι Ουκρανοί αστοί στήριζαν τα σοσιαλπατριωτικά κόμματα²⁶.

Ο συμβιβασμός της συντηρητικής ιδεολογίας με το υπάρχον καθεστώς και ο φόβος των αστικών τάξεων από το σοσιαλιστικό κίνημα, θα οδηγούσε τις αστικές τάξεις των υπόδουλων εθνών να μην χρησιμοποιούν πάντα μεθόδους καταστολής ενάντια στο εργατικό τους κίνημα, αλλά ενίοτε να το χρησιμοποιούν ως την δύναμη που θα έφερνε την εθνική ανεξαρτησία. Η συνέπεια αυτής της κατάστασης ήταν να δημιουργηθεί μια ιδιότυπη σοσιαλδημοκρατική ιδεολογία. Μια ιδεολογία που σε μεγάλο βαθμό ήταν εθνικιστική και χαρακτηριζόταν από αντιρωσικό μένος. Αργά αλλά σταθερά δημιουργήθηκε μια ιδιαίτερη πραγματικότητα στην πολιτική σκηνή των υποταγμένων λαών. Σ' αυτές τις συνθήκες φορέας του εθνικισμού δεν ήταν η φιλελεύθερη παράταξη, αλλά η σοσιαλδημοκρατία. Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα θα γίνονταν στα επόμενα χρόνια στην κυριολεξία τα εθνικά κόμματα των υπόδουλων εθνών.

Στην εργασία θα αναφέρω αυτά τα κόμματα << σοσιαλπατριωτικά >>, όρο που χρησιμοποιούσε ευρύτατα ο Λένιν ιδίως στα γραπτά του κατά την διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου για να τα χαρακτηρίσει ως ιδεολογικά αντίθετα με τα μαρξιστικά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, όπως το κόμμα των Μπολσεβίκων, καθώς θεωρώ ότι αντιπροσωπεύει καταλληλότερα την ιδεολογική τους κατεύθυνση. Ο όρος αυτός, αν και φαινομενικά έχει ομοιότητες, σε καμία περίπτωση δεν σχετίζεται με την ιδεολογία του *Εθνικοσοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος* του Χίτλερ. Σαν ιδεολογία ο σοσιαλπατριωτισμός θέτει ως προτεραιότητα για το εργατικό κίνημα την ίδρυση εθνικού κράτους και όχι την πάλη για εργατική εξουσία ή τον συνδυασμό της πάλης για την εθνική απελευθέρωση με αυτή για την απελευθέρωση της εργατικής τάξης και της αγροτιάς από τις εκμεταλλεύτριες τάξεις.

25 Riga Liliana, *The Bolsheviks and the Russian Empire*, Cambridge UP, 2012, σ. 26

26 Guthier Steven L. <<The Popular Base of Ukrainian Nationalism in 1917>> *Slavic Review* vol 38, No 1.

Cambridge University Press, March 1979, σ. 46

Ιστοριογραφική συζήτηση

Η παρούσα εργασία θα μελετήσει το ιδιότυπο φαινόμενο της επίδρασης της εθνικιστικής ιδεολογίας τόσο στο σοσιαλιστικό κίνημα του ρωσικού λαού , αλλά θα εστιάσει κυρίως σε αυτό των άλλων λαών της αυτοκρατορίας. Με τα εθνικιστικά κινήματα της ρωσικής αυτοκρατορίας έχουν ασχοληθεί διάφοροι ιστορικοί, οι οποίοι βέβαια , ανάλογα με την καταγωγή τους εξετάζουν τα εθνικά κινήματα ενίοτε μεμονωμένα, ιδίως οι Πολωνοί, Ουκρανοί και Φινλανδοί ιστορικοί, όπως ο Zamoycki και ο Subtelny, αλλά και Αμερικανοί ιστορικοί όπως ο Anthony Upton για την περίπτωση της Φινλανδίας . Οι μελέτες τους αφορούν είτε την ιστορία μιας χώρας, είτε το εθνικιστικό κίνημά της γενικά και όχι απαραίτητα στην αλληλεπίδρασή του με την σοσιαλιστική ιδεολογία. Πιο αξιόλογες κατά την γνώμη μου είναι μια νέα μελέτη του Ουκρανού ιστορικού Bojcun, η οποία ασχολείται εξειδικευμένα με την επίδραση του εθνικισμού στο εργατικό κίνημα της Ουκρανίας. Αξιόλογη επίσης είναι η μελέτη του Joshua Zimmerman όσον αφορά το Πολωνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα, στην οποία γίνεται λόγος για την στάση του κόμματος αυτού όσον αφορά το εθνικό ζήτημα και την αντιμετώπιση των μειονοτήτων.

Ενώ όλες οι παραπάνω μελέτες αναφέρονται είτε περισσότερο (Zimmerman, Bojcun) είτε λιγότερο (Subtelny, Upton) στην αλληλεπίδραση της σοσιαλδημοκρατίας της εποχής με την εθνικιστική ιδεολογία, κανένας δεν κάνει αναφορά στο ότι αυτή η αλληλεπίδραση δημιούργησε την ιδεολογία του σοσιαλπατριωτισμού. Για την ακρίβεια ο Subtelny, μιλώντας για τα σοσιαλπατριωτικά κόμματα της Ουκρανίας, τα αναφέρει ως αγροτικά, όπως κι ο Yekelchuk και ο Bojcun . Με την κατηγοριοποίηση αυτή δεν συμφωνώ, γιατί η αγροτιά στην ουσία δεν αποτελεί τάξη, αλλά κοινωνικό στρώμα το οποίο λειτουργεί με βάση τις κυρίαρχες σχέσεις παραγωγής σε κάθε ιστορικό πλαίσιο (φεουδαρχικές, καπιταλιστικές, σοσιαλιστικές) και έχει διαβαθμίσεις (γαιοκτήμονες, μικρομεσαίοι μικροϊδιοκτήτες αγρότες, εργάτες γης). Αυτά τα κόμματα μπορεί φαινομενικά να συγκρούονταν με τους κουλάκους (μεγαλογαιοκτήμονες), ωστόσο πρέσβευαν τον αναδασμό της γης με την δημιουργία άλλων ατομικών ιδιοκτησιών, ως εκ τούτου όσον αφορά το κοινωνικό τους πρόσημο συμπεραίνω πως πρόκειται για μικροαστικά κόμματα.

Ο Anthony Urton όσον αφορά την φινλανδική περίπτωση σωστά εντοπίζει την εσωκομματική διαπάλη εντός του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Φινλανδίας. Η έρευνά του βοηθά στην κατανόηση της ανωριμότητας του σοσιαλιστικού κινήματος γενικότερα στην Ευρώπη της εποχής , όχι μόνο στην Ρωσία και την Φινλανδία. Ωστόσο αν και δίνει στοιχεία, αναφέρεται ελάχιστα στην επίδραση του εθνικισμού στο σοσιαλιστικό κίνημα της Φινλανδίας. Για την πολωνική περίπτωση, ο Zimmerman πραγματοποιεί εξαιρετική ανάλυση στην σύνδεση της σοσιαλδημοκρατίας με τον εθνικισμό πριν το 1900, ενώ ο Blobaum με το έργο του *Rewolucja Russian Poland, 1904-1907* μας διαφωτίζει όσον αφορά την αλληλεπίδραση των δύο ιδεολογιών στην επανάσταση του 1905 καθώς και με την ανάλυση του μη εθνικιστικού πόλου της πολωνικής σοσιαλδημοκρατίας στο βιβλίο του *Feliks Dzierzynsky and the SDKPiL: A study of the origins of Polish Communism*. Ο Norman Davies διαφωτίζει σε μεγάλο βαθμό τις εθνικές διαμάχες σε Πολωνία και Ουκρανία μετά το 1917, αλλά ουσιαστικά μιλά για τις αφορμές και όχι για τα αίτια που οδήγησαν σ' αυτές.

Επειδή οι χώρες στις οποίες αναφέρομαι ήταν τμήμα της ρωσικής αυτοκρατορίας, αξιοποίησα βιβλιογραφία που μιλά για την πολιτική των Μπολσεβίκων για το εθνικό ζήτημα, με αξιολογότερα βιβλία κατά την γνώμη μου το *The Bolsheviks and the National Question 1917-23* του Jeremy Smith και το *The Russian Empire: A Multi-Ethnic History* του Andreas Kappeler , το οποίο αναλύει την πολιτική των Μπολσεβίκων για το εθνικό ζήτημα την δεκαετία του 1920 και κάνει αναφορά στις συμμαχίες που συνήψαν με τους Μπολσεβίκους σοσιαλαπατριωτικές και θρησκευτικές οργανώσεις η καθεμία για τους λόγους της . Η Helene Carrere D' Encausse στο *The Great Challenge : Nationalities and the Bolshevik State 1917-1930* αναφέρεται στην συμβολή των διάφορων εθνοτήτων στην ίδρυση και θεμελίωση της ΕΣΣΔ.

Όσον αφορά το κίνημα του Μαχνό στην νοτιοανατολική Ουκρανία, χρησιμοποίησα το βιβλίο του Michael Manet *Nestor Makhno in the Russian Civil War*. Ο Manet παρά το ότι είναι αναρχικός ιδεολογικά, σε ορισμένα σημεία ασκεί έντονη κριτική στις πολιτικές του Μαχνό.

Στην εργασία μου θα γίνει μελέτη της πορείας των εθνικών σοσιαλιστικών κομμάτων από την ίδρυσή τους, της ιδεολογικής διαπάλης στο εσωτερικό τους, καθώς και συγκριτική μελέτη των ιδεολογικών συγκλίσεων και αποκλίσεων των σοσιαλπατριωτικών κομμάτων τόσο μεταξύ τους, όσο και με το ρωσικό σοσιαλιστικό κίνημα, με άλλα λόγια της πιθανής αλληλεπίδρασης των διαφόρων σοσιαλιστικών κομμάτων της αυτοκρατορίας.

Η βασική στόχευση της εργασίας είναι η ανάδειξη της επίδρασης της εθνικιστικής ιδεολογίας στα σοσιαλιστικά κόμματα της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και ιδίως στα σοσιαλιστικά κόμματα των διαφόρων εθνοτήτων, που πραγματοποιήθηκε με την ανάδειξη της σοσιαλπατριωτικής ιδεολογίας. Για την βαθύτερη κατανόηση των πολιτικών εξελίξεων της περιόδου χρησιμοποιούνται και πρωτογενείς πηγές (προγράμματα κομμάτων, έργα και άρθρα πολιτικών προσωπικοτήτων της εποχής).

Η εργασία θέτει σημαντικά ερωτήματα: Ποιά ήταν η στάση αυτών των σοσιαλιστικών κομμάτων απέναντι στους Ρώσους ; Αυτά τα κόμματα ήταν στην πραγματικότητα σοσιαλιστικά και εργατικά ή μόνο κατ' όνομα ; Ποιά θέση πήραν απέναντι στην επανάσταση του 1905, στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και στην Οκτωβριανή Επανάσταση ; Συντάχθηκαν με την επιθυμία της κατάκτησης της εργατικής εξουσίας ή συμάχησαν με την αστική τους τάξη για την δημιουργία εθνικών κρατών, εγκαταλείποντας την προσδοκία για την δημιουργία εργατικού κράτους ;

Τέλος ένας ακόμα λόγος που ανέλαβα την συγγραφή αυτής της εργασίας είναι η επιθυμία μου για την επέκταση της διδασκαλίας του επιστημονικού αντικειμένου της ρωσικής ιστορίας στα ελληνικά πανεπιστήμια, το οποίο έχει κακώς παραμεληθεί, αν και γίνονται προσπάθειες ως προς αυτό, στις οποίες ξεχωρίζει μεταξύ άλλων το βιβλίο του Νικολάου Παπαστρατηγάκη *Εισαγωγή στην Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, ένα από τα λιγιστά βιβλία ρωσικής ιστορίας από Έλληνα επιστήμονα. Χρειάζονται βέβαια περισσότερες έρευνες από Έλληνες ερευνητές όσον αφορά την ιστορία της Ρωσίας. Σ' αυτές προτίθεμαι να συμβάλω με την εργασία μου.

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΠΑΤΡΙΩΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΠΑΛΗ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΥΣ (1890-1904)

Όταν άρχισε να αναπτύσσεται το σοσιαλιστικό κίνημα στην Ρωσία, μέχρι και την δεκαετία του 1880 δεν επηρέαζε σχεδόν καθόλου τις καθυστερημένες αγροτικές μάζες και το νεογέννητο προλεταριάτο. Η απήχησή του παρέμενε μικρή, αφενός λόγω της ελλιπούς και μικρής οργανωμένης δύναμης την οποία είχε ακόμα και τότε, αφετέρου διότι ο κύριος εκπρόσωπός του μέχρι εκείνη την στιγμή, οι *ναρόντικοι*, δεν αντιμάχονταν το υπάρχον καθεστώς με όρους οργανωμένης λαϊκής πάλης ενάντια σε αυτό, αλλά με όρους ατομικής τρομοκρατίας. Οι μεμονωμένες δολοφονίες ή απόπειρες δολοφονίας αξιωματούχων, με κύρια την δολοφονία του τσάρου Αλεξάνδρου Β' το 1881, δεν απέκτησαν εκείνη την συγκεκριμένη χρονική στιγμή λαϊκή υποστήριξη.

Μετά την ίδρυση της “Ομάδας για την Απελευθέρωση της Εργασίας” το 1881, που ήταν η πρώτη μαρξιστική πολιτική οργάνωση της αυτοκρατορίας εμφανίστηκε πλέον ξεκάθαρα μία σοσιαλιστική πολιτική οργάνωση που από την μια εναντιωνόταν στις μεθόδους της ατομικής τρομοκρατίας και από την άλλη θεωρούσε ότι η κοινωνική τάξη που θα ηγούταν της μελλοντικής σοσιαλιστικής επανάστασης στην Ρωσία θα ήταν η αναδυόμενη εργατική τάξη και όχι η συντριπτικά πολυπληθέστερη αγροτιά. Το 1887 οι *ναρόντικοι* κλιμάκωσαν ξανά τις μεθόδους πάλης τους ενάντια στο καθεστώς, με την αποτυχημένη απόπειρα δολοφονίας κατά του τσάρου Αλεξάνδρου Γ'. Τα άτομα που θα έθεταν σε πέρας το εγχείρημα, ανάμεσά τους και ο Αλεξάντρ Ουλιάνοφ, εκτελέστηκαν²⁷. Οι διαφορές μεταξύ των μαρξιστών της “Ομάδας για την Απελευθέρωση της Εργασίας” και των μη μαρξιστών *ναρόντικων* ήταν όμως φανερές. Οι πρώτοι θα ακολουθούσαν άλλη τακτική.

27 Figs Orlando, *A people's tragedy*, ό.π., σ. 154

Μετά την ίδρυση του ΣΔΕΚΡ το 1898 η ρωσική αυτοκρατορία είχε αποκτήσει πλέον και αυτή την οργανωμένη δύναμη που αντιπροσώπευε τα συμφέροντα της πολυεθνικής εργατικής τάξης της και την μαρξιστική – σοσιαλιστική ιδεολογία. Εντός του ΣΔΕΚΡ δεν γινόταν κάποια διάκριση μεταξύ των εθνοτήτων. Όλοι οι εργάτες και αγρότες της αυτοκρατορίας μπορούσαν να είναι μέλη του χωρίς να έχουν τον φόβο των φυλετικών διακρίσεων, αφού το Κομμουνιστικό Μανιφέστο μιλά για κοινή πάλη όλων των λαών ενάντια στους εκμεταλλευτές τους, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Το εθνικό κίνημα των μειονοτήτων δημιουργήθηκε από μυστικές οργανώσεις διανοουμένων των εκάστοτε εθνικών μειονοτήτων, οι οποίες είχαν μία κοινή συνισταμένη: αντιστρατεύονταν το τσαρικό καθεστώς και προπαγάνδιζαν με κάθε τρόπο την ανατροπή του²⁸. Στην απαρχή της παράνομης δραστηριότητάς τους δεν ήταν λίγες οι φορές που συνδέονταν με το επαναστατικό σοσιαλιστικό κίνημα της αυτοκρατορίας, το οποίο απευθυνόταν σε όλα τα έθνη της. Πολλές απ' αυτές αντιμετώπιζαν με συμπάθεια και κάποιες φορές υποστήριζαν το κίνημα των *ναρόντικων*, με συνέπεια μέλη των μυστικών εθνικών οργανώσεων να συλληφθούν ως *ναρόντικοι*. Στην ουσία, το μίσος τόσο των πρώτων σοσιαλιστών της Ρωσίας όσο και των εθνικών κινημάτων προς το τσαρικό καθεστώς κατέστησε σε πολλές περιπτώσεις συγκοινωνούντα δοχεία τις σοσιαλιστικές και τις εθνικιστικές οργανώσεις.

Ίσως για κάποιους αρχικά η απελευθέρωση του έθνους στο οποίο ανήκαν από τον τσαρικό ζυγό να σήμαινε την αρχή του τέλους οποιασδήποτε μορφή εκμετάλλευσης, εθνικής, θρησκευτικής, εργασιακής. Την περίοδο στην οποία αναφερόμαστε η καπιταλιστική ιδεολογία έχει γίνει κυρίαρχη στα περισσότερα κράτη της Ευρώπης, η αστική τάξη είναι πλέον άρχουσα τάξη και η βασική ταξική διαμάχη δεν είναι πλέον η διαμάχη των αστών με τους φεουδάρχες αλλά των αστών με την νεογέννητη και ολοένα αυξανόμενη εργατική τάξη. Στην ρωσική αυτοκρατορία η εργατική τάξη είναι ακόμα αριθμητικά πολύ μικρή . Κυριαρχεί όμως συντριπτικά στα αστικά κέντρα, στα κέντρα της οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής δραστηριότητας της αυτοκρατορίας , καθώς το 1897 αποτελούσε το 67 % του αστικού πληθυσμού της αυτοκρατορίας (30,9 % των εργατών ήταν εργαζόμενοι στην βιομηχανία , 17 % στο εμπόριο, 5,9 % στον κλάδο των μεταφορών και επικοινωνιών, 14,5 % οικιακοί υπηρέτες)²⁹.

28 Kappeler Andreas, *The Russian Empire: A Multi-Ethnic History*, Pearson Education Limited, 2001, σ. 302

29 Rashin A.G., *Naselenie Rossii za 100 let, 1811-1913. Statisticheskie ocherki*. Μόσχα 1956, σ. 322

Στην Αγία Πετρούπολη το 1910 η εργατική τάξη αποτελούσε το 67 % του πληθυσμού (42 % βιομηχανικοί εργάτες και εργαζόμενοι στο εμπόριο και στις μεταφορές, 16 % οικιακοί υπηρέτες, 9 % εργαζόμενοι σε εταιρείες)³⁰ ενώ στην Μόσχα το ίδιο έτος το 60 % του πληθυσμού (27,7 % βιομηχανικοί εργάτες, 10,6 % εργαζόμενοι στο εμπόριο και τις μεταφορές, 4 % βοηθοί σε μικρές επιχειρήσεις, 8,8 % εργαζόμενοι σε εταιρείες, 9,4 % οικιακοί υπηρέτες)³¹.

Όσον αφορά την αστική τάξη , αποτελούσε το 1,5 % του πληθυσμού της ρωσικής επικράτειας³² και διακατεχόταν από ανομοιομορφία, καθώς όπως θα δούμε στην συνέχεια υπήρχαν περιοχές με μεγαλύτερη καπιταλιστική ανάπτυξη από τον ρωσικό μέσο όρο (Πολωνία, Αρμενία) και άλλες με σαφώς μικρότερη, όπως η ίδια η Ρωσία ή η Ουκρανία. Η βιομηχανία της Ρωσίας στηριζόταν κυρίως στην παραγωγή σιδήρου, ατσαλιού, άνθρακα, πετρελαίου, βάμβακος και ζάχαρης το 1900³³. Ωστόσο η πιο ισχυρή μερίδα της αστικής τάξης της Ρωσίας φαίνεται ότι ήταν η γραφειοκρατική αστική τάξη, η οποία συμμετείχε και στην διακυβέρνηση της χώρας στις αρχές του 1900, με αποτέλεσμα να καταστεί ανταγωνιστική ως προς την τάξη των ευγενών. Εκείνη την εποχή ο πρωθυπουργός Σεργκέι Βίτε προωθούσε μέτρα ενίσχυσης της ρωσικής αστικής τάξης σε βάρος των ευγενών³⁴.

Το εργατικό κίνημα του ρωσικού λαού στην πλειοψηφία του αντιμαχόταν τον εθνικισμό³⁵. Διακήρυττε την ισότητα όλων των λαών της αυτοκρατορίας, το τέλος κάθε είδους εθνικής διάκρισης και καταπίεσης και την ανάγκη ενότητάς τους για την επίτευξη της θεμελίωσης της σοσιαλιστικής κοινωνίας. Ίσως εξαιτίας της διεθνιστικής μαρξιστικής ιδεολογίας που δεν διαχωρίζει τα έθνη σε ανώτερα και κατώτερα αλλά τα προτρέπει σε ενιαίο μέτωπο ενάντια στους εκμεταλλευτές ανεξαρτήτως εθνικότητας, τα εθνικά κινήματα τόσο των λαών της ρωσικής αυτοκρατορίας όσο και άλλων υπόδουλων λαών που ήταν υπήκοοι πολυεθνικών αυτοκρατοριών στις οποίες όμως κυριαρχούσε κάποιο συγκεκριμένο έθνος ήταν θετικά διακείμενα προς την σοσιαλιστική ιδεολογία.

30 Rashin A.G. *Naselenie Rossii*, ό.π., σ. 324

31 Στο ίδιο, σ. 332

32 The First General Census of the Russian Empire of 1897. Breakdown of population by mother tongue and districts in 50 Governorates of the European Russia (1777 territorial units) Demoscope Weekly (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 8/9/2021)

33 Portal R. <<The Industrialization of Russia>> *Cambridge Economic History of Europe*, Cambridge, 1965, Vol. VI, part 2 σ. 837, 844

34 Lieven Dominic <<The Elites>>, στο Lieven Dominic (επιμ.), *The Cambridge History of Russia. Imperial Russia 1689-1917 Volume 2*, 2006, Cambridge University Press , σ. 241-242

35 Hobsbawm Eric, *Η εποχή του Κεφαλαίου*, ό.π., σ. 247

Γρήγορα έγινε αντιληπτό στους ηγετικούς κύκλους των μυστικών οργανώσεων των υπόδουλων εθνών ότι οι διάφορες αυτές οργανώσεις χρειαζόταν να μετατραπούν σε ενιαία κόμματα με πανεθνικό χαρακτήρα. Αυτά τα κόμματα αρχικά μπορεί να δραστηριοποιούνταν ως παράνομες οργανώσεις, δεδομένων των διώξεων που υφίσταντο από τις τσαρικές αρχές όσοι προπαγάνδιζαν την ιδέα της εθνικής ανεξαρτησίας.

Στην συνέχεια όμως πολλά από αυτά τα κόμματα συμμετείχαν είτε σε τοπικές είτε στις πανρωσικές εκλογές, εμφανίζονταν ως οι αντιπρόσωποι των λαών τους στο ρωσικό κοινοβούλιο μετά το 1905. Η εμπειρία των μυστικών εθνικών οργανώσεων και η ταυτόχρονη επίδραση της μαρξιστικής κοσμοθεωρίας τόσο στα μέλη αυτών των οργανώσεων όσο και στο εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα των υπόδουλων λαών συνέβαλαν στην δημιουργία μιας ιδιόμορφης σοσιαλπατριωτικής ιδεολογίας.

Τα σοσιαλιστικά κόμματα των υπόδουλων εθνών όπως θα δούμε και παρακάτω σε πολλές περιπτώσεις δεν ήταν μόνο φορείς της σοσιαλδημοκρατικής ιδεολογίας, αλλά μετατράπηκαν στα εθνικά κόμματα των καταπιεσμένων από το τσαρικό καθεστώς εθνών. Αυτή η σύμπλευση της σοσιαλιστικής και της εθνικιστικής ιδεολογίας ήταν επιδίωξη της άρχουσας τάξης των υπόδουλων εθνών (αναφερθήκαμε προηγουμένως στο παράδειγμα της Αρμενίας και της Ουκρανίας) . Ειδικότερα η αστική τάξη των μειονοτήτων επιθυμούσε να μετατραπεί από υποτελής στο τσαρικό καθεστώς τάξη, σε άρχουσα τάξη ενός ανεξάρτητου έθνους – κράτους. Η εθνικιστική ιδεολογία αποτελούσε για τις αστικές τάξεις ίσως την καλύτερη μέθοδο για την αλλοίωση του μαρξιστικού χαρακτήρα των σοσιαλιστικών κομμάτων των μειονοτικών εργατικών τάξεων. Εν ονόματι της εθνικής ενότητας, είχε την δυνατότητα να μετατρέψει τον αγώνα των μειονοτικών εργατών και αγροτών από αγώνα τόσο ενάντια στην εθνική όσο και στην ταξική καταπίεση, σε πάλι μόνο ενάντια στο ρωσικό κράτος.

Πολωνία

Οι απαρχές του σοσιαλιστικού κινήματος στην Πολωνία εντοπίζονται ουσιαστικά στην επανάσταση του 1863. Στην Πολωνία η πολιτική του τσαρικού κράτους περιελάμβανε διάφορες μεθόδους άγριας καταστολής όσων διεκδικούσαν στοιχειώδεις εθνικές και πολιτικές ελευθερίες που δικαιούταν ο πολωνικός λαός. Η πολύπλευρη καταπίεση από τις ρωσικές αρχές οδήγησε το 1863 στην Εξέγερση του Ιανουαρίου.

Σε αυτή την εξέγερση, η οποία είχε ως βασικό αίτημα την επανίδρυση της Πολωνολιθουανικής Συνομοσπονδίας, οι δύο κύριες παρατάξεις ήταν οι Λευκοί, φιλελεύθερη παράταξη που ζητούσε την παραμονή της Πολωνίας στην Ρωσία, αλλά με το καθεστώς αυτονομίας που υπήρχε πριν το 1830 και οι Κόκκινοι που εμφορούνταν από σοσιαλιστικές ιδέες και προπαγάνδιζαν την ανάγκη της συμμαχίας αγροτών, εργατών και του κατώτερου κλήρου για την επίτευξη του στόχου της εθνικής ανεξαρτησίας από την Ρωσία. Τον Απρίλιο του 1864 η εξέγερση είχε ηττηθεί, εξαιτίας της αδράνειας ενός τμήματος του πολωνικού λαού αλλά και της υποστήριξης των Μεγάλων Δυνάμεων στην Ρωσία, κυρίως της Αυστρίας και της Πρωσίας.

Μερικοί από τους ηγέτες των *Κόκκινων* που γλίτωσαν τις φυλακίσεις, τις εξορίες και τις φυλακές κατέφυγαν στο εξωτερικό, κατά κύριο λόγο στην Γαλλία και στην Αγγλία. Μία άγνωστη πτυχή της δράσης τους είναι ότι η πιο <<αριστερή>> τους πτέρυγα με τους όρους της εποχής διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην ίδρυση της <<Διεθνούς Ένωσης Εργατών>> στο Λονδίνο το 1864, που έγινε γνωστή αργότερα ως Α' Διεθνής. Άλλωστε το αρχικό θέμα της συνάντησης του Λονδίνου που κατέληξε στην δημιουργία της Α' Διεθνούς ήταν ο απολογισμός της Εξέγερσης του Ιανουαρίου και η ανάλογη απόδοση τιμών σε αυτήν³⁶.

Αργότερα, στα γεγονότα της Παρισινής Κομμούνας το 1871 δύο επιφανείς στρατηγοί της εξέγερσης του 1863 στην Πολωνία, οι Γιάροσλαβ Νταμπρόφσκι και Βαλέρι Βρομπλέφσκι, έγιναν ηγετικά στελέχη της Κομμούνας. Μετά την ήττα της Κομμούνας από τους Γάλλους αστούς και την πρωσική επέμβαση ο Βρομπλέφσκι κατέφυγε στο Λονδίνο και έγινε στενός φίλος του Καρλ Μαρξ. Εκεί ίδρυσε μια ακόμα πολωνική σοσιαλιστική ομάδα. Σε γενικές γραμμές, οι Πολωνοί αντιπρόσωποι της Α' Διεθνούς υποστήριζαν ότι η μελλοντική σοσιαλιστική Πολωνία έπρεπε να είναι ανεξάρτητη, χωρίς να διαχωρίζουν τον στόχο της εθνικής απελευθέρωσης του πολωνικού λαού από αυτόν της ταξικής απελευθέρωσης των Πολωνών εργατών και αγροτών από τους Ρώσους και Πολωνούς φεουδάρχες, γαιοκτήμονες και καπιταλιστές. Ο Καρλ Μαρξ και ο Φρίντριχ Ένγκελς στα γραπτά τους αναφέρονταν στην αναγκαιότητα ίδρυσης ανεξάρτητου πολωνικού σοσιαλιστικού κράτους³⁷.

36 Dziewanowski M. K. <<The Beginnings of Socialism in Poland>>, *The Slavonic and East European Review*, Jun. 1951, Vol. 29, No. 73 (Jun., 1951), pp. 510-531, Λονδίνο 1951, Modern Humanities Research Association and University College London, School of Slavonic and East European Studies, σ. 511-512

37 Dziewanowski M. K., <<The Beginnings of Socialism in Poland>> *ό.π.*, σ. 513

Η Πολωνία του 1880 ήταν όμως μια διαιρεμένη χώρα. Από το 1830 είχε υποστεί ήδη τον τρίτο της διαμελισμό ανάμεσα στην Ρωσία, την Πρωσία και την Αυστρία . Αναφερθήκαμε στην εισαγωγή στην πολύμορφη καταπίεση του πολωνικού λαού από το τσαρικό καθεστώς , με την απαγόρευση της διδασκαλίας της πολωνικής γλώσσας στα σχολεία και τον προσηλυτισμό στην ορθοδοξία των ετερόδοξων καθολικών και ουνιτών Πολωνών. Οι αγγαρείες για τους Πολωνούς αγρότες ήταν πιο βαριές σε σχέση με τους αντίστοιχους Ρώσους. Χαρακτηριστικά, από το 1887 στα σχολεία και τα πανεπιστήμια της Πολωνίας απαγορεύονταν ακόμα και οι συνομιλίες στην πολωνική γλώσσα³⁸. Η εκστρατεία ρωσοποίησης των Πολωνών βάθαινε περισσότερο . Ο όρος <<Πολωνία>> εξαφανιζόταν από την ρωσική βιβλιογραφία.

Αλλά και στις άλλες δύο χώρες που κατείχαν πολωνικά εδάφη βάθαινε η εθνική και ταξική καταπίεση του πολωνικού λαού. Η δήθεν ανεκτική πολιτική του πρωσικού κράτους απέναντι στους Πολωνούς αντικαταστάθηκε μετά την γερμανική ενοποίηση το 1871 από τον <<πολιτισμικό αγώνα>> (Kulturkampf) της γερμανικής αστικής τάξης που είχε ως εκπρόσωπό της τον καγκελάριο Βίσμαρκ. Στα γερμανικά εδάφη η διδασκαλία της πολωνικής γλώσσας στα σχολεία απαγορεύτηκε το 1874³⁹.

Παρά το γεγονός όμως ότι η Γερμανία και σε μικρότερο βαθμό η Αυστροουγγαρία είχαν πιο αναπτυγμένο εργατικό κίνημα και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα με μεγάλη επιρροή στους εργαζομένους, η σοσιαλιστική ιδεολογία έγινε πιο δημοφιλής στο ρωσικό τμήμα της Πολωνίας και όχι τόσο στο αυστριακό. Στο γερμανικό τμήμα της Πολωνίας η σοσιαλιστική ιδεολογία έγινε δημοφιλής ανάμεσα στους Πολωνούς εργάτες, όμως η ίδρυση του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος της Γερμανίας (SPD) σε συνδυασμό με την γερμανοποίηση της πολωνικής αστικής τάξης και διανοήσης της Γερμανίας οδήγησε τους Πολωνούς εργάτες στην στήριξη του SPD και όχι στην ίδρυση εθνικού σοσιαλιστικού κόμματος των Πολωνών εργατών στα γερμανικά εδάφη. Το μεγαλύτερο τμήμα της πολωνικής επικράτειας ανήκε στην ρωσική αυτοκρατορία και σε αυτό το τμήμα βρίσκονταν τα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα στα οποία ζούσαν κατά πλειοψηφία Πολωνοί, η Βαρσοβία και το Λοτζ.

38 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, Λονδίνο, John Murray 1987, σ. 315

39 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, ό.π., σ. 302

Από τους περίπου 15.000.000 Πολωνούς την δεκαετία του 1870 η πλειοψηφία τους με αριθμό περίπου 8.500.000 ζούσε στα ρωσικά εδάφη σε αντιπαραβολή με τους 3,5 εκατομμύρια Πολωνούς της Γερμανίας και τους 2,5 εκατομμύρια Πολωνούς της Αυστροουγγαρίας. Επιπλέον το ρωσικό τμήμα της Πολωνίας γνώριζε μεγαλύτερη βιομηχανική ανάπτυξη σε σχέση με το γερμανικό και το αυστριακό, με εξαίρεση την περιοχή της γερμανοκρατούμενης Άνω Σιλεσίας⁴⁰.

Η κατάργηση της δουλοπαροικίας στην Ρωσία το 1861 οδήγησε πολλούς Πολωνούς αγρότες στην απώλεια της περιουσίας τους. Οι φτωχότεροι αγρότες αν και απελευθερώθηκαν από τους γαιοκτήμονες, μετατράπηκαν ουσιαστικά σε ιδιοκτησία του ρωσικού στέμματος, με την τοποθέτηση αγροτικών συμβουλίων στα χωριά, τα οποία θα λογοδοτούσαν απευθείας στις ρωσικές αρχές. Η γη που τους παραχωρήθηκε ήταν πολύ μικρή σε έκταση και αυτοί οι φτωχοί αγρότες πολλές φορές εξαιτίας της έλλειψης χρημάτων συνέχιζαν να πληρώνουν τους μεγάλους γαιοκτήμονες σε είδος⁴¹.

Το επαναστατικό κίνημα στην Πολωνία εξ αρχής έθεσε βέβαια στο στόχαστρο όχι μόνο τους Ρώσους ευγενείς, αλλά και τους Πολωνούς ευγενείς, τους *σλιάχτα*, οι οποίοι αποτελούσαν το 62 % των δουλοκτητών όλης της Ρωσίας το 1858. Ακόμα και μετά την απελευθέρωση των δουλοπαροίκων το 1861, οι *σλιάχτα* συνέχισαν να είναι μια ισχυρή ομάδα ρωσικής κοινωνίας, αποτελώντας το 46 % των ευγενών της αυτοκρατορίας το 1897⁴². Σε γενικές γραμμές, με εξαίρεση ίσως τους κατώτερους ευγενείς που έχασαν τα προνόμιά τους μετά το 1861, οι *σλιάχτα* είχαν συμφέρον από την διατήρηση της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων.

Η πολιτική της ρωσικής αυτοκρατορίας ωστόσο είχε ως αποτέλεσμα την προλεταριοποίηση μεγάλου τμήματος των Πολωνών αγροτών, οι οποίοι ανεξάρτητα αν προηγουμένως ήταν φτωχοί δουλοπάροικοι ή *σλιάχτα* εγκατέλειψαν την επαρχία από τα μέσα της δεκαετίας του 1870 και εγκαταστάθηκαν στις πόλεις⁴³. Αν και η ανάπτυξη της καπιταλιστικής οικονομίας της Ρωσίας ήταν ακόμα μικρή και αναιμική, οι πολωνικές περιοχές της Ρωσίας αποτελούσαν μία από τις εξαιρέσεις σε αυτό τον κανόνα.

40 Dziejowski M. K., <<The Beginnings of Socialism in Poland>>, ό.π., σ. 514

41 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, ό.π., σ. 314

42 Becker Seymour, *Nobility and Privilege in late Imperial Russia* Northern Illinois University Press (1η έκδοση), July 1, 1988, σ. 182

43 Zamoyski Adam. *The Polish Way*, ό.π., σ. 310

Η πρόοδος της πολωνικής καπιταλιστικής παραγωγής φαίνεται να ξεκινά από το 1815, όταν η τοπική διοίκηση ενθάρρυνε την ανάπτυξη της μεταλλουργίας και της παραγωγής σιδήρου και ατσαλιού. Αρχικά κέντρο της οικονομικής δραστηριότητας ήταν η πόλη Κιέλτσε στην ανατολική Πολωνία, στην οποία το 1816 ιδρύθηκε τεχνικό Πανεπιστήμιο, το οποίο μεταφέρθηκε από το 1826 στην Βαρσοβία όταν αυτή είχε γίνει πια το κύριο βιομηχανικό κέντρο του ρωσικού τμήματος της Πολωνίας⁴⁴.

Ωστόσο ο πιο αναπτυγμένος τομέας της πολωνικής καπιταλιστικής οικονομίας ήταν η κλωστοϋφαντουργία, η οποία αρχικά χρηματοδοτήθηκε από τον κόμη Φράντσισεκ Λουμπέτσκι το 1820 με χρήματα του πολωνικού θησαυροφυλακίου. Κέντρο της έγινε το Λοτς, το οποίο την δεκαετία του 1830 ήταν μία μικρή κωμόπολη 4.000 κατοίκων. Μέσα σε μία δεκαετία εξαιτίας της μεγάλης παραγωγής βάμβακος και υφάσματος έφτασε τους 20.000 κατοίκους. Ανάμεσα στο 1865 και το 1879 οι μηχανικοί αργαλειοί της περιοχής του Λοτς είχαν αυξηθεί κατά 13 φορές, ενώ ο πληθυσμός του Λοτς έφτασε τους 300.000 κατοίκους το 1900, με την πόλη να είναι έδρα περίπου 1.000 βιομηχανιών εκείνη την εποχή⁴⁵.

Εκτός από το Λοτς, το οποίο στην δυτικοευρωπαϊκή βιβλιογραφία της περιόδου αναφερόταν ως <<το Μάντσεστερ της Πολωνίας>>, άλλα μεγάλα αστικά και βιομηχανικά κέντρα της ρωσοκρατούμενης Πολωνίας μετά το 1880 ήταν η Βαρσοβία, το Μπιάλιστοκ και η κοιλάδα Νταμπρόβα. Ο αριθμός των ατμομηχανών στην Πολωνία το 1888 είχε αυξηθεί 25 φορές σε σχέση με το 1865, ενώ σε γενικές γραμμές η συνολική βιομηχανική παραγωγή του πολωνικού τμήματος της Ρωσίας αυξήθηκε κατά έξι φορές το 1885 σε σχέση με το 1864.

Η αστικοποίηση της περιοχής ήταν ένα από τα αποτελέσματα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων. Το 1880 η Βαρσοβία είχε πλέον πληθυσμό που πλησίαζε τους 500.000 κατοίκους, ενώ στην άλλη μεγάλη βιομηχανική περιοχή, την κοιλάδα της Νταμπρόβα, ο πληθυσμός έφτασε τους 150.000 κατοίκους το 1880, αριθμός διπλάσιος σε σχέση με τον αντίστοιχο πληθυσμό του 1860⁴⁶.

44 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, ό.π., σ. 318

45 Στο ίδιο, σ. 310

46 Στο ίδιο, σ. 310

Συγκριτικά όμως με την υπόλοιπη Ευρώπη, η βιομηχανική καπιταλιστική ανάπτυξη της Πολωνίας παρέμενε μικρή. Το 1900 ο πληθυσμός της Πολωνίας παρέμενε κατά 70 % αγροτικός. Αυτή η καπιταλιστική ανάπτυξη της Πολωνίας προερχόταν σε μεγάλο βαθμό και από τις εισαγωγές, καθώς το 40 % των επενδύσεων οφειλόταν σε κεφάλαια προερχόμενα από την Μ. Βρετανία, την Γερμανία, την Γαλλία, την Ιταλία και το Βέλγιο. Παρά την βιομηχανική έκρηξη, οι μισθοί των Πολωνών εργατών παρέμεναν πενιχροί. Ο μισθός ενός βιομηχανικού εργάτη στην ρωσοκρατούμενη Πολωνία παρέμενε κατά 25 % μικρότερος του αντίστοιχου ενός εργάτη μεταλλείων στην Σιλεσία, δηλαδή χαμηλότερος από τους μισθούς των χαμηλότερα αμειβόμενων εργατών της Γερμανίας. Η πολιτική καταπίεσης που ασκούσαν οι τσαρικές αρχές στον πολωνικό λαό καθιστούσε το ρωσικό τμήμα της Πολωνίας ως την πιο υποβαθμισμένη περιοχή της ρωσικής αυτοκρατορίας οικονομικά και την πιο δυσαρεστημένη από τις πολιτικές του ρωσικού κράτους⁴⁷.

Το ρωσικό τμήμα της Πολωνίας εκείνη την περίοδο δεν χαρακτηριζόταν από εθνική ομοιογένεια. Στο έδαφος των ρωσικών κυβερνείων που χαρακτηρίζονταν ως <<Πολωνία>> κατοικούσαν εκτός από Πολωνούς Ρώσοι, Ουκρανοί, Εβραίοι (σύμφωνα με την ρωσική απογραφή του 1897 συνιστούσαν εθνότητα), Λευκορώσοι, Λιθουανοί και άλλες εθνότητες. Σε πολλές πόλεις, όπως το Μπιάλιστοκ, οι Εβραίοι αποτελούσαν την κύρια πληθυσμιακή ομάδα σύμφωνα με την πανρωσική απογραφή του 1897⁴⁸, ενώ σύμφωνα με την ίδια απογραφή ήταν η δεύτερη αριθμητικά πληθυσμιακή ομάδα στην Βαρσοβία μετά τους Πολωνούς. Από τους βιομηχάνους της ρωσοκρατούμενης Πολωνίας δεν ήταν λίγοι αυτοί που ήταν Εβραίοι στην καταγωγή. Πολλοί από αυτούς τους Πολωνούς Εβραίους βιομηχάνους απέκτησαν αμύθητα πλούτη και τίτλους ευγενείας μετά από γάμους τους με κόρες ευγενών⁴⁹.

47 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, ό.π., σ. 310

48 Zimmerman Joshua D. *Poles, Jews, and the Politics of Nationality: The Bund and the Polish Socialist Party in Late Tsarist Russia, 1892-1914*. University of Wisconsin Press, 2007, σ. 17

49 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, ό.π., σ. 313

Η πολυεθνική σύσταση της πολωνικής εργατικής τάξης είχε αναμενόμενο αντίκτυπο στο εργατικό κίνημα και στα συνδικάτα, καθώς και στα κόμματα και τις κινήσεις που ισχυρίζονταν ότι βασίζονται στην σοσιαλιστική κοσμοθεωρία. Καθώς το εργατικό κίνημα της Πολωνίας βίωσε νέα άνθηση την δεκαετία του 1870, το ερώτημα που συνέχιζε να ταλανίζει τους σοσιαλιστές της περιοχής ήταν το εξής: Η πάλη για την εργατική εξουσία θα αλληλοσυμπληρωνόταν με την αντίστοιχη για την εθνική απελευθέρωση ή πρωταρχικός στόχος θα ήταν μόνο η εθνική ανεξαρτησία και ο αγώνας για σοσιαλιστική Πολωνία θα ακολουθούσε κάποια άλλη χρονική στιγμή ; Επιπλέον οι εργατικές τάξεις των άλλων εθνοτήτων ήταν διατεθειμένες να συμμετέχουν στον αγώνα για ανεξαρτητοποίηση της Πολωνίας από την Ρωσία, ή προτιμούσαν να δημιουργήσουν δικά τους, ξεχωριστά σοσιαλιστικά κόμματα, σε συνεργασία και με τμήματα των αστικών τους τάξεων και της αριστοκρατίας ;

Το 1882 οι μυστικές σοσιαλιστικές ομάδες της Βαρσοβίας ενώθηκαν δημιουργώντας το πρώτο καθαρά εργατικό κόμμα της Πολωνίας, την οργάνωση <<Proletariat>>⁵⁰. Το κόμμα αυτό, σε αντίθεση με προγενέστερες οργανώσεις που βασίζονταν στον ουτοπικό σοσιαλισμό, χαρακτηριζόταν από διεθνισμό. Αν και υποστήριζε την ανεξαρτησία της Πολωνίας , δεν ήταν εθνικιστικό κόμμα και θεωρούσε ως πρωταρχικό του καθήκον την κατάκτηση της εξουσίας από μέρος της εργατικής τάξης. Ειδικά για τον πρώτο του ηγέτη Αλεξάντερ Βαρίνσκι, το ζήτημα της εθνικής ανεξαρτησίας είχε δευτερεύουσα σημασία σε σχέση με την πάλη για την σοσιαλιστική εξουσία.

Παρ' όλα αυτά υπήρχαν και στελέχη της οργάνωσης που έθεταν τον στόχο της εθνικής ανεξαρτησίας ως κύριο σε σχέση με αυτόν της ανάληψης της εξουσίας από την εργατική τάξη μετά από επανάσταση. Ο Βαρίνσκι υποστήριζε ότι το προλεταριάτο των πόλεων είναι η μόνη πραγματική επαναστατική δύναμη, ενώ απέρριπτε οποιασδήποτε συμμαχία με την αστική τάξη ή τους κατώτερους ευγενείς⁵¹. Το κόμμα στο πρόγραμμά του απέρριπτε την ατομική τρομοκρατία σαν μέθοδο πάλης. Το 1883 προσχώρησαν στο <<Proletariat>> μυστικές πολωνικές σοσιαλιστικές οργανώσεις της Μόσχας, της Αγίας Πετρούπολης, του Κιέβου, της Βίλνα (Βίλνιους), του Κιέβου και της Οδησσού, ενώ το 1884 αποφασίστηκε η σύναψη συμμαχίας ανάμεσα στο <<Proletariat>> και τους *ναρόντικους* με βασική προγραμματική αρχή την <<αυτοάμυνα απέναντι στην οικονομική και πολιτική τρομοκρατία του ρωσικού κράτους>>⁵².

50 Dziewanowski M. K., <<The Beginnings of Socialism in Poland>>, ό.π., σ. 525

51 Στο ίδιο, σ. 525

52 Στο ίδιο, σ. 528

Την ίδια περίοδο όμως και συγκεκριμένα το 1880, ο Πολωνός ιστορικός και δημοσιογράφος Μπόλεσλαβ Λιμανόφσκι ίδρυσε την οργάνωση <<*Lud Polski*>> (Πολωνικός Λαός). Σε αντίθεση με τον Βαρίνσκι και την οργάνωση <<*Proletariat*>> ο Λιμανόφσκι υποστήριζε ότι η κατάκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου της σοσιαλιστικής εξουσίας, γιατί αφενός θεωρούσε απαράδεκτη την υποταγή ενός έθνους σε ένα άλλο και αφετέρου πίστευε ότι η εθνική ανεξαρτησία θα είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη της Πολωνίας⁵³.

Ο Λιμανόφσκι δεν αρνιόταν την συμμαχία με τους Ρώσους σοσιαλιστές, αλλά θεωρούσε ότι οι Ρώσοι και οι Πολωνοί εργάτες και αγρότες έπρεπε να εκπροσωπούνται από διαφορετικά σοσιαλιστικά κόμματα. Αν και κατηγορούσε τους *ναρόντικους* ως μικροαστικό κίνημα, στην πράξη και η οργάνωσή του δεν είχε ως προγραμματική αρχή την σοσιαλιστική επανάσταση. Υποστήριζε μια γενική ισότητα των εργατών και των αγροτών με την άρχουσα τάξη απέναντι στον νόμο και θεωρούσε τα συνθήματα για σοσιαλιστική επανάσταση ως ουτοπικά⁵⁴. Η οργάνωσή του ακολουθούσε τις ιδεολογικές αρχές του Έντουαρντ Μπερνστάιν, του θεωρητικού του <<ρεφορμισμού>> (αναθεωρητισμού) της μαρξιστικής κοσμοθεωρίας. Σύμφωνα με τον Μπερνστάιν, με την φράση του << το κίνημα είναι το παν, ο τελικός σκοπός τίποτα>>, η οικοδόμηση της σοσιαλιστικής κοινωνίας μετά από επανάσταση δεν ήταν πρωταρχικής σημασίας. Μεγαλύτερη σημασία για τον Μπερνστάιν είχαν οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος (αυξήσεις μισθών, οκτάωρη εργασία) και αυτές θα έπρεπε να είναι τα βασικά αιτήματα του εργατικού κινήματος στις διαδηλώσεις και τις απεργίες. Οι ιδέες και σκέψεις του Λιμανόφσκι αποτυπώθηκαν στην μπροσούρα του <<Πατριωτισμός και σοσιαλισμός>>⁵⁵.

Το 1887 οι *ναρόντικοι* προσπάθησαν εκ νέου να γίνουν βασιλοκτόνοι. Αυτή την φορά υποψήφιο θύμα τους ήταν ο τσάρος Αλέξανδρος Γ΄, ο οποίος επέζησε της απόπειρας. Εκτός από τον Αλεξάντερ Ουλιάνοφ και άλλους *ναρόντικους*, ανάμεσα στους συλληφθέντες βρισκόταν και ο άνθρωπος που αργότερα θα συνέδεε το όνομά του με την ίδρυση του ανεξάρτητου πολωνικού κράτους, ο Γιόζεφ Πίλσούντσκι.

53 Dziwanowski M. K., <<The Beginnings of Socialism in Poland>>, ό.π., σ. 526

54 Στο ίδιο, σ. 526

55 Στο ίδιο, σ. 514-515

Ο Πιλσούντσκι, γιος Πολωνο-λιθουανών ευγενών που εμφορούνταν έντονα από πατριωτικές αντιλήψεις, βίωσε και ο ίδιος από τα μαθητικά του χρόνια την πολιτική της βίαιης ρωσοποίησης. Το 1885 ξεκίνησε να σπουδάζει ιατρική στο Χάρκοβο της Ουκρανίας και συνδέθηκε με τους *ναρόντικους*, ενώ από το 1886 συμμετείχε σε διαδηλώσεις που είχαν ως αποτέλεσμα την εκδίωξή του από το Πανεπιστήμιο. Την στιγμή της σύλληψής του βρισκόταν στην Βίλνα, όπου συμμετείχε στην τοπική οργάνωση των *ναρόντικων*. Εξορίστηκε στην Σιβηρία για πέντε χρόνια, όπου βασανίστηκε άγρια ⁵⁶. Το 1892 ο Πιλσούντσκι επέστρεψε από την εξορία. Το τέλος της δεκαετίας του 1880 και η έλευση αυτής του 1890 σηματοδότησε μια νέα έκρηξη για το πολωνικό εργατικό κίνημα. Το 1889 έλαβαν χώρα στην ρωσοκρατούμενη Πολωνία μόνο δύο απεργίες με την συμμετοχή 2.870 εργατών. Το 1890 πραγματοποιήθηκαν επτά απεργίες στις οποίες συμμετείχαν 10.400 εργάτες, το 1891 τριάντα απεργίες με την συμμετοχή 25.540 εργατών και το 1892 δώδεκα με την συμμετοχή περίπου 70.000 εργατών. Οι απεργίες διοργανώνονταν κατά κύριο λόγο από την *Ένωση Πολωνών Εργατών*, την πρώτη συνδικαλιστική οργάνωση της ρωσοκρατούμενης Πολωνίας η οποία σαν μαζική οργάνωση εναντιωνόταν στην πάλη για την κατάληψη της εξουσίας από τους εργαζόμενους και πρόβαλλε κυρίως οικονομικά αιτήματα. Η πιο μεγάλη απεργία έγινε στο Λοτζ το 1892. Οι τσαρικές αρχές κατέστειλαν αιματηρά αυτή την απεργία. Το αποτέλεσμα της καταστολής ήταν 80 νεκροί, 300 τραυματίες και 350 συλληφθέντες⁵⁷.

Οι Πολωνοί σοσιαλιστές το 1890 διαχωρίστηκαν και επίσημα σε δύο κύριες ομάδες: η μία ομάδα με κύριους εκπροσώπους τους Φέλιξ Περλ, Μπόλεσλαβ Λιμανόφσκι και Στάνισλαβ Μέντελσον διακήρυττε ότι το πολωνικό σοσιαλιστικό κίνημα θα έπρεπε να είναι ανεξάρτητο από το αντίστοιχο ρωσικό ενώ η άλλη με βασικό εκπρόσωπο τον Έντουαρντ Αμπραμόφσκι θεωρούσε το πολωνικό σοσιαλιστικό κίνημα της αυτοκρατορίας ως αναπόσπαστο τμήμα του ρωσικού σοσιαλιστικού κινήματος.

56 Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality*, ό.π , σ. 27

57 Στο ίδιο, σ. 18

Στο Συνέδριο της Δεύτερης Σοσιαλιστικής Διεθνούς στις Βρυξέλλες οι Πολωνοί σοσιαλιστές διακήρυτταν ότι η επιτυχία μιας σοσιαλιστικής επανάστασης στην Πολωνία θα ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία της σοσιαλιστικής επανάστασης παγκοσμίως, δήλωναν πιστοί στις αρχές του προλεταριακού διεθνισμού και εξέφρασαν ως κύριο στόχο τους την δημιουργία ενιαίου σοσιαλιστικού κόμματος, το οποίο θα είχε ως κύριους αντιπάλους του την πολωνική αστική τάξη και τους *σλιάχτα*. Σύντομα ηγετική μορφή των Πολωνών σοσιαλιστών έγινε ο Εβραίος Στάνισλαβ Μέντελσον, ο οποίος είχε συμμετοχή στο σοσιαλιστικό κίνημα της Πολωνίας ήδη από το 1878⁵⁸.

Οι διάφορες σοσιαλιστικές οργανώσεις της Πολωνίας πραγματοποίησαν συνέδριο στο Παρίσι το 1892. Δεκαοκτώ αντιπρόσωποι από τις οργανώσεις <<Προλεταριάτο>>, <<Ένωση Πολωνών Εργατών>>, <<Εργατική Ενότητα>> και <<Εθνική Σοσιαλιστική Κομμούνα>> συναντήθηκαν στο διαμέρισμα του Μπόλεσλαβ Γιεντρεζόφσκι με στόχο την δημιουργία ενιαίου φορέα καθοδήγησης του πολωνικού σοσιαλιστικού κινήματος. Οι δεκαπέντε αντιπρόσωποι προέρχονταν από τα πολωνικά εδάφη, δύο από όμορες περιοχές και ένας από την Ουκρανία. Στην πλειοψηφία τους δεν αναγνώριζαν την επιρροή του ρωσικού σοσιαλιστικού κινήματος στο αντίστοιχο πολωνικό. Πολλοί απ' αυτούς ζούσαν ως αυτοεξόριστοι στο Παρίσι, ενώ ο γηραιότερος, ο Λιμανόφσκι, συμμετείχε στην εξέγερση του 1863⁵⁹.

Η συνδιάσκεψη πήρε δύο αποφάσεις: η μία αφορούσε την υιοθέτηση ενός ενιαίου προγράμματος δράσης από τα άτομα που συμμετείχαν σ' αυτήν και η άλλη την δημιουργία της *Ένωσης Πολωνών Σοσιαλιστών* στο εξωτερικό, η οποία θα έστελνε άτομα πίσω στην ρωσική αυτοκρατορία με σκοπό την δημιουργία ενιαίου κόμματος. Στην συνδιάσκεψη οι διαφωνίες μεταξύ της λεγόμενης <<δεξιάς>> και <<αριστερής>> πτέρυγας εντάθηκαν, με αιτία την στάση των Πολωνών σοσιαλιστών απέναντι στο ζήτημα της ανεξαρτησίας και της συνεργασίας με το ρωσικό σοσιαλιστικό κίνημα⁶⁰.

58 Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality*, ό.π, σ. 19

59 Στο ίδιο, σ. 20

60 Στο ίδιο, σ. 21

Η διαπάλη για το εθνικό ζήτημα ξεκίνησε όταν ο αντιπρόσωπος Φέλιξ Περλ υποστήριξε ότι ελάχιστος στόχος των Πολωνών σοσιαλιστών θα έπρεπε να είναι η εθνική ανεξαρτησία αν δεν γινόταν μια συνταγματική μεταρρύθμιση στην ρωσική αυτοκρατορία. Ο αντιπρόσωπος Έντουαρντ Αμπραμόφσκι απάντησε ότι ο στόχος της εθνικής ανεξαρτησίας θα έπρεπε οπωσδήποτε να συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμα του νέου κόμματος, αλλά να συζητηθεί από τους αντιπροσώπους. Την δεύτερη μέρα του συνεδρίου ο Περλ είπε ότι η ανεξαρτησία της Πολωνίας θα έπρεπε να είναι ο άμεσος στόχος του κόμματος, θέση στην οποία συμφώνησε ο Αμπραμόφσκι. Ύστερα από συζήτηση με πρόταση του Στάνισλαβ Μέντελσον συμφωνήθηκε ότι ο στόχος της εθνικής ανεξαρτησίας θα έπρεπε να κυριαρχεί στο πρόγραμμα του κόμματος⁶¹.

Διαμάχη υπήρξε και για το ζήτημα της σύνδεσης με το ρωσικό επαναστατικό κίνημα, με τον Αμπραμόφσκι να υποστηρίζει ότι το σοσιαλιστικό κίνημα της Πολωνίας έπρεπε οπωσδήποτε να έχει στενές επαφές με το αντίστοιχο ρωσικό και τον Μέντελσον να εκφράζει την απογοήτευσή του από το κίνημα των *ναρόντικων* το 1880 και να υποστηρίζει ότι το πολωνικό σοσιαλιστικό κίνημα θα έπρεπε να δρα με τις αρχές του προλεταριακού διεθνισμού, αλλά ανεξάρτητα από το αντίστοιχο ρωσικό. Μέχρι και το 1891 η εφημερίδα των Πολωνών σοσιαλιστών *Predszwit* θεωρούσε το πολωνικό σοσιαλιστικό κίνημα αναπόσπαστο τμήμα του ρωσικού, ωστόσο αυτή η κατάσταση σύντομα άλλαξε⁶².

Οι σύνεδροι συμφώνησαν έπειτα από έξι μέρες στην δημιουργία του *Πολωνικού Σοσιαλιστικού Κόμματος*. Το πρόγραμμα του κόμματος είχε ως εξής:

<<ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΩΝΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ⁶³

Το Πολωνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα, ως πολιτική οργάνωση της πολωνικής εργατικής τάξης που μάχεται για την απελευθέρωση από τον ζυγό του καπιταλισμού, προσπαθεί πρωτίστως να ανατρέψει την παρούσα πολιτική σκλαβιά και να κατακτήσει την εξουσία για το προλεταριάτο. Σ' αυτή του την προσπάθεια ο στόχος του είναι μια *ανεξάρτητη Λαϊκή Δημοκρατία*, βασισμένη στις εξής αρχές:

61 Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality*, ό.π., σ. 21

62 Στο ίδιο, σ. 22

63 Στο ίδιο, σ. 22-23

ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

1) Καθολική και άμεση εκλογή αντιπροσώπων με μυστική ψηφοφορία. 2) Πλήρης ισότητα των εθνών που ζουν στην δημοκρατία στα πλαίσια μιας ομοσπονδίας. 3) Κοινωνική και πολιτική αυτονομία των μειονοτήτων με δικαίωμα ψήφου σε ομοσπονδιακές εκλογές. 4) Ισότητα όλων των πολιτών ανεξαρτήτως φύλου, θρησκείας, εθνικότητας ή φυλετικής προέλευσης. 5) Ελευθερία του λόγου, του τύπου και του συνέρχεσθαι. 6) Εκλογή δικαστών και σύσταση των δικαστικών σωμάτων ανεξάρτητα από χρηματικά οφέλη. 7) Ελεύθερη, δωρεάν, καθολική και υποχρεωτική εκπαίδευση χρηματοδοτούμενη από το κράτος.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

1) Οκτάωρη εργασία. 2) Καθιέρωση κατώτατου μισθού. 3) Ισότητα των γυναικών στην εργασία και στην μισθοδοσία. 4) Απαγόρευση παιδικής εργασίας. 5) Απελευθέρωση του δικαιώματος στην απεργία. 6) Σταδιακή εθνικοποίηση της γης, της παραγωγής και των συγκοινωνιών.>>

Με βάση το ίδιο του το πρόγραμμα διαπιστώνουμε ότι το Πολωνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα εξ' αρχής δεν ήταν επαναστατικό κόμμα της πολωνικής εργατικής τάξης, αλλά μάλλον ένα κόμμα το οποίο υποσχόταν κάποιες μεταρρυθμίσεις στα πλαίσια ενός <<εκδημοκρατισμένου>> καπιταλιστικού συστήματος. Μπορεί μεν διακηρυκτικά να υποστήριζε ότι μαχόταν για την απελευθέρωση του προλεταριάτου από τον καπιταλισμό, όμως αφενός αυτή η απελευθέρωση του προλεταριάτου θα επιτυγχανόταν μέσω της καθιέρωσης μιας αόριστης <<λαϊκής δημοκρατίας>>, χωρίς να γίνεται λόγος για δικτατορία του προλεταριάτου μέσω της επαναστατικής διαδικασίας, αφετέρου όσον αφορά το ζήτημα της ιδιοκτησίας δεν έκανε λόγο για κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής, αλλά για σταδιακή εθνικοποίησή τους, δηλαδή στην ουσία το οικονομικό του πρόγραμμα είχε ως στόχο την καπιταλιστικοποίηση της οικονομίας σε εθνική-κρατική βάση.

Το πρόγραμμα του κόμματος υποστήριζε επίσης την λύση του ουκρανικού και του λιθουανικού ζητήματος, χωρίς να ξεκαθαρίζει αν η Λιθουανία και η Ουκρανία έπρεπε να είναι ανεξάρτητα κράτη ή τμήματα του πολωνικού κράτους⁶⁴.

64 Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality*, ό.π., σ. 23

Έχοντας υπόψιν όμως ότι το πρόγραμμα του κόμματος αναφερόταν στην ίδρυση κοινοπολιτείας, μάλλον αντιλαμβανόμαστε ότι το κόμμα αυτό υποστήριζε την ενσωμάτωση της Ουκρανίας και της Λιθουανίας στο πολωνικό κράτος με ένα καθεστώς αυτονομίας στα πλαίσια Συνομοσπονδίας. Όσον αφορά τις σχέσεις με τους Ρώσους σοσιαλιστές, το κόμμα υποστήριζε ότι θα έπρεπε να υπάρχουν σχέσεις συνεργασίας, εφόσον όμως οι Ρώσοι σοσιαλιστές αναγνώριζαν το δικαίωμα των Πολωνών στην ανεξαρτησία⁶⁵.

Ιδιαίτερη κριτική ασκούσε στους Εβραίους υπηκόους της αυτοκρατορίας, τους οποίους κατονόμαζε ως εκρωσισμένους. Ενώ το ΠΣΚ αναγνώριζε την ύπαρξη λιθουανικού και ρουθηνικού (ουκρανικού) ζητήματος, υποβάθμιζε το γεγονός ότι οι Εβραίοι της αυτοκρατορίας ήταν ίσως η πιο σκληρά καταπιεζόμενη μειονότητά της. Αν και σε περίπτωση που ιδρύταν πολωνικό κράτος οι Εβραίοι θα είχαν ίσα δικαιώματα με όλους τους άλλους πολίτες, οι Εβραίοι δεν αναγνωρίζονταν από το πρόγραμμα του ΠΣΚ σαν ιδιαίτερη εθνοτική (εθνοθηρησκευτική) ομάδα, αλλά μάλλον σαν Πολωνοί πολίτες εβραϊκού θρησκευάτος⁶⁶.

Η Ένωση των Πολωνών Σοσιαλιστών του εξωτερικού εξέλεξε ως γραμματέα τον Μέντελσον και Κεντρική Επιτροπή με μέλη τους Περλ, Αμπραμόφσκι, Γιεντρεϊζόφσκι και Στάνισλαβ Βοϊτσεχόφσκι⁶⁷ (μελλοντικός πρόεδρος της Πολωνίας). Ο Μέντελσον επέστρεψε στην ρωσική αυτοκρατορία το 1893 και εγκαταστάθηκε για κάποιο διάστημα στην Βίλνα, όπου γνώρισε τον 26χρονο τότε Γιόζεφ Πιλσούντσκι. Μετά από συναντήσεις του με εκπροσώπους της Ένωσης Πολωνών Εργατών, της Εργατικής Ενότητας και του Προλεταριάτου, το ΠΣΚ ιδρύθηκε και επίσημα στην Βαρσοβία τον Μάρτιο του 1893⁶⁸.

Ο Πιλσούντσκι μετά την επίσημη ίδρυση του κόμματος έγινε επικεφαλής της οργάνωσής του στην Λιθουανία. Με την επιρροή του Μέντελσον η πίστη του ότι η Πολωνία θα έπρεπε να είναι ανεξάρτητη έγινε πιο έντονη. Μέσα σε 18 μήνες από την πρώτη του συνάντηση με τον Μέντελσον, ο 28χρονος το 1895 Πιλσούντσκι έγινε ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης του ΠΣΚ.

65 Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality*, ό.π., σ. 23

66 Στο ίδιο, σ. 24

67 Φέλιξ Περλ, Μπόλεσλαβ Γιεντρεϊζόφσκι: Αντιπρόσωποι της οργάνωσης <<Προλεταριάτο>> στο ιδρυτικό συνέδριο του ΠΣΚ, μέλη της πρώτης του Κεντρικής Επιτροπής. Έντουαρντ Αμπραμόφσκι: Ψυχολόγος, αργότερα έγινε αναρχοσυνδικαλιστής. Στάνισλαβ Βοϊτσεχόφσκι: Πρόεδρος της Πολωνίας την περίοδο 1922-1926, ανατράπηκε με πραξικόπημα από τον Πιλσούντσκι.

68 Στο ίδιο, σ. 25

Ο Μέντελσον φαίνεται ότι επηρέασε έντονα τον Πιλσούντσκι στις απόψεις του και για το εβραϊκό ζήτημα, καθώς και ο Πιλσούντσκι υποστήριζε ότι μετά το 1863 οι Εβραίοι που ανέρχονταν στο ήμισυ των κατοίκων της Βίλνα, ήταν το πιο ρωσοποιημένο τμήμα του πληθυσμού της. Χαρακτηριστικά ανέφερε ότι <<αν η ρωσοποίηση προόδευσε μετά το 1863 στην περιοχή (Λιθουανία), οι Εβραίοι είναι το πιο ρωσοποιημένο τμήμα της >>⁶⁹.

Εδώ πρέπει να προσθέσουμε ότι ο χαρακτηρισμός της Λιθουανίας ως περιοχής (*kraj* στα πολωνικά) πιθανότατα δείχνει την πεποίθηση της ηγεσίας του ΠΣΚ ότι δεν θα έπρεπε να αποτελέσει στο μέλλον ανεξάρτητο κράτος, αλλά τμήμα της Πολωνίας. Οι Εβραίοι σοσιαλιστές αντιμετώπιζονταν με αρνητικά σχόλια από τον Πιλσούντσκι μέσα από τα φύλλα της *Predzswit*, εξαιτίας της υποβάθμισης εκ μέρους τους του πολωνικού ζητήματος σύμφωνα μ' αυτόν. Πολλές φορές τους κατηγορούσε ανοιχτά ως πράκτορες της πολιτικής του ρωσικού κράτους απέναντι στους Πολωνούς⁷⁰.

Σιγά σιγά δεν άργησαν να εμφανιστούν τα πρώτα εσωτερικά προβλήματα εντός του ΠΣΚ. Πολλοί παλιοί σοσιαλιστές της Πολωνίας θεωρούσαν ότι το κόμμα μετά το Συνέδριο του Παρισιού απομακρύνθηκε από την σοσιαλιστική ιδεολογία και τον στόχο της εργατικής εξουσίας. Ο Βοϊτσεχόφσκι επέστρεψε από το Παρίσι στην Πολωνία για να πείσει αυτή την ομάδα να αλλάξει γνώμη. Στο πρώτο Συνέδριο του ΠΣΚ που πραγματοποιήθηκε στην Βίλνα, η πλειοψηφία των αντιπροσώπων στήριξε τις θέσεις της ομάδας του Πιλσούντσκι. Σ' αυτό το συνέδριο έγιναν πιο εμφανή τα αντιρωσικά αισθήματα του Πιλσούντσκι. Σύμφωνα με τον στενό του συνεργάτη Λέοντα Βασιλιέφσκι, ο Πιλσούντσκι <<δεν εξέφρασε μόνο μίσος απέναντι στην ρωσική κυβέρνηση, αλλά εν γένει στην ρωσική κουλτούρα και το ρωσικό έθνος>>⁷¹. Ο Πιλσούντσκι υποστήριζε ότι οι σχέσεις με τους Ρώσους σοσιαλιστές θα έπρεπε να διατηρηθούν μόνο αν αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα της ανεξαρτησίας της Πολωνίας. Επιπλέον, οι Ρώσοι σοσιαλιστές θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν πολιτική προπαγάνδα στα πολωνικά εδάφη μόνο με την έγκριση του ΠΣΚ.

69 Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality*, ό.π., σ. 27

70 Στο ίδιο, σ. 28

71 Στο ίδιο, σ. 29

Ήδη τον Αύγουστο του 1893 στα πολωνικά εδάφη της ρωσικής αυτοκρατορίας είχε δημιουργηθεί μια δεύτερη σοσιαλιστική οργάνωση, πιστή στις αρχές του μαρξισμού και του προλεταριακού διεθνισμού σε πλήρη αντίθεση με το ΠΣΚ. Η οργάνωση αυτή, που ονομάστηκε *Σοσιαλδημοκρατία του Βασιλείου της Πολωνίας* (ΣΔΚΠ), διαφώνησε από την αρχή με τις εθνικιστικές αντιλήψεις της ηγεσίας του ΠΣΚ. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι ακόμα και η ονομασία των δύο οργανώσεων είναι ενδεικτική της στόχευσής τους: το ΠΣΚ με τον τίτλο <<Πολωνικό>> ως πρώτο συστατικό απευθύνεται κυρίως στο πολωνικό έθνος και στα πατριωτικά του αισθήματα, ενώ η *Σοσιαλδημοκρατία του Βασιλείου της Πολωνίας*, χρησιμοποιώντας τον προσδιορισμό <<της Πολωνίας>> δείχνει την πρόθεσή της να απευθυνθεί σε όλους τους εργαζόμενους της ρωσοκρατούμενης Πολωνίας ανεξάρτητα από εθνικές διακρίσεις.

Αρχικά η ΣΔΚΠ είχε μεγαλύτερη επιρροή στους εργαζόμενους της Πολωνίας από το ΠΣΚ, παρά το γεγονός ότι τα στελέχη της, με προεξάρχουσα την 23χρονη τότε Ρόζα Λούξεμπουργκ, είχαν τοποθετηθεί ανοιχτά κατά της ανεξαρτητοποίησης της Πολωνίας⁷². Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι η Πολωνία είχε μόλις αρχίσει να βιώνει τις συνέπειες της καπιταλιστικής ανάπτυξης και πολλοί από τους εργαζόμενους που μετοίκησαν στα αστικά κέντρα, ήταν πρώην αγρότες, κοινωνική ομάδα που κατά τον 19ο αιώνα ελάχιστα συγκινούνταν από τα εθνικά ζητήματα. Επιπλέον, όπως και στο ΠΣΚ άλλωστε, πολλά μέλη του νεοσυσταθέντος κόμματος δεν είχαν πολωνική καταγωγή (η Λούξεμπουργκ ήταν Εβραία), άρα πιθανότατα να αυτοπροσδιορίζονταν ως εθνικά μη Πολωνοί. Μετά από επιχειρήσεις της ρωσικής ασφάλειας το 1895 η ηγετική ομάδα της ΣΔΚΠ δέχτηκε πλήγμα και το κόμμα ουσιαστικά αυτοδιαλύθηκε προσωρινά.

Αφού ο Πιλσούντσκι ανέλαβε και επίσημα την ηγεσία του ΠΣΚ το 1895, το κόμμα αυτό άρχισε να αυξάνει την επιρροή του. Εξέδωσε την δική του εφημερίδα <<*Robotnik*>> (*Εργαζόμενος*) και ήδη από το 1896 πολλά πρώην στελέχη της ΣΔΚΠ προσχώρησαν στο ΠΣΚ⁷³. Οι επικριτές του εντός του κόμματος, κυρίως από την οργάνωση της Βαρσοβίας, τον κατηγορούσαν ότι υποβάθμιζε τα κοινωνικά ζητήματα εις βάρος των εθνικών.

72 Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality*, ό.π., σ. 34

73 Blobaum, Robert. *Feliks Dzierzynsky and the SDKPiL: A study of the origins of Polish Communism*. Νέα Υόρκη, Columbia University Press 1984, σ. 59

Η στάση του ΠΣΚ απέναντι στους Εβραίους είχε οδηγήσει τους Εβραίους της Βαρσοβίας στην υποστήριξη της εβραϊκής *Μπουντ*⁷⁴, κάτι που παραδεχόταν με απογοήτευση ο Πιλσούντσκι το 1897. Λίγα χρόνια αργότερα βέβαια, το 1899, οι προσπάθειες του αντιπάλου πόλου της πολωνικής σοσιαλδημοκρατίας για ανασυγκρότηση απέδωσαν καρπούς.

Με πρωτοβουλία του Φέλιξ Τζερζίνσκι, πολωνολιθουανού γιου *σλιάχτα* και παλιού γνώριμου του Πιλσούντσκι, ο οποίος από το 1897 είχε φυλακιστεί στο Κάουνας της Λιθουανίας για επαναστατική δράση, συγκλήθηκε σύσκεψη στην Βαρσοβία μεταξύ απογοητευμένων μελών του ΠΣΚ και μελών της *Μπουντ* με εκπρόσωπό τους τον Γιάκοβ Φίρστενμπεργκ-Χανέτσκι. Τα μέλη της *Μπουντ* ανταποκρίνονταν θετικά στην πρωτοβουλία του Τζερζίνσκι, καθώς σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, θεωρούσαν τον σοσιαλισμό του ΠΣΚ <<εθνικιστικό και μικροαστικό>>⁷⁵. Επειδή όμως η *Μπουντ* ήταν ακόμα αδύναμη, ο Τζερζίνσκι οργανώθηκε στο ΠΣΚ, με σκοπό να αποκτήσει επαφές με τα μέλη του και να ανασυγκροτήσει την ΣΔΚΠ. Όπως έγραφε ο Τζερζίνσκι σε σημειώσεις του:

<<Η εθνικιστική προπαγάνδα είναι χρήσιμο όπλο της κυβέρνησης, όχι μόνο γιατί διαιρεί το κόμμα μας, αλλά και το πολωνικό προλεταριάτο από το ρωσικό και το εβραϊκό. Αναγνωρίζουμε ότι το ΠΣΚ βαδίζει προς την λάθος κατεύθυνση με το σύνθημά του για ανεξαρτησία της Πολωνίας. Μας κατηγορούν για προδοσία, ότι θέλουμε να καταστρέψουμε το εργατικό κίνημα αποκεφαλίζοντάς το. Εμείς θέλουμε μόνο το προλεταριάτο να αντιληφθεί το πραγματικό του συμφέρον>>⁷⁶.

Το γεγονός ότι το ΠΣΚ ενδιαφερόταν μόνο στα λόγια για την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων και γινόταν ολοένα και περισσότερο ένα αστικό κόμμα με σοσιαλσωβινιστική ρητορική φάνηκε από τον Οκτώβριο του 1899, όταν διάφοροι κλάδοι αυτοαπασχολούμενων της Βαρσοβίας (υποδηματοποιοί, επιπλοποιοί, αρτοποιοί, βυρσοδέψες) αλλά και μεταλλεργάτες, πραγματοποίησαν απεργία, την οποία στήριξε έμπρακτα μόνο η σοσιαλιστική ομάδα του Τζερζίνσκι⁷⁷.

74 Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality*, ό.π., σ. 80

75 Blobaum, Robert., *Feliks Dzierzynsky*, ό.π., σ. 60

76 Στο ίδιο, σ. 63-64

77 Στο ίδιο, σ. 64

Ολόκληρη η οργάνωση αρτοποιιών της Βαρσοβίας του ΠΣΚ προσχώρησε στην ομάδα του Τζερζίνσκι, η οποία τον Νοέμβριο του ίδιου έτους απαριθμούσε 200 μέλη στην Βαρσοβία και πέντε οργανώσεις. Αφού ο Τζερζίνσκι επέστρεψε στην γενέτειρά του Βίλνα, ήρθε σε επαφή με Λιθουανούς σοσιαλιστές με σκοπό οι σοσιαλιστικές ομάδες της Πολωνίας και της Λιθουανίας να ενωθούν. Παραμονή Πρωτοχρονιάς του 1899 στην Βίλνα συμφωνήθηκε να δημιουργηθεί ξανά η ΣΔΚΠ με βάση το πρόγραμμα του 1894, αλλά θα ονομαζόταν πλέον *Σοσιαλδημοκρατία της Πολωνίας και της Λιθουανίας* (ΣΔΚΠΛ). Μία από τις βασικές αρχές του συνεδρίου ήταν ότι το νέο κόμμα δεν θα είχε ως στόχο την πολωνική και λιθουανική ανεξαρτησία, αλλά την παραμονή των δύο λαών στο ρωσικό κράτος εφόσον αυτό αποκτούσε Σύνταγμα. Το νέο κόμμα ιδρύθηκε επίσημα τον Αύγουστο του 1900. Σε αντίθεση με τον Πιλσούντσκι, ο Τζερζίνσκι έγραφε στις 15 Ιανουαρίου 1900: <<Επιδιώκουμε την ενότητα με τους Ρώσους σοσιαλιστές για την ανατροπή του τσαρισμού και ένα μέσο για την προώθηση της ενότητας είναι και η παράνομη λογοτεχνία>>⁷⁸.

Συνοψίζοντας, η ραγδαία καπιταλιστική ανάπτυξη της Πολωνίας τις δεκαετίες 1880-1890, η διαμάχη των Πολωνών σοσιαλιστών για το αν τα εθνικά ή τα εργατικά ζητήματα έχουν προτεραιότητα στο πρόγραμμα ενός σοσιαλιστικού κόμματος αλλά και ο πολυεθνικός χαρακτήρας του πολωνικού προλεταριάτου οδήγησε στην δημιουργία δύο σοσιαλιστικών κομμάτων, από τα οποία όμως μόνο η ΣΔΚΠΛ είχε σαφή μαρξιστική θεωρία και πράξη, ενώ το ΠΣΚ φαινόταν από την αρχή ότι δεν είχε ως πραγματικό του στόχο την σοσιαλιστική εξουσία, αλλά μόνο την ανεξαρτησία της Πολωνίας σε καπιταλιστική βάση. Επίσης το ΠΣΚ με την πολιτική του διαιρούσε πράγματι το εργατικό κίνημα των λαών της Πολωνίας σε αντίθεση με την ΣΔΚΠΛ που παρά τις ιδεολογικές της ελλείψεις από άποψη μαρξιστικής θεωρητικής κατάρτισης, καθώς αρχικά είχε ως στόχο τον αστικό εκσυγχρονισμό της Ρωσίας μέσω Συντάγματος, προωθούσε την ενότητα του εργατικού κινήματος της Πολωνίας ανεξαρτήτως εθνικότητας και την κοινή δράση με το ΣΔΕΚΡ. Τα επόμενα χρόνια, με την επαναστατική έκρηξη του 1905 το ΠΣΚ θα προσπαθούσε να προσελκύσει περισσότερους Πολωνούς εργαζομένους με το σύνθημα της ανεξάρτητης σοσιαλιστικής Πολωνίας. Θα το εφάρμοζε όμως πρακτικά ;

78 Blobaum, Robert., *Feliks Dzierzynsky*, ό.π., σ. 70

Ουκρανία

Η Ουκρανία μέχρι και τα τέλη του 1890 παρέμενε μια κατά βάση αγροτική περιοχή, με το 87 % του πληθυσμού της να είναι αγρότες το 1897⁷⁹. Στο ζήτημα της εθνικής καταπίεσης του ουκρανικού λαού δεν συναντάμε μεγάλες διαφορές σε σχέση με αυτή που υφίστατο ο πολωνικός λαός: τα ουκρανικά δεν διδάσκονταν στα σχολεία της Ανατολικής, ρωσοκρατούμενης Ουκρανίας, ενώ ακόμα και η αναφορά σε ουκρανικό έθνος ήταν απαγορευμένη, καθώς στα επίσημα έγγραφα της αυτοκρατορίας οι Ουκρανοί αποκαλούνταν Μικρορώσοι (*Malorosy*).

Το εθνικιστικό κίνημα των Ουκρανών άρχισε να γιγαντώνεται από το 1846, όταν δημιουργήθηκε η *Αδελφότητα των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου*, η οποία δημιουργήθηκε από Ουκρανούς αστούς πανεπιστημιακούς και διανοούμενους με ηγετικά της στελέχη τον ιστορικό Μικόλα Κοστομάροφ, τους δασκάλους Βασίλ Μπιλοζέρσκι και Παντελεήμων Κούλις και τον γραφειοκράτη Μικόλα Χουλάκ⁸⁰. Η *Ένωση* είχε ως στόχο την διάσωση της ουκρανικής γλώσσας και παράδοσης, την κληροδότησή τους στις επόμενες γενιές και την δημιουργία ουκρανικού κράτους με βάση τις αρχές του Πανσλαβισμού, ως ισότιμου σλαβικού κράτους στα πλαίσια μιας δημοκρατικής ομοσπονδίας⁸¹.

Την δεκαετία του 1840 άνθισε η ουκρανική λογοτεχνία στα εδάφη της ρωσικής αυτοκρατορίας, εκφράζοντας ιδέες βαθύτατα επηρεασμένες από την γαλλική επανάσταση. Ο κύριος εκπρόσωπος αυτής της περιόδου, Ταράς Σεφτσένκο, στα ποιήματά του κατήγγειλε έντονα την καταπίεση από το ρωσικό κράτος, αποκαλώντας μάλιστα <<τυράννους>> τον Μεγάλο Πέτρο και την Μεγάλη Αικατερίνη αλλά δεν ήταν <<εθνικιστής>> με την σημερινή έννοια του όρου: στα ποιήματά του πολλάκις εξέφραζε την υποστήριξή του στους καταπιεσμένους λαούς όλου του κόσμου⁸². Σε γενικές γραμμές το ουκρανικό αστικό εθνικιστικό κίνημα της εποχής απαρτιζόταν σχεδόν αποκλειστικά από διανοούμενους και οι εκπρόσωποι της *Αδελφότητας των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου*, με εξαίρεση τον Σεφτσένκο, εκφράζονταν υποτιμητικά ως προς την αγροτιά. Η *Αδελφότητα* διαλύθηκε μετά από χτύπημα της ρωσικής ασφάλειας το 1847 και τα μέλη της εξορίστηκαν⁸³.

79 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*. University of Toronto Press ³2000 σ. 236

80 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 236

81 Yekelchyk Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, Oxford University Press, 2007, σ. 74

82 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 235

83 Στο ίδιο, σ. 237

Η Ουκρανία ολόκληρο τον 19ο αιώνα ήταν χωρισμένη σε δύο τμήματα: η Ανατολική Ουκρανία και οι επαρχίες Κιέβου, Βολίν, Βίννιτσα, Οδησσού ανήκαν στην Ρωσία, το μεγαλύτερο τμήμα της Δυτικής Ουκρανίας και η Γαλικία στην Αυστρία. Ουσιαστικά αυτή η διαίρεση υφίστατο από το 1654 και την επανάσταση του Μπογκντάν Χμελνίτσκι⁸⁴ ενάντια στην Πολωνολιθουανική Συνομοσπονδία, όταν η Δυτική Ουκρανία παρέμεινε τμήμα της Συνομοσπονδίας, ενώ η Ανατολική έγινε τμήμα της Ρωσίας.

Στο αυστριακό τμήμα της Ουκρανίας η δουλοπαροικία καταργήθηκε στις 23 Απριλίου 1848 με διάταγμα του αυτοκράτορα Φερδινάνδου και οι Ουκρανοί αγρότες έλαβαν στην κατοχή τους το 70 % της γης, αλλά η γη την οποία έλαβαν ήταν μικρή σε έκταση και όχι ιδιαίτερα εύφορη. Παρ' όλα αυτά φαίνεται ότι εκείνη την περίοδο οι Ουκρανοί της Αυστρίας είχαν περισσότερο ρωσική και όχι ουκρανική εθνική συνείδηση, όπως φαίνεται και από τον τίτλο της εφημερίδας τους *Ruskyi Dnevnyk* (*Ρωσικά χρονικά*) και κύριους αντιπάλους τους θεωρούσαν τους Πολωνούς, παρά τους Αυστριακούς⁸⁵. Αυτό ίσως ενισχυόταν κι από το γεγονός ότι μπορούσαν να συμμετέχουν σαν έθνος στις αυστριακές εκλογές (το 1848 εξέλεξαν 25 από τους 100 βουλευτές της Γαλικίας για το αυστριακό Ράιχσταγκ).

Στην Ρωσική Ουκρανία όμως, αν και οι Ουκρανοί δουλοπάροικοι απελευθερώθηκαν το 1861, έχασαν ουσιαστικά το 30 % των αγροκτημάτων τους. Οι Ουκρανοί αγρότες της εποχής ζούσαν σε ατομικά αγροκτήματα ως επί το πλείστον, σε αντίθεση με τους Ρώσους, οι οποίοι κατά 95 % ζούσαν σε αγροτικές κοινότητες (*μυρ*). Το γεγονός αυτό τους έφερνε φαινομενικά σε αντίθεση με τους Ρώσους αγρότες, καθώς η ιδιοκτησία των Ουκρανών αγροτών ήταν ως επί το πλείστον καθαρά ατομική, μόνο που στην ουσία και οι Ρώσοι αγρότες ακόμα και μετά την κατάργηση της δουλοπαροικίας έδιναν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής τους στους γαιοκτήμονες. Οι Ουκρανοί αγρότες βέβαια δεν ήταν σε γενικά πλαίσια ικανοποιημένοι από τις μεταρρυθμίσεις του τσάρου. Συνέχιζαν να πληρώνουν έκτακτους φόρους, αν και το 1886 καταργήθηκε ο κεφαλικός φόρος⁸⁶.

84 Επανάσταση Μπογκντάν Χμελνίτσκι: Με ηγέτη τον αρχηγό των κοζάκικων στρατευμάτων της Ουκρανίας Μπογκντάν Χμελνίτσκι, η επανάσταση έλαβε χώρα το 1648-1654 και είχε ως αίτημα την απελευθέρωση του ουκρανικού λαού από την Πολωνολιθουανική Συνομοσπονδία. Είχε ως αποτέλεσμα την ενσωμάτωση της ανατολικής ουκρανικής όχθης του Δνειπέρου στην Ρωσία.

85 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π. σ. 248

86 Στο ίδιο, σ. 248

Ο πληθυσμός της ρωσικής Ουκρανίας αυξήθηκε σε διάστημα σαράντα ετών κατά 72 % . Όμως η στυγνή εκμετάλλευση των Ουκρανών αγροτών και η κερδοφορία μιας μικρής ομάδας *κουλάκων* που αποτελούσαν το 15-20 % της ουκρανικής αγροτιάς μετά την κατάργηση της δουλοπαροικίας (οι *κουλάκοι* της Ουκρανίας κατείχαν κατά μέσο όρο 65-75 *ακρ* γης, άλογα και μηχανικό εξοπλισμό) οδήγησε πολλούς αγρότες σε μετανάστευση και απώλεια της γης. Μερικοί ιστορικοί υποβαθμίζουν τον βαθμό εκμετάλλευσης της ουκρανικής αγροτιάς με το επιχείρημα ότι <<οι Ουκρανοί μικρομεσαίοι αγρότες κατά βάθος ήθελαν να γίνουν *κουλάκοι* >>⁸⁷. Μία τάξη όμως ή κοινωνική ομάδα δεν κρίνεται από την άποψη που έχει η ίδια για τον εαυτό της, αλλά στις αντικειμενικές ιστορικές, πολιτικές, οικονομικές συνθήκες στις οποίες δρα. Το γεγονός ότι οι Ουκρανοί αγρότες ίσως και να ήθελαν στα τέλη του 19ου αιώνα να γίνουν *κουλάκοι*, δεν αναιρεί το ό,τι οι φτωχοί και μεσαίοι αγρότες της Ουκρανίας είχαν αντίπαλα συμφέροντα με τους *κουλάκους*. Οι *κουλάκοι* ήθελαν την διατήρηση του υπάρχοντος καθεστώτος με κάθε μέσο. Οι μικρομεσαίοι αγρότες είχαν συμφέρον από την ανατροπή του. Κατά την γνώμη μου η στήριξη των Ουκρανών αγροτών στα σοσιαλπατριωτικά κόμματα (ιδίως στο κόμμα των Ουκρανών Εσέρων) αργότερα κατά τις επαναστάσεις του 1917 οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις εξαγγελίες των κομμάτων αυτών για αναδασμό και εθνικοποίηση/κρατικοποίηση της γης, άρα για ρήξη με τους *κουλάκους*, όπως θα δούμε στην συνέχεια.

Αν και το 87 % του ουκρανικού πληθυσμού ήταν αγρότες, ανάμεσα στα έτη 1870 – 1900 η Ουκρανία βίωσε ραγδαίους ρυθμούς ανάπτυξης της καπιταλιστικής οικονομίας της με μία μεγάλη βιομηχανία να αναπτύσσεται. Οι περιοχές του Ντόνετς και του Κριβί Ριχ ήταν οι ταχύτερα αναπτυσσόμενες, με το Ντονμπάς να παράγει περίπου το 70 % του άνθρακα ολόκληρης της ρωσικής αυτοκρατορίας και το Κριβί Ριχ να γίνεται σημαντικό κέντρο παραγωγής και επεξεργασίας σιδήρου. Οι επενδύσεις στην περιοχή ήταν κυρίως ξένες, καθώς το 94 % των ορυχείων του Ντονμπάς ανήκε σε γαλλικές και βελγικές εταιρείες⁸⁸.

87 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 263

88 Στο ίδιο, σ. 267

Η ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Ουκρανία είχε ως αποτέλεσμα μία μικρή αστικοποίηση της κοινωνίας, αλλά μόνο το 10 % του πληθυσμού κατοικούσε στις πόλεις πριν το 1870 και οι περισσότερες πόλεις είχαν πληθυσμό μέχρι 20.000. Μόνο η Οδησσός είχε πληθυσμό μεγαλύτερο από 100.000. Το 1900 όμως είχε φτάσει στον αριθμό των 400.000 κατοίκων, όντας η μεγαλύτερη ουκρανική πόλη. Το Κίεβο είχε 275.000 κατοίκους το 1900, το Χάρκοβο 175.000, αλλά η πιο εκπληκτική πληθυσμιακή αύξηση ήταν αυτή του Εκατερινοσλάβ (σημερινό Ντνίπρο, 115.000 κάτοικοι το 1900 σε σύγκριση με τους 19.000 κατοίκους την δεκαετία του 1870)⁸⁹. Οι εργαζόμενοι σ' αυτές τις περιοχές ζούσαν υπό άθλιες συνθήκες. Πουλούσαν την εργατική τους δύναμη πολύ φθηνά αν και δούλευαν ως επί το πλείστον με μηχανήματα, για πενιχρούς μισθούς σε σχέση με τους δυτικοευρωπαίους εργάτες και με ελλιπή μέτρα ασφάλειας και υγιεινής. Συνολικά η βιομηχανική εργατική τάξη της Ουκρανίας αποτελούσε το 7 % του πληθυσμού το 1897⁹⁰.

Οι πόλεις της Ουκρανίας είχαν ως επί το πλείστον μη ουκρανικό πληθυσμό. Στο Κίεβο το 1897 μόνο το 22 % του πληθυσμού δήλωνε ως μητρική του γλώσσα τα ουκρανικά (54 % δήλωνε τα ρωσικά, 12 % τα γίντις) ενώ στην Οδησσό μόνο το 9,4 % (49 % τα ρωσικά, 30 % τα γίντις). Από τις δέκα μεγαλύτερες ουκρανικές πόλεις, μόνο η Πολτάβα είχε ουκρανική εθνική πλειοψηφία (56 %)⁹¹

Όσον αφορά τους εργαζομένους, το 25 % των ανθρακωρύχων και το 30 % των μεταλλεργατών ήταν Ουκρανοί, ενώ από τα 127.000 άτομα που αυτοπροσδιορίζονταν στην Ουκρανία ως διανοούμενοι, μόνο το 1/3 είχε ουκρανική καταγωγή⁹². Αναφορικά με την εργατική τάξη της Ουκρανίας, οι Ουκρανοί εργάτες εθνικά ήταν μειοψηφία, καθώς αποτελούσαν το 43 % των εργατών (28 % Ρώσοι, 17 % Εβραίοι, 5 % άλλες εθνότητες)⁹³. Αυτοί οι παράγοντες είναι πολύ πιθανό ότι γέννησαν στη φτωχή μάζα των Ουκρανών αγροτών το αίσθημα ότι αδικούνται. Ως εχθρούς τους θεωρούσαν περισσότερο τους αλλοεθνείς πληθυσμούς (Ρώσους, Εβραίους, Πολωνούς), παρά τους γαιοκτήμονες και τους καπιταλιστές ανεξαρτήτως εθνικότητας.

89 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 269

90 Στο ίδιο, σ. 270

91 Bojcun Marko, *The Workers Movement*, ό.π., σ. 56

92 Subtelny Orest, *Ukraine . A History*, ό.π., σ. 272

93 Bojcun Marko, *The Workers Movement*, ό.π., σ. 53

Οι λίγοι Ουκρανοί διανοούμενοι και φοιτητές από την δεκαετία του 1860 δημιουργούσαν μυστικές ενώσεις (*hromada*) που υπερασπίζονταν την ουκρανική γλώσσα, τα ήθη και έθιμα και εξιδανίκευαν την ζωή των Ουκρανών αγροτών, ως θεματοφυλάκων της εθνικής παράδοσης. Η δράση των *Hromada* ήταν παρόμοια με των μυστικών οργανώσεων των αρχών του 19ου αιώνα που προωθούσαν την ιδέα της εθνικής απελευθέρωσης, με φιλοσοφία που θυμίζει αρκετά την ιδεολογία του γερμανικού *volksgeist* του Χέρντερ⁹⁴. Το 1870 οι δραστηριότητες των *hromada* εντάθηκαν, ενώ βασικός καθοδηγητής τους έγινε ο επηρεασμένος από τον μαρξισμό διανοούμενος Μιχάιλο Ντραχομάνοφ, ο οποίος την δεκαετία του 1890 θα γινόταν ένας από τους θεμελιωτές της ουκρανικής σοσιαλπατριωτικής ιδεολογίας. Βαθιά του πεποίθηση ήταν ότι οι Ουκρανοί αγρότες για να απελευθερωθούν έπρεπε να μορφωθούν, να γνωρίσουν σε βάθος την γλώσσα, την ιστορία και τις επαναστατικές παραδόσεις της Ουκρανίας⁹⁵.

Αν και αρχικά δεν υποστήριζε ανοιχτά την ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας από την Ρωσία, θεωρούσε ότι ο Ουκρανός πολίτης έπρεπε να λογοδοτεί στον ουκρανικό λαό και όχι στον τσάρο. Συγκεκριμένα, στο βιβλίο του *Η χαμένη εποχή* υποστήριζε ότι <<οι πεπαιδευμένοι Ουκρανοί δουλεύουν για οποιονδήποτε εκτός από την Ουκρανία και τον λαό της. Πρέπει να ορκιστούν στους εαυτούς τους να μην εγκαταλείψουν την ουκρανική υπόθεση. Πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι καθένας που εγκαταλείπει την Ουκρανία, κάθε χρήμα που δεν δίνεται για την ουκρανική υπόθεση, κάθε λέξη που χάνεται από την ουκρανική γλώσσα, είναι χαμένο κεφάλαιο για τον ουκρανικό λαό, κάθε απώλεια είναι δυσαναπλήρωτη >>⁹⁶.

Η συντριπτική πλειοψηφία των Ουκρανών εθνικιστών προερχόταν από τους κόλπους της διανοήσης και από την σπουδάζουσα νεολαία. Ο μαρξισμός σαν ιδεολογία δεν είχε αναπτυχθεί ιδιαίτερα στην Ουκρανία, λόγω του γεγονότος ότι η εργατική τάξη της περιοχής ήταν ακόμα μικρή αριθμητικά. Αλλά οι περισσότεροι Ουκρανοί εθνικιστές αντιμετώπιζαν με σκεπτικισμό το πρώιμο σοσιαλιστικό κίνημα της Ρωσίας, γιατί πολλοί Ρώσοι σοσιαλιστές δεν αναγνώριζαν τους Ουκρανούς ως ξεχωριστή εθνότητα, αλλά τους ονόμαζαν ακόμα *Μικρορώσους* μέχρι και την δεκαετία του 1880⁹⁷.

94 Yekelchuk Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π., σ. 61

95 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 285

96 Στο ίδιο, σ. 289

97 Στο ίδιο, σ. 289

Ο ίδιος ο Ντραχομάνοφ μπορεί να εκτιμούσε το έργο του Μαρξ, αλλά οι απόψεις του περισσότερο θύμιζαν την ιδεολογία των Ιακωβίνων της Γαλλικής Επανάστασης, παρά μαρξιστική ιδεολογία. Τα αιτήματά του μιλούσαν αόριστα για κοινωνική δικαιοσύνη χωρίς να διασαφηνίζεται ο τρόπος με τον οποίο θα επιτυγχανόταν, ενώ διέπονταν από έντονο πατριωτισμό.

Ωστόσο το πρώτο εθνικό κόμμα των Ουκρανών που δημιουργήθηκε το 1890 έδρασε κυρίως στην Αυστροουγγαρία και είχε σοσιαλδημοκρατική πολιτική κατεύθυνση. Συγκεκριμένα ο Μιχάιλο Ντραχομάνοφ και τα μέλη της *Αδελφότητας του Ταράς Σεφτσένκο* ηγήθηκαν της ίδρυσης του *Ριζοσπαστικού Ουκρανικού Κόμματος*, το οποίο στην ουσία ήταν το αποτέλεσμα της ένωσης πολλών *hromada*. Με άλλα λόγια, από την γέννησή του αυτό το κόμμα ήταν μικροαστικό σοσιαλιστικό, καθώς αποτελούσε την ένωση ομάδων διανοουμένων. Βέβαια κάποιος θα εξέφραζε την αντίρρησή του σ' αυτό το επιχείρημα, καθώς και τα κινήματα που αντιπροσώπευαν την εργατική τάξη και την σοσιαλιστική ιδεολογία δημιουργήθηκαν από μικροαστούς και πολλές φορές αστούς, διανοούμενους. Σ' αυτή την εκτίμηση όμως μας επιβεβαιώνει το ίδιο το πρόγραμμα του κόμματος, το οποίο υποστήριζε ότι κινητήρια δύναμη μίας σοσιαλιστικής επανάστασης δεν θα ήταν η εργατική τάξη, αλλά η αγροτιά, συμφωνώντας κατά κάποιο τρόπο με τους *ναρόντικους*⁹⁸. Όμως αυτό το κόμμα εναντιωνόταν στους *ναρόντικους* και κατά την γνώμη μου, απευθύνθηκε κυρίως στην αγροτιά της Ουκρανίας γιατί αυτή επί της ουσίας ήταν το ουκρανικό έθνος. Η εργατική τάξη στα αστικά κέντρα της Ουκρανίας ήταν είτε ρωσικής είτε εβραϊκής καταγωγής κατά κύριο λόγο, έτσι πιθανότατα είχε άλλη εθνική συνείδηση⁹⁹. Διότι ο πρωταρχικός στόχος του κόμματος ήταν η κατάκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας.

98 Yekelchik Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π., σ. 77

99 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 290

Το κόμμα αρχικά είχε στις τάξεις του μετριοπαθείς σοσιαλπατριώτες όπως ο Ντραχομάνοφ, μαρξιστές, όπως ο συγγραφέας Ιβάν Φράνκο που υποστήριζαν την είσοδο του κόμματος στην Β' Διεθνή και εθνικιστές που δυσαρεστούνταν με τον σοσιαλιστικό χαρακτήρα του κόμματος. Ο πρώτος ηγέτης του, ο Ντραχομάνοφ πέθανε στην Σόφια το 1895. Στο αυστριακό τμήμα της Ουκρανίας το κόμμα εξέλεξε δύο αντιπροσώπους. Το 1899 το κόμμα διασπάστηκε, με τα μέλη που διαφωνούσαν με την σοσιαλιστική ιδεολογία να δημιουργούν το *Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα*, κόμμα κεντρώας φιλελεύθερης ιδεολογίας. Η ηγετική ομάδα του κόμματος παρέμεινε στο αρχικό κόμμα¹⁰⁰

Την ίδια περίοδο αποχώρησαν οι περισσότεροι μαρξιστές από το κόμμα ιδρύοντας τον Ιανουάριο του 1900 το *Επαναστατικό Ουκρανικό Κόμμα*, το οποίο σε αντίθεση με τον πρόγονό του, είχε δράση μόνο στα ρωσοκρατούμενα ουκρανικά εδάφη. Το κόμμα αρχικά δεν είχε ιδιαίτερες ιδεολογικές διαφορές με το *Ριζοσπαστικό Ουκρανικό Κόμμα*, καθώς και αυτό θεωρούσε ότι οι αγρότες θα ήταν η ομάδα που θα οδηγούσε το ουκρανικό έθνος στην ανεξαρτησία. Το αρχικό του πρόγραμμα δεν ήταν καθαρά σοσιαλιστικό, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ούτε σοσιαλπατριωτικό, αλλά μάλλον μία σύνθεση ιδεολογιών, ανάμεσα στις οποίες συμπεριλαμβανόταν και η σοσιαλιστική (είτε μαρξιστική είτε ρεφορμιστική). Πρόθεσή του ήταν να ενώσει όλες τις κοινωνικές τάξεις της Ουκρανίας με στόχο την εθνική ανεξαρτησία. Το πρόγραμμά του επίσης εξέφραζε έναν αλυτρωτικού τύπου εθνικισμό, καθώς έκανε λόγο για <<ενιαία, ανεξάρτητη, αδιαίρετη, ελεύθερη Ουκρανία από τα Καρπάθια ως τον Καύκασο>>¹⁰¹.

Από το 1902 το κόμμα αυτό όμως άρχισε να αλλάζει πολιτικές θέσεις, γιατί δεν είχε κερδίσει την υποστήριξη των μορφωμένων Ουκρανών. Η εθνικιστική ιδεολογία μετριάστηκε σχετικά καθώς δεν γίνονταν πλέον αναφορές στο όραμα της μεγάλης Ουκρανίας. Το κόμμα βέβαια συνέχιζε να υποστηρίζει την έννοια της εθνικής ανεξαρτησίας.

100 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 328

101 << Revolutionary Ukrainian Party >> ,

<http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CR%5CE%5CRevolutionaryUkrainianparty.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 3/9/2021)

Με την πάροδο του χρόνου το ΕΟΚ άρχισε να υιοθετεί περισσότερα στοιχεία της σοσιαλιστικής ιδεολογίας καθώς πολλά από τα κύρια στελέχη του, ιδίως ο Βολοντίμιρ Βινιτσένκο και ο Ντιμίτρο Αντόνοβιτς, είχαν διαβάσει τα έργα του Μαρξ και είχαν επηρεαστεί έντονα από αυτά¹⁰². Αν και στο επίκεντρο του προγράμματός του διακήρυσσε την ουκρανική αγροτιά ως την κύρια επαναστατική δύναμη από το 1903 κι έπειτα απευθυνόταν περισσότερο στην εργατική τάξη της Ουκρανίας. Επειδή όμως ουσιαστικά παρέμενε ένα κόμμα με σοσιαλπατριωτικό προσανατολισμό, η αποστολή του να πείσει την εργατική τάξη της Ουκρανίας για μια σοσιαλιστική, ανεξάρτητη Ουκρανία ήταν αν μη τι άλλο δύσκολη.

Όπως προαναφέραμε, στην εργατική τάξη της Ουκρανίας ο εθνικά ουκρανικός πληθυσμός ήταν μειοψηφία. Σύμφωνα με την απογραφή του 1897 οι Ουκρανοί ήταν η δεύτερη πληθυσμιακή ομάδα του Κιέβου, πίσω από τους Ρώσους και μόλις η πέμπτη πληθυσμιακή ομάδα της Οδησσού, μετά τους Ρώσους, τους Εβραίους, τους Πολωνούς και τους Γερμανούς, ενώ ήταν περίπου ίσοι αριθμητικά με τους Έλληνες. Ο αλλοεθνής εργάτης της Ουκρανίας που διακατεχόταν από την σοσιαλιστική κοσμοθεωρία, όπως προκύπτει από τα στοιχεία¹⁰³ προτιμούσε να υποστηρίξει το ΣΔΕΚΡ αντί για τα ουκρανικά σοσιαλπατριωτικά κόμματα, ενώ πολλοί Ουκρανοεβραίοι στήριζαν και την *Μπουντ*. Μέχρι και το 1905 ο αριθμός των Ουκρανών που ήταν μέλη είτε του ΣΔΕΚΡ είτε των Εσέρων ήταν μικρός αλλά όχι αμελητέος, καθώς πολλοί Ουκρανοί εργάτες θεωρούσαν ότι τα ρωσικά σοσιαλιστικά κόμματα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τον τσαρισμό και τις παραφυάδες του, όπως τις διαβόητες *Μαύρες Εκατονταρχίες*¹⁰⁴ που ήταν πολύ ισχυρές στο Κίεβο¹⁰⁵.

102 << Revolutionary Ukrainian Party >>,

<http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CR%5CE%5CRevolutionaryUkrainianparty.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 3/9/2021)

103 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 288

104 Στο ίδιο, σ. 291

105 *Μαύρες Εκατονταρχίες*: Ακραίες μοναρχικές παραστρατιωτικές οργανώσεις με έντονη δράση μέχρι και την Οκτωβριανή Επανάσταση. Επιδόθηκαν στην καταστολή του εργατικού κινήματος της Ρωσίας καθώς και σε αντισημιτικά πογκρόμ. Ισχυρότερη παρουσία είχαν στο Κίεβο και στο Κισινάου.

Το 1905, λίγο πριν την επανάσταση του 1905-1907 το ΕΟΚ άλλαξε καταστατικό, με βάση το *Πρόγραμμα της Ερφούρτης* του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας. Ριζοσπαστικοποίησε περισσότερο το πρόγραμμά του, θέτοντας ως στόχο του την οικοδόμηση σοσιαλιστικού κράτους και μετονομάστηκε σε *Ουκρανικό Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα* (ΟΣΔΕΚ)¹⁰⁶. Συνέχιζε όμως να διακηρύττει ότι ήταν αποκλειστικά ο πολιτικός φορέας του ουκρανικού προλεταριάτου, διατηρώντας τις εθνικιστικές καταβολές του. Ίσως και ο ίδιος του ο τίτλος δηλώνει αυτό τον εθνικισμό, καθώς σε αντίθεση με το *Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα Ρωσίας*, στην περίπτωση του ΟΣΔΕΚ προηγείται ο εθνικός επιθετικός προσδιορισμός, παράγοντας που στην πλειοψηφία των περιπτώσεων είναι ενδεικτικός της επιρροής του εθνικισμού στα σοσιαλδημοκρατικά (και αργότερα στα κομμουνιστικά) κόμματα.

Και στο ΕΟΚ όμως (μετέπειτα ΟΣΔΕΚ) οι διαφωνίες όσον αφορά την ιδεολογική κατεύθυνση του κόμματος είχαν οδηγήσει στα τέλη του 1904 στην αποχώρηση της μαρξιστικής πτέρυγας και στην δημιουργία ενός νέου κόμματος, της *Σπίλκα*¹⁰⁷. Το κόμμα αυτό διακήρυσσε την αντίθεσή του με τον εθνικισμό του ΕΟΚ και θεωρούσε ότι πρωταρχικός στόχος της ουκρανικής εργατικής τάξης έπρεπε να είναι η σοσιαλιστική επανάσταση. Οι σχέσεις της *Σπίλκα* με το ΣΔΕΚΡ ήταν πολύ στενές σε αντίθεση με το ΕΟΚ-ΟΣΔΕΚ, καθώς η πλειοψηφία των μελών της θεωρούσε ότι το ΣΔΕΚΡ είναι ο κεντρικός εκφραστής της εργατικής τάξης και της αγροτιάς της ρωσικής αυτοκρατορίας ανεξαρτήτως εθνικότητας. Πολλά από τα ηγετικά της στελέχη ήταν Ουκρανοί μαρξιστές που αντιτίθεντο στον ουκρανικό εθνικισμό, καθώς και αλλοεθνείς, κυρίως Ρώσοι και Εβραίοι.

Λίγο πριν την Επανάσταση του 1905 στην Ρωσία οι τσαρικές αρχές εξαπέλυσαν τα περιβόητα πογκρόμ σε βάρος του εβραϊκού πληθυσμού της αυτοκρατορίας. Η πλειοψηφία των σφαγών έλαβε χώρα στην Ουκρανία, της οποίας τα περισσότερα αστικά κέντρα είχαν μεγάλο ποσοστό εβραϊκού πληθυσμού.

106 << Revolutionary Ukrainian Party >>,

<http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CR%5CE%5CRevolutionaryUkrainianparty.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 3/9/2021)

107 Yekelchik Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π., σ. 79

Το ΟΣΔΕΚ ήταν μία από τις οργανώσεις που υπερασπίστηκε τους εβραϊκούς πληθυσμούς της Ουκρανίας. Πιθανότατα με αυτή την θέση προσπαθούσε να δημιουργήσει στους Εβραίους της Ουκρανίας ουκρανική εθνική συνείδηση και να τους πείσει να υποστηρίξουν το ΟΣΔΕΚ αντί για το ΣΔΕΚΡ ή την Μπουντ¹⁰⁸. Στην συνέχεια της εργασίας θα δούμε ότι το ΟΣΔΕΚ θα αλλάξει άρδην στάση όσον αφορά το εβραϊκό ζήτημα.

Όπως και στην Πολωνία, έτσι και στην Ουκρανία ένα από τα χαρακτηριστικά των νεογέννητων σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων ήταν η διαπάλη για το εθνικό ζήτημα στο εσωτερικό τους καθώς και το ερώτημα αν προτεραιότητα στο πρόγραμμα των κομμάτων θα είχε η πάλη για την εγκαθίδρυση σοσιαλιστικής εξουσίας ή η αντίστοιχη για την επίτευξη της εθνικής ανεξαρτησίας. Σε αντίθεση όμως με το ΠΣΚ, τα ουκρανικά σοσιαλπατριωτικά κόμματα κρατούσαν πιο μετριοπαθή στάση απέναντι στους Ρώσους και την ρωσική σοσιαλδημοκρατία, καθώς και με την Δεύτερη Σοσιαλιστική Διεθνή, γεγονός που αποδεικνύεται από την συμμετοχή του ΕΟΚ-ΟΣΔΕΚ στο Συνέδριο της Β' Διεθνούς στο Άμστερνταμ τον Αύγουστο του 1904¹⁰⁹. Σ' αυτό το Συνέδριο πάντως οι Ρώσοι Σοσιαλδημοκράτες εξέφρασαν την διαμαρτυρία τους για την ξεχωριστή συμμετοχή ουκρανικού κόμματος, θεωρώντας την ένδειξη εθνικισμού, με συνέπεια οι αντιπρόσωποι του ΕΟΚ-ΟΣΔΕΚ να συμμετέχουν τελικά στην αντιπροσωπεία του ΣΔΕΚΡ. Αν και τα ουκρανικά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα αρχικά εξέφραζαν έναν έντονο αλτρωτισμό, εξαιτίας του μεγαλύτερου εθνικού κατακερματισμού της Ουκρανίας σε σχέση με την Πολωνία κρατούσαν πιο μετριοπαθή στάση όσον αφορά τις σχέσεις με τις εθνικές μειονότητες. Τέλος, η ουκρανική σοσιαλδημοκρατία μέχρι το 1905 αντιμετώπισε περισσότερες διασπάσεις σε σχέση με την πολωνική, τόσο γιατί η σοσιαλιστική ιδεολογία αναπτύχθηκε αργότερα στην Ουκρανία με συνέπεια οι πρώτες οργανώσεις να μην διακατέχονται από ιδεολογικοπολιτική θωράκιση και ωριμότητα όσο και λόγω της μεγαλύτερης ύπαρξης αλλοεθνούς πληθυσμού στην Ουκρανία που κάπως προσωρινά παρεμπόδιζε την επικράτηση του ουκρανικού εθνικισμού στο εσωτερικό των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων.

108 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 295

109 << Revolutionary Ukrainian Party >>,

<http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CR%5CE%5CRevolutionaryUkrainianparty.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 3/9/2021)

Φινλανδία

Η Φινλανδία ιστορικά και πολιτικά είχε διαφορές σε σχέση με τις δύο προηγούμενες γεωγραφικές περιοχές. Σε σχέση με την Πολωνία και την Ουκρανία είχε ενσωματωθεί στην ρωσική αυτοκρατορία αργότερα, το 1809, καθώς μέχρι τότε αποτελούσε τμήμα της σουηδικής επικράτειας. Ως εκ τούτου ο φινλανδικός λαός είχε υποστεί σε μικρότερο βαθμό τις συνέπειες της απόπειρας εκρωσισμού και την ρωσική κατοχή.

Μέχρι και τις αρχές του 20ού αιώνα ο φινλανδικός λαός δεν είχε ποτέ το δικό του, ανεξάρτητο κράτος. Η περιοχή αρχικά ανήκε στο βασίλειο της Σουηδίας μέχρι την κατάληψή της από τους Ρώσους το 1809. Η συνύπαρξη αιώνων με τους Σουηδούς είχε μεγάλη επίδραση στον φινλανδικό λαό, καθώς και μετά το 1809 κατοικούσαν στην Φινλανδία δύο κύριες εθνότητες, οι Φινλανδοί και οι Σουηδοί, ενώ η σουηδική γλώσσα ήταν η επίσημη γλώσσα των Φινλανδών μέχρι και το 1863, οπότε με διάταγμα του τσάρου Αλεξάνδρου Β' και τα φινλανδικά απέκτησαν θέση επίσημης γλώσσας¹¹⁰. Η σουηδική κατοχή άσκησε επίδραση και στην φινλανδική κοινωνία, καθώς οι Φινλανδοί αγρότες δεν βίωσαν ποτέ το καθεστώς της δουλοπαροικίας ακόμα και όταν η Φινλανδία έγινε τμήμα της ρωσικής επικράτειας¹¹¹.

Ακόμα όμως και το εθνικιστικό κίνημα των Φινλανδών διέφερε πολύ από τα υπόλοιπα εθνικιστικά κινήματα των λαών της τσαρικής Ρωσίας. Κι αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι η Φινλανδία αποτελούσε ήδη αυτόνομη γεωγραφική περιοχή της ρωσικής επικράτειας, με το όνομα *Μεγάλο Πριγκιπάτο της Φινλανδίας*¹¹². Αυτή η πραγματικότητα διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση του φινλανδικού εθνικισμού, καθώς εφόσον η Φινλανδία αποτελούσε ήδη αυτόνομη περιοχή της ρωσικής επικράτειας, ήταν πιθανότερο για την άρχουσα τάξη της Φινλανδίας να θέτει ως στόχο της την ανεξαρτησία, παρά την επίτευξη μεγαλύτερου βαθμού αυτονομίας.

110 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution 1917–1918*, Μινεάπολις, University of Minnesota Press 1980, σ. 3

111 Στο ίδιο, σ. 3

112 Στο ίδιο, σ. 3

Ενισχυτικός παράγοντας για το αίτημα της ανεξαρτησίας θα μπορούσε να είναι και η μη ύπαρξη κοινοβουλίου στην Φινλανδία, παρά μόνο μιας Δίαιτας στην οποία συμμετείχαν κατά κύριο λόγο φεουδάρχες, αστοί, γαιοκτήμονες και κληρικοί, δηλαδή εκπρόσωποι μόνο των ανώτερων τάξεων, που σε μεγάλο βαθμό είχαν συμφέρον από την παραμονή της Φινλανδίας στην ρωσική επικράτεια και ήταν σουηδόφωνοι¹¹³ σε αντίθεση με τον λαό που κατά κύριο λόγο μιλούσε φινλανδικά.

Ωστόσο η πραγματικότητα ήταν διαφορετική, καθώς μέχρι και την δεκαετία του 1890 το αίτημα για ανεξαρτησία δεν ήταν ακόμα δημοφιλές ανάμεσα στους Φινλανδούς, γεγονός που οφείλεται και στο ότι δεν εφαρμόστηκε πολιτική βίαιου εκρωσισμού του πληθυσμού όπως συνέβαινε στις περιπτώσεις της Πολωνίας και της Ουκρανίας.

Όπως και στον συνολικό πληθυσμό της ρωσικής αυτοκρατορίας, η συντριπτική πλειοψηφία των Φινλανδών ήταν αγρότες μέχρι και το 1917. Η καπιταλιστική ανάπτυξη μέσω της εκβιομηχάνισης άργησε να εμφανιστεί, αλλά από το 1870 και μετά ήταν ραγδαία. Ο πληθυσμός της Φινλανδίας αυξήθηκε από 1.700.000 το 1870 σε 3.200.000 μέχρι και το 1914, παρά το γεγονός ότι σ' αυτό το διάστημα περίπου 500.000 άτομα μετανάστευσαν από την χώρα. Η βιομηχανική παραγωγή της Φινλανδίας έφτασε στην αξία των 40.000.000 λιρών το 1914 σε σχέση με το 1870 που είχε αξία 3.000.000 λιρών και οι σιδηρόδρομοι από 62 μίλια έφτασαν τα 2.600 το 1914¹¹⁴.

Η δημιουργία φινλανδικής αστικής τάξης –και κατ' επέκτασιν και φινλανδικής εργατικής τάξης– αποτέλεσε κύριο παράγοντα της εμφάνισης του φινλανδικού εθνικισμού, που άρχισε να αναδύεται μετά τον Κριμαϊκό Πόλεμο των ετών 1853-1856 από τους *Φενομάνους* (*Fennomans*) οι οποίοι έκαναν προπαγάνδα στον φινλανδικό πληθυσμό για την διάσωση της φινλανδικής γλώσσας και κουλτούρας η οποία κινδύνευε τόσο από την ρωσική κατοχή, όσο κι από το γεγονός ότι μοναδική επίσημη γλώσσα της Φινλανδίας μέχρι και το 1863 εκτός από την ρωσική, ήταν η σουηδική. Στον αντίποδα οι σουηδόφωνοι κάτοικοι δημιούργησαν τους *Σουηδομανούς* (*Svedomans*)¹¹⁵.

113 Urton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 3

114 Στο ίδιο, σ. 3

115 Pertti Haapala, <<The Expected and Non-expected Roots of Chaos: Preconditions of the Finnish Civil War>> Roselius, Aapo; Tepora, Tuomas, *The Finnish Civil War 1918: History, Memory, Legacy*. Brill Academic Publishers, 2014, σ. 25

Η πολιτική του τσαρικού καθεστώτος απέναντι στους Φινλανδούς άλλαξε άρδην από το 1899, όταν με διάταγμα του τσάρου Νικολάου Β΄ η υποτελής στον τσάρο φινλανδική Δίαιτα ψήφισε μέτρα περαιτέρω περιορισμού των ελευθεριών του φινλανδικού λαού, υπό την απειλή στρατιωτικής εισβολής του ρωσικού στρατού στα φινλανδικά εδάφη. Με το διάταγμα αυτό, που είχε την υπογραφή του διαβόητου τσαρικού πρίγκιπα της Φινλανδίας Νικολάι Μπόμπρικοφ, η θέση της ορθόδοξης εκκλησίας στην Φινλανδία ενισχύθηκε, καθιστώντας την λουθηρανική φινλανδική εκκλησία υποτελή της, ο φινλανδικός στρατός γινόταν τμήμα του ρωσικού και ο φινλανδικός τύπος θα υποβαλλόταν σε μεγαλύτερη λογοκρισία. Με το *Γλωσσικό Μανιφέστο* του 1900, η ρωσική γλώσσα θα γινόταν η επίσημη γλώσσα της δημόσιας διοίκησης της Φινλανδίας. Αυτή η τακτική ρωσοποίησης εν ονόματι του νόμου δημιούργησε συναισθήματα οργής στον φινλανδικό λαό, με συνέπεια στις αρχές του εικοστού αιώνα να τίθεται μετά από χρόνια επί τάπητος στην Φινλανδία το ζήτημα της εθνικής ανεξαρτησίας¹¹⁶.

Ωστόσο τα φινλανδικά αστικά κόμματα της εποχής, τα κυριότερα εκ των οποίων ήταν το *Κόμμα των Νέων Φινλανδών*, το *Φινλανδικό Εθνικό Κόμμα* και το *Σουηδικό Λαϊκό Κόμμα*, δεν είχαν ως άμεσο στόχο τους εκείνη την περίοδο την εθνική ανεξαρτησία. Ακολουθώντας σε μεγάλο βαθμό το παράδειγμα των ουκρανικών και πολωνικών αστικών κομμάτων, επιδίωκαν μεγαλύτερη αυτονομία εντός της ρωσικής επικράτειας με αντάλλαγμα θέσεις εξουσίας στην ρωσική διοίκηση. Σε μικρό διάστημα όμως και υπό την λαϊκή πίεση θα άλλαζαν αυτή την στρατηγική, υποστηρίζοντας το όραμα της ανεξαρτησίας, κυρίως το *Κόμμα των Νέων Φινλανδών* και το *Φινλανδικό Εθνικό Κόμμα*¹¹⁷. Ωστόσο καλούσαν τον φινλανδικό λαό να τηρήσει στάση ειρηνικής και παθητικής αντίστασης στις τσαρικές αρχές, με την μορφή σαμποτάζ. Από τα καθαρά αστικά φινλανδικά κόμματα, μόνο το ακροδεξιό κόμμα της *Λαϊκής Δράσης* υποστήριζε τον ένοπλο αγώνα ενάντια στις ρωσικές αρχές κυρίως με την μορφή τρομοκρατικών χτυπημάτων¹¹⁸.

116 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 5

117 Pertti Haapala, <<The Expected and Non-expected Roots of Chaos>>, ό.π, σ. 27

118 Στο ίδιο, σ. 28

Η εμφάνιση της φινλανδικής εργατικής τάξης στο προσκήνιο ωστόσο θα οδηγούσε στην δημιουργία του κόμματος που θα γινόταν ο κύριος εκφραστής της ιδέας της απελευθέρωσης του φινλανδικού λαού από την Ρωσική Αυτοκρατορία. Το *Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Φινλανδίας (ΣΚΦ)*, που ιδρύθηκε ως *Φινλανδικό Εργατικό Κόμμα* το 1899, δεν ήταν πάντως ένα κατά κύριο λόγο εθνικιστικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα όπως τα αντίστοιχα σε Πολωνία και Ουκρανία, αλλά μάλλον ένα πολυτασικό σοσιαλιστικό κόμμα, εντός του οποίου διεξαγόταν έντονη διαπάλη για το αν η εθνική ανεξαρτησία αποτελεί προτεραιότητα για το κόμμα σε σχέση με την ίδρυση φινλανδικού σοσιαλιστικού κράτους και το αντίστροφο, κατά την γνώμη μου μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στα αντίστοιχα πολωνικά και ουκρανικά σοσιαλιστικά κόμματα. Είχε προηγηθεί της ίδρυσης του κόμματος αυτού η έκδοση της πρώτης φινλανδικής εργατικής εφημερίδας το 1895 με το όνομα *Tyomies*¹¹⁹.

Από την στιγμή της ίδρυσής του, το ΣΚΦ ήταν ένα κόμμα που απαρτιζόταν κυρίως από αστούς και μικροαστούς διανοούμενους, όπως συνέβαινε με όλα τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα στην Ευρώπη την στιγμή της ίδρυσής τους. Το πρώτο πρόγραμμα του κόμματος το 1899 υιοθέτησε ένα πρόγραμμα που έμοιαζε με το πρόγραμμα του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος: διακήρυσσε ότι μια ενδεχόμενη σοσιαλιστική κοινωνία στην Φινλανδία θα ήταν αποτέλεσμα συνταγματικής μεταρρύθμισης, μέσω της διενέργειας εκλογών και της αναθεώρησης του συντάγματος¹²⁰.

Από αυτή την οπτική το πρόγραμμα του ΣΚΦ υιοθετούσε αρχικά μάλλον τον ρεφορμιστικό σοσιαλισμό του Έντουαρντ Μπερνστάιν, παρά τον μαρξισμό ως κατευθυντήρια ιδεολογία. Από την άλλη όμως υποστήριζε την διενέργεια πανεθνικής απεργίας στην Φινλανδία με σκοπό την ριζοσπαστικοποίηση του φινλανδικού λαού, ώστε στην συνέχεια η ριζοσπαστικοποίηση να μετατραπεί σε όχημα για την σοσιαλιστική επανάσταση. Από μία άποψη συμπεραίνουμε ότι η πολιτική ανωριμότητα του φινλανδικού εργατικού κινήματος δημιουργούσε ιδεολογική σύγχυση στις τάξεις του, ενώ από την άλλη η διγλωσσία του πρώτου προγράμματος του ΣΚΦ μαρτυρά την έντονη ιδεολογική διαπάλη μεταξύ της επαναστατικής και της ρεφορμιστικής πτέρυγας, διαπάλη πολύ μεγαλύτερη και πιο αμφίρροπη σε σχέση με το *Πολωνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα* ή το *Ουκρανικό Επαναστατικό Κόμμα*.

119 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 6

120 Στο ίδιο, σ. 7

Όσον αφορά το εθνικό ζήτημα, το ΣΚΦ ήταν το μόνο φινλανδικό κόμμα που υποστήριζε την ιδέα της εθνικής ανεξαρτησίας της Φινλανδίας με την διενέργεια ένοπλου αγώνα, αντί για παθητικές διαμαρτυρίες (με εξαίρεση το κόμμα της *Λαϊκής Δράσης*). Ιδιαίτερα προσπαθούσε να τονώσει το εθνικό αίσθημα των Φινλανδών εργατών, υποστηρίζοντας ότι έπρεπε να ανατρέψουν τους αστούς και τους φεουδάρχες της χώρας που μιλούσαν σουηδικά, με σκοπό η φινλανδική εργατική τάξη και η φτωχή αγροτιά να συγκροτήσουν το φινλανδικό έθνος-κράτος. Αυτή η αντίληψη θα δημιουργούσε αργότερα αντιδράσεις εντός του ΣΚΦ οι οποίες προέρχονταν από τα σουηδικής εθνικότητας μέλη και στελέχη του.

Από τα σοσιαλιστικά κόμματα των υπόδουλων εθνών της ρωσικής αυτοκρατορίας, το ΣΚΦ διατηρούσε τις καλύτερες σχέσεις με το ΣΔΕΚΡ και το ρωσικό εργατικό κίνημα. Η επιρροή του προγράμματος του ΣΔΕΚΡ είναι εμφανής και στο πρόγραμμα του ΣΚΦ, το οποίο υποστήριζε ότι έπρεπε να πραγματοποιηθούν δύο επαναστάσεις, μία αστικοδημοκρατική επανάσταση για την ανατροπή της φεουδαρχίας στην αυτοκρατορία και μια σοσιαλιστική, για την κατάκτηση της εξουσίας αποκλειστικά από την εργατική τάξη και την εγκαθίδρυση της δικτατορίας του προλεταριάτου¹²¹. Οι Φινλανδοί σοσιαλδημοκράτες έθεταν όμως ως όρο στους Ρώσους ομοϊδεάτες τους ότι η συνεργασία μεταξύ των δύο κομμάτων θα βασιζόταν στον σεβασμό από τους Ρώσους σοσιαλδημοκράτες του δικαιώματος των Φινλανδών να αποτελούν ξεχωριστή εθνική οντότητα, η οποία έπρεπε να ιδρύσει ανεξάρτητο κράτος. Η ηγεσία του ΣΚΦ πριν την Επανάσταση του 1905-1907 διατηρούσε περισσότερες επαφές με τους Μενσεβίκους, με τους οποίους συμφωνούσε στο ότι ο σοσιαλισμός μπορεί να είναι αποτέλεσμα κατάκτησης κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας¹²². Ωστόσο όσον αφορά το ζήτημα της σοσιαλιστικής επανάστασης οι Φινλανδοί σοσιαλδημοκράτες είχαν την ίδια αντίληψη με τους Μπολσεβίκους, γεγονός που αποδεικνύει τις έντονες αντιφάσεις των θέσεων του ΣΚΦ πριν το 1905.

121 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 7

122 Maavara Alexander <<The Finnish Battle for Identity: Finnish Socialism, Nationalism and Russian Ideological Intervention in the Finnish Civil War>> *Waterloo Historical Review*, vol.8, 2016 σ. 3

Ειδικά όμως μετά την μετονομασία του *Εργατικού Κόμματος Φινλανδίας* σε *Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Φινλανδίας το 1903*, η επαναστατική πτέρυγα του κόμματος φαινόταν να ισχυροποιείται. Με κύριο εκπρόσωπο τον Μ. Βάλπας-Χένινεν, μέσα από τις γραμμές της *Työmies* εκφραζόταν μια φαινομενικά ριζοσπαστική ιδεολογική στροφή της πλειοψηφίας των μελών του κόμματος, η οποία κυριάρχησε κατά την τριετία 1903-1907¹²³. επικράτησε η άποψη ότι η φινλανδική σοσιαλδημοκρατία δεν έπρεπε να συνδιαλέγεται καθόλου με την αστική τάξη της χώρας, η οποία πλέον κατονομαζόταν ως ταξικός εχθρός. Παρά το γεγονός αυτό όμως, από την επίσημη εφημερίδα του κόμματος εκφραζόταν η μη μαρξιστική άποψη ότι οι σοσιαλδημοκράτες δεν θα έπρεπε να κατέχουν θέσεις κρατικών αξιωματούχων, δηλαδή ότι δεν ήταν πρόπον να έχουν ούτε βουλευτική έδρα, γιατί έτσι το κόμμα θα διαβρωνόταν από την καπιταλιστική ιδεολογία. Αυτή η πτέρυγα κατηγορούσε ακόμα και καινοτομίες όπως τον κινηματογράφο ως καπιταλιστικές συνήθειες και πρότεινε την απαγόρευση στην νεολαία του κόμματος να παρακολουθεί κινηματογράφο¹²⁴. Τέτοιες απόψεις στην ουσία απέκοπταν όμως το κόμμα από τις λαϊκές μάζες. Αν και μάλλον δημιουργήθηκαν ως απάντηση στην αποθέωση του κοινοβουλευτισμού από μια πτέρυγα του κόμματος, στην ουσία εγκλώβιζαν το ΣΚΦ σε μια σεχταριστική λογική.

Όπως και η πλειοψηφία των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης έτσι και το ΣΚΦ υποστήριζε την θέσπιση απαραίτητων εκσυγχρονιστικών μέτρων όπως της οκτάωρης εργασίας σε μια περιοχή που ίσχυε ακόμα και μέχρι το 1900 η δωδεκάωρη εργασία. Αλλά η μεγαλύτερη μάχη την οποία έδωσε μέχρι και την Επανάσταση του 1905-1907 ήταν η κατάκτηση του καθολικού δικαιώματος ψήφου, το οποίο κατείχαν μέχρι εκείνη την περίοδο μόνο οι προνομιούχες σουηδόφωνες τάξεις¹²⁵. Το ΣΚΦ είχε ως προγραμματική του αρχή την δημιουργία κοινοβουλίου, καθώς και γενικής συννομοσπονδίας εργατών, η οποία απουσίαζε στην Φινλανδία και εξαιτίας της απουσίας της οι Φινλανδοί εργάτες υφίσταντο βάρβαρη καταστολή από τις αρχές, που έφτανε μέχρι την ανοιχτή απεργοσπασία και πολλές δολοφονίες και βασανιστήρια σε Φινλανδούς εργάτες από την αστυνομία.

123 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 7

124 Στο ίδιο, σ. 7

125 Στο ίδιο, σ. 8

Αν και το ΣΚΦ ήταν ένα σχετικά νέο κόμμα , το οποίο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί πριν το 1905 ως <<εθνικιστικό>> καθώς εντός του διεξαγόταν σφοδρή ιδεολογικοπολιτική διαπάλη, η στάση του υπέρ της διεξαγωγής πολέμου για την ανεξαρτησία της Φινλανδίας, η υποστήριξή του στους Φινλανδούς εργάτες και αγρότες, η εναντίωση του στην αλλοεθνή ελίτ και οι πρωτοβουλίες που αναλάμβανε για την θέσπιση θεμελιωδών αστικοδημοκρατικών ελευθεριών θα αποδεικνυόταν καθοριστική στην συνέχεια για την καθιέρωσή του στην κεντρική φινλανδική πολιτική σκηνή. Στα χρόνια που θα ακολουθούσαν για τους λόγους που προαναφέραμε το ΣΚΦ θα γιγαντωνόταν, αυξάνοντας τον αριθμό των μελών του και υποσκελίζοντας τα παραδοσιακά αστικά φινλανδικά κόμματα, για να καθιερωθεί στην συνείδηση του φινλανδικού λαού ως <<το εθνικό κόμμα των Φινλανδών>>.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1905 ΣΤΙΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ 1917. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΠΑΤΡΙΩΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.

Οι Επαναστάσεις του 1905

Η επέμβαση της ρωσικής αυτοκρατορίας στην Άπω Ανατολή κατέληξε σε πολεμική σύγκρουση με την ιαπωνική αυτοκρατορία. Στον ρωσοϊαπωνικό πόλεμο του 1904 η Ρωσία υπέστη συντριπτική ήττα, για την ακρίβεια δεν νίκησε ούτε σε μια μεγάλη μάχη. Ήταν φανερό ότι η ήττα ήταν σε μεγάλο βαθμό απόρροια της διαφοράς μεταξύ των εκσυγχρονισμένων δομών του καπιταλιστικού πλέον και κοινωνικοπολιτικά πιο προηγμένου ιαπωνικού κράτους μετά το 1868 με τις απαρχαιωμένες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές δομές της ρωσικής αυτοκρατορίας. Οι εικόνες με τα φέρετρα των Ρώσων στρατιωτών που επέστρεφαν από το μέτωπο δημιουργούσαν αισθήματα οργής και αγανάκτησης εντός της ρωσικής επικράτειας για τον άδικο, ιμπεριαλιστικό πόλεμο που είχε ως στόχο τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών και των χερσαίων και υδάτινων εμπορικών δρόμων της Άπω Ανατολής.

Η οργή του ρωσικού λαού έγινε εμφανής ιδιαίτερα στις 22 Ιανουαρίου (9 με το Παλαιό Ημερολόγιο) όταν η εργατική τάξη και τα λαϊκά στρώματα της Αγίας Πετρούπολης πραγματοποίησαν συγκέντρωση διαμαρτυρίας έξω από τα Χειμερινά Ανάκτορα. Μαζί με αιτήματα για αύξηση μισθών και θέσπιση οκταώρου εκφράστηκαν και ουτοπικά αιτήματα εκδημοκρατισμού του καθεστώτος ενώ οι διαδηλωτές κρατούσαν εικόνες του Χριστού και του τσάρου, και επικεφαλής τους ήταν ο παπάς Γκαπόν (που αργότερα αποκαλύφθηκε ότι ήταν πράκτορας της τσαρικής μυστικής αστυνομίας *Οχράνα* και δολοφονήθηκε). Η τσαρική φρουρά απάντησε σκοτώνοντας περίπου 200 άτομα και το γεγονός καταγράφηκε στην ιστορία ως *Ματωμένη Κυριακή*¹²⁶.

Ο λαός της Ρωσίας μετά από αυτό το γεγονός δεν έβλεπε πια στο πρόσωπο του Νικολάου Β΄ τον προστάτη του λαού, αλλά αυτό που ήταν πραγματικά, έναν αιμοσταγή τύραννο, δίνοντάς του το προσωνύμιο *Νικόλαος ο Αιματοβαμμένος*. Εκτός όμως από την Αγία Πετρούπολη, η επίδραση της *Ματωμένης Κυριακής* ήταν εμφανής και στην υπόλοιπη Ρωσία, ειδικά στις μη ρωσικές περιοχές.

126 Figes, Orlando, *A people's tragedy*, ό.π., σ. 180-181

Στην Πολωνία η επίδραση ήταν πιο έντονη από παντού. Ήδη μετά το ξέσπασμα του ρωσοϊαπωνικού πολέμου ο ηγέτης του ΠΣΚ Γιόζεφ Πιλσούντσκι προβλέποντας ότι η Ρωσία θα ηττηθεί μετέβη στο Τόκιο ¹²⁷, ζητώντας αφενός να γίνει πράκτορας των ιαπωνικών μυστικών υπηρεσιών και αφετέρου να παραλάβει όπλα για να ξεκινήσει ο πολωνικός λαός ένοπλη αντίσταση στην ρωσική κατοχή. Ήταν η περίοδος κατά την οποία ο ηγέτης του ΠΣΚ δημιούργησε την ιδεολογία του <<προμηθειισμού>>¹²⁸.

Στο πνεύμα των απεργιών που ακολούθησαν μετά τα γεγονότα της *Ματωμένης Κυριακής*, ξεκίνησαν μεγάλες απεργιακές κινητοποιήσεις στο Λοτζ και την Βαρσοβία. Στις 28 Ιανουαρίου 1905 πραγματοποιήθηκε μαζική πανπολωνική απεργία 400.000 ατόμων, με αίτημα την επαναπρόσληψη 100.000 εργατών. Τόσο το ΠΣΚ όσο και η ΣΔΚΠΛ στήριζαν την απεργία. Μέσα στα δύο χρόνια της επανάστασης ο αριθμός των απεργών στην Πολωνία αυξήθηκε, χαρακτηριστικά στην διετία 1905 – 1906 απήργησαν 1.300.000 Πολωνοί εργάτες¹²⁹.

Η επίδραση της επανάστασης στην Πολωνία ήταν τέτοια, ώστε ενώ στην Ρωσία το 50 % των εργατών συμμετείχε στις απεργίες, στην Πολωνία αυτό το ποσοστό άγγιζε το 93,2 %¹³⁰. Οι απεργοί διατράνωναν τα αιτήματά τους για καλύτερες συνθήκες εργασίας και ελεύθερες εκλογές, όμως τα κύρια συνθήματά τους ήταν η ανατροπή του τσαρισμού, η διακήρυξη της πολωνικής ανεξαρτησίας και η ελεύθερη χρήση της πολωνικής γλώσσας στην εκπαίδευση¹³¹. Οι κινητοποιήσεις έφτασαν στο απόγειό τους στην Βαρσοβία την ημέρα της Πρωτομαγιάς του 1905, με τις τσαρικές αρχές να δολοφονούν 26 άτομα¹³².

127 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, ό.π., σ. 330

128 Σύμφωνα με αυτή την ιδεολογία, που κατά την γνώμη μου έχει τις ρίζες της στην ιδεολογία της <<Νέας Ευρώπης>> του Ματσίνι, ο πολωνικός λαός θα γινόταν επικεφαλής της απελευθέρωσης όλων των λαών που στέναζαν υπό τον τσαρικό ζυγό. Ο σκοπός όμως του <<προμηθειισμού>> δεν ήταν η δημιουργία ανεξάρτητων κρατών, αλλά μιας ομοσπονδίας κρατών με επικεφαλής το πολωνικό έθνος. Αν και αυτή η πρόταση του Πιλσούντσκι ήταν φαινομενικά διεθνιστική, ουσιαστικά προωθούσε την ιδέα της <<Μεγάλης Πολωνίας>> (τα στοιχεία από το βιβλίο Levy Jonathan. *The Intermarium: Wilson, Madison, & East Central European Federalism*. Universal-Publishers, 2007, σ. 166–167).

129 Davies, Norman. *Gods Playground: A History of Poland*, Columbia University Press, 2005 σ. 274

130 Blobaum, Robert. *Feliks Dzierzynsky*, ό.π., σ. 123

131 Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality*, ό.π., σ. 196

132 Blobaum Robert E., *Rewolucja: Russian Poland, 1904-1907*, Νέα Υόρκη, Cornell University Press 1995, σ. 91

Την ίδια στιγμή η ηγεσία του ΠΣΚ έδινε ξεκάθαρα το σύνθημα για ένοπλη εξέγερση με σκοπό την εθνική ανεξαρτησία, δημιουργώντας γι' αυτό τον λόγο ομάδες κρούσης που χρησιμοποιούσαν μεθόδους ατομικής τρομοκρατίας, τις *Μαχητικές Οργανώσεις*, στο πρότυπο των ομώνυμων οργανώσεων των Εσέρων¹³³. Η εξέγερση σύμφωνα με τον Πιλσούντσκι και την εθνικιστική πτέρυγα του ΠΣΚ θα έπρεπε να θέτει ως πρώτο στόχο την ανεξαρτησία, λογική με την οποία διαφωνούσαν τόσο η ΣΔΚΠΛ όσο και η <<αριστερή>> μαρξιστική πτέρυγα του ΠΣΚ, που διακήρυτταν ότι πρωταρχικός στόχος έπρεπε να είναι η εργατική εξουσία, με την ΣΔΚΠΛ να καλεί σε εξέγερση σε πανρωσικό επίπεδο¹³⁴. Ο Πιλσούντσκι και η εθνικιστική πτέρυγα του ΠΣΚ εξέφραζαν την άποψη ότι οι απεργίες αν και ήταν μαζικές, δεν είχαν κάποια χρησιμότητα όσον αφορά την επίτευξη του στόχου της ανεξαρτησίας, φοβούμενοι ότι η πιθανή επιτυχία της επαναστατικής στρατηγικής στερούσε από την ομάδα του Πιλσούντσκι τον έλεγχο του ΠΣΚ¹³⁵.

Η κύρια πράξη της πολωνικής επανάστασης ήταν η εξέγερση του Λοτς στις 22 Ιουνίου 1905. Κατά την διάρκειά της οι εργάτες της πόλης κατέλαβαν διοικητικά κτίρια και νίκησαν αρχικά σε συγκρούσεις δυνάμεις της αστυνομίας. Στην εξέγερση στο Λοτς για πρώτη φορά σημειώθηκαν στην Επανάσταση του 1905 συγκρούσεις σε οδοφράγματα¹³⁶. Η εξέγερση καταπνίγηκε τόσο από τις τσαρικές αρχές, όσο και από παραστρατιωτικές ομάδες του φιλελεύθερου πολωνικού κόμματος *Εθνικοί Δημοκράτες*¹³⁷, κόμμα που αντίθετα απ' ό, τι μαρτυρά ο τίτλος του, στην προκειμένη φάση δεν στήριζε την πολωνική ανεξαρτησία, αλλά την συμμετοχή των Πολωνών στην ρωσική Δούμα. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, 151 Πολωνοί δολοφονήθηκαν¹³⁸.

133 Blobaum Robert E., *Rewolucja: Russian Poland*, ό.π., σ. 42 .

134 Davies, Norman., *Gods Playground*, ό.π., σ. 277

135 Blobaum Robert E., *Rewolucja: Russian Poland*, ό.π., σ. 201

136 Στο ίδιο σ. 98

137 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, ό.π., σ. 330

138 Blobaum Robert E., *Rewolucja: Russian Poland*, ό.π., σ. 98

Το ΠΣΚ όμως παρά την ήττα είχε πλέον καθιερωθεί στην συνείδηση των Πολωνών ως ο πολιτικός φορέας που θα οδηγούσε το πολωνικό έθνος στην ανεξαρτησία, ευνοούμενο και από την στάση συνεργασίας του κύριου αντίπαλου πολωνικού κόμματος με τον τσαρισμό, των *Εθνικών Δημοκρατών*, οι οποίοι συμμετείχαν στις εκλογές για την ρωσική Δούμα του 1905 καταλαμβάνοντας 33 από τις 55 πολωνικές έδρες, με το ΠΣΚ να απέχει από τις εκλογές¹³⁹.

Η επανάσταση του 1905 επιβεβαίωσε στην Πολωνία τον γενικό κανόνα στα εθνικά κινήματα της ρωσικής αυτοκρατορίας. Το φιλελεύθερο κόμμα των *Εθνικών Δημοκρατών* δεν υποστήριξε την επανάσταση, προπαγανδίζοντας ότι το ΠΣΚ επιδίωκε την εγκαθίδρυση εργατικής εξουσίας, κάτι που βέβαια δεν ίσχυε. Το ΠΣΚ διασπάστηκε σε μια επαναστατική πτέρυγα με τον τίτλο <<ΠΣΚ-Αριστερά>> και σε μια εθνικιστική με τον τίτλο <<ΠΣΚ-Παλιό>>, με την πρώτη αρχικά να πλειοψηφεί. Σύντομα όμως η δεύτερη θα ανακτούσε δυνάμεις και θα μετονομαζόταν ξανά σε ΠΣΚ το 1908¹⁴⁰. Ουσιαστικά τα γεγονότα του 1905 – 1907 θα καθιστούσαν το ΠΣΚ κύριο εκπρόσωπο της εθνικής αστικής τάξης της Πολωνίας, το ΠΣΚ άρχισε να αποβάλλει σταδιακά την σοσιαλιστική ιδεολογία από το πρόγραμμά του.

Όσον αφορά την Φινλανδία που είχε ήδη κλονιστεί από την δολοφονία του τσαρικού διοικητή της Μπόμπρικοφ από τον εθνικιστή Έουγκεν Σάουμαν το 1904¹⁴¹, μπορούμε να πούμε ότι εισήλθε σε επαναστατική κατάσταση αργότερα σε σχέση με την Πολωνία, αλλά τα γεγονότα της επανάστασης ήταν πιο διαρκή και πιο αιματηρά. Ωστόσο αν και από τον Ιούνιο του 1905 οι εργάτες της Φινλανδίας είχαν ιδρύσει τα δικά τους συμβούλια, διαχωρισμένα από αυτά των αστών, το ΣΚΦ ελάχιστα στήριξε την ίδρυση της φινλανδικής Κόκκινης Φρουράς από τον κελευστή του τσαρικού ναυτικού Γιόχαν Κοκ¹⁴².

139 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, ό.π., σ. 332

140 Στο ίδιο, σ. 332

141 Pertti Haapala: <<The Expected and Non-expected Roots of Chaos>>, ό.π., σ. 28

142 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 9

Μια μεγάλη απεργιακή κινητοποίηση στο Ελσίνκι στις 1 Νοεμβρίου 1905 έθεσε σε κίνδυνο την τσαρική εξουσία στην Φινλανδία. Το ΣΚΦ διακήρυξε ότι η ρωσική εξουσία στην Φινλανδία ήταν πια έκπτωτη και ότι η εξουσία θα περνούσε στα συμβούλια, ανεξαρτήτως αν αυτά ήταν συμβούλια της Κόκκινης Φρουράς ή της Πατριωτικής Φρουράς, που απαρτιζόταν από αστούς και φοιτητές, δείχνοντας μ' αυτό τον τρόπο ότι η τότε ηγεσία του στην πραγματικότητα επιδίωκε περισσότερο την ανατροπή του τσαρισμού στην Φινλανδία, παρά την στήριξη της προσπάθειας για μελλοντική σοσιαλιστική επανάσταση στην χώρα¹⁴³. Στην πραγματικότητα η *Κόκκινη Διακήρυξη* που γράφτηκε από τον σοσιαλδημοκράτη Γιούρι Μέκελιν, ήταν αποτέλεσμα ενός πετυχημένου ελιγμού του ρωσικού κράτους με τους Φινλανδούς σοσιαλδημοκράτες. Οι τελευταίοι προσωρινά παραιτήθηκαν από τον στόχο της ανεξαρτησίας καθώς τα αιτήματά τους για ελεύθερες εκλογές, ελευθεροτυπία και επαναφορά της αυτονομίας της Φινλανδίας ικανοποιήθηκαν, ενώ η φινλανδική δίαιτα καταργήθηκε και ιδρύθηκε το φινλανδικό κοινοβούλιο .

Η Κόκκινη Φρουρά της Φινλανδίας αντιτασσόμενη στην διακήρυξη, κάλεσε για <<συνέχεια της πάλης ενάντια στην αστική τάξη>>, θεωρώντας ότι η αστικοδημοκρατική επανάσταση είχε λήξει και ότι η φινλανδική εργατική τάξη έπρεπε να πραγματοποιήσει σοσιαλιστική επανάσταση. Τα μέλη της αποχώρησαν από το ΣΚΦ και απέκτησαν επαφές με τους Ρώσους σοσιαλδημοκράτες, οι οποίες κατέληξαν στην εξέγερση του φρουρίου Σβέαμποργκ στο Ελσίνκι, στην οποία ναι μεν οι κύριοι συμμετέχοντες ήταν Ρώσοι ναύτες, αλλά στηρίχθηκε από την φινλανδική Κόκκινη Φρουρά αρχικά με μαζική απεργία και στην συνέχεια με την συνένωσή της με τους εξεγερμένους ναύτες σε κοινό μέτωπο κατά του ρωσικού στρατού. Το ΣΚΦ αποκήρυξε την εξέγερση , καλώντας σε <<καταδίκη της βίας>>, βοηθώντας με την στάση του τον τσαρικό στρατό, που κατέπνιξε την εξέγερση¹⁴⁴.

143 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 9

144 Στο ίδιο, σ. 9

Με την λήξη της επανάστασης το ΣΚΦ καθιερώθηκε ως θεσμικό κόμμα της φινλανδικής αστικής πολιτικής, αν και εντός του υπήρχαν διάφορες τάσεις, με κύρια πτέρυγα την επαναστατική πτέρυγά του με επικεφαλής τους Κ. Μάνερ και Ότο Βίλε Κουούσινεν. Ο αριθμός των μελών του έφτασε τα 85.000 το 1906, σηματοδοτώντας την εγκαθίδρυσή του ως μαζικό πολιτικό κόμμα¹⁴⁵. Η μειοψηφούσα πτέρυγά του υπό τον Γιούρι Μέκελιν, καλούσε σε κοινή πάλη με την φινλανδική αστική τάξη για την ανατροπή του τσαρισμού και την ανεξαρτησία¹⁴⁶. Βέβαια ακριβώς εξαιτίας του ότι το ΣΚΦ απευθυνόταν και σε Σουηδούς εργάτες, η υιοθέτηση του φινλανδικού εθνικισμού εκ μέρους του δεν ικανοποιούσε τα σουηδικής καταγωγής μέλη, τα οποία αντιπαρέβαλλαν έναν ιδιότυπο σουηδικό σοσιαλπατριωτισμό.

Χαρακτηριστικά το 1906 ο σουηδόφωνος σοσιαλδημοκράτης Καρλ Βίκ έγραφε: <<Ο σουηδικός λαός σ' αυτή την χώρα έχει κυριαρχικά δικαιώματα καθώς η σουηδική γλώσσα μιλιέται πιθανότατα περισσότερο καιρό εδώ απ' ότι η φινλανδική και αυτή η αξίωση πρέπει να είναι σεβαστή. Δεν πρόκειται κάτω από την κατηγορία του εθνικισμού να θυσιάσουμε την σουηδική μας γλώσσα και την σουηδική εθνική μας περηφάνια... Αν το γλωσσικό ζήτημα επανέλθει, το δικαίωμα να υπερασπιστούμε την γλώσσα μας είναι δίκαιη αυτοάμυνα. Οι Σουηδοί εργάτες έχουν προτεραιότητα σε σχέση με τους υπόλοιπους υπερασπιστές της εθνικής μας υπερηφάνειας>>¹⁴⁷.

Η υποστήριξη που παρείχε το ΣΚΦ όσον αφορά το αίτημα για γυναικείο δικαίωμα ψήφου είχε ως αποτέλεσμα η Φινλανδία να γίνει το 1906 η πρώτη περιοχή της Ευρώπης που παρείχε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες. Στις φινλανδικές εκλογές του 1907 το ΣΚΦ κατέκτησε την πρώτη θέση με ποσοστό 37 %, γεγονός που οφείλεται στην μαζική υποστήριξη που έλαβε και από την πλειοψηφική φινλανδική αγροτιά που θεωρούσε το ΣΚΦ ως τον υπερασπιστή της από τους κατά κύριο λόγο ξένης καταγωγής γαιοκτήμονες. Από τους 80 βουλευτές του οι 9 ήταν γυναίκες, 9 σε σύνολο 19 γυναικών, οι πρώτες γυναίκες βουλευτριες της Ευρώπης¹⁴⁸.

145 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 10

146 Στο ίδιο, σ. 11

147 Kaihovirta Matias <<Minority Nationalism and Socialism: K. H. Wiik and the National Question in Finnish Social Democracy from 1900s to 1940s>>, *TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA 2020*, σ. 74

148 Sulkunen Irma, <<Suffrage, gender and citizenship in Finland A comparative perspective>> *NORDEUROPAforum 1/2007*, σ. 29

Η επανάσταση στην Ουκρανία δεν χαρακτηρίστηκε ιδιαίτερα από διαδηλώσεις με αίτημα την εθνική ανεξαρτησία. Για την ακρίβεια , από τους περίπου 2.000.000 απεργούς της Ρωσικής αυτοκρατορίας τον Οκτώβριο του 1905, μόνο 120.000 δραστηριοποιούνταν στα ουκρανικά εδάφη¹⁴⁹, ενώ είναι ασαφές αν η πλειονότητα των απεργών της Ουκρανίας ήταν ουκρανικής ή άλλης εθνικότητας. Δεδομένου ότι η πλειοψηφία της εργατικής τάξης της Ουκρανίας ήταν αλλοεθνής, μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι απεργοί κυρίως ήταν Ρώσοι ή Εβραίοι. Το πιο σημαντικό γεγονός της επανάστασης στην Ουκρανία , που είχε πανρωσική απήχηση, ήταν η εξέγερση του *Θωρηκτού Ποτέμκιν* στην Οδησσό, η οποία καθοδηγήθηκε από κυρίως εθνικά Ουκρανούς μπολσεβίκους ναύτες και δεν είχε εθνικιστική κατεύθυνση. Μόνο ένας στρατιώτης που αυτομόλησε στους εξεγερμένους , ο Κοβαλένκο , ήταν μέλος του ΕΟΚ¹⁵⁰. Η μη έξαρση του εθνικισμού στην Ουκρανία το 1905 μάλλον οφείλεται στο ό,τι από τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Ουκρανίας εκείνη την περίοδο, αυτό που είχε την μεγαλύτερη δύναμη ήταν η *Σπίλκα*, που προωθούσε την ιδέα της συνεργασίας με το ρωσικό επαναστατικό κίνημα, αλλά και στο ό,τι σε αντίθεση με την Πολωνία και την Φινλανδία, το προλεταριάτο της Ουκρανίας ήταν αλλοεθνές και δύσκολα θα υιοθετούσε τον ουκρανικό εθνικισμό¹⁵¹. Την ίδια περίοδο πάντως στην Ουκρανία ιδρύθηκε το Κόμμα των *Ουκρανών Εσέρων*, το οποίο αργότερα θα γινόταν ένα από τα ηγετικά κόμματα του ουκρανικού εθνικισμού.

149 Subtelny Orest, *Ukraine. A History*, ό.π., σ. 296

150 Στο ίδιο, σ. 296

151 Yekelchyk Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π., σ. 79

Σε γενικές γραμμές, εκτός από την περίπτωση της Ουκρανίας, τα σοσιαλιστικά κόμματα στις υπόδουλες χώρες προσπάθησαν να μετατρέψουν τις μαζικές απεργίες σε ένοπλο αγώνα για την ανεξαρτησία, δημιουργώντας ένοπλες ομάδες από απεργούς. Στην πορεία, στις περισσότερες περιπτώσεις φάνηκε η σύγκρουση εντός των κομμάτων μεταξύ των ομάδων που επιθυμούσαν πρωταρχικά ανεξαρτησία και συνταγματικές μεταρρυθμίσεις χωρίς να ακολουθήσει στην συνέχεια σοσιαλιστική επανάσταση και σε αυτές που επιδίωκαν ρήξη και με την αστική τάξη, με την σύγκρουση να είναι πιο έντονη στην Φινλανδία.

Αν και στην επανάσταση οι σοσιαλιστές έλαβαν ίσως πιο ενεργά απ' όλους μέρος, ο χαρακτήρας της ήταν αστικοδημοκρατικός. Οι εξεγερμένοι τόσο στην Ρωσία όσο και στις υπόδουλες περιοχές ζητούσαν κυρίως ελεύθερες εκλογές, ίδρυση Κοινοβουλίου και κάποιες μεταρρυθμίσεις που θα βελτίωναν τον τρόπο ζωής και εργασίας, όχι σοσιαλισμό. Με το *Μανιφέστο του Οκτωβρίου* ο τσάρος έκανε φαινομενικά κάποιες παραχωρήσεις, εγκαθιδρύοντας Κοινοβούλιο και επιτρέποντας στους αλλοεθνείς να χρησιμοποιούν ελεύθερα τις γλώσσες τους στον Τύπο. Ωστόσο ο στόχος του αστικού εκδημοκρατισμού της Ρωσίας στην ουσία δεν επετεύχθη, στην Δούμα επικρατούσαν οι προσκείμενες στο καθεστώς οργανώσεις και ο τσάρος παρέμενε στην θέση του. Τα σοσιαλατριωτικά κόμματα μποϊκόταραν τις πρώτες εκλογές της ρωσικής Δούμας, υποστηρίζοντας ότι τα αιτήματά τους στην ουσία δεν ικανοποιήθηκαν, ενώ το ΣΚΦ συμμετείχε μόνο στις φινλανδικές εκλογές από την στιγμή που αποκαταστάθηκε η αυτονομία της Φινλανδίας. Παρά ταύτα, στις υπόδουλες περιοχές κατακτήθηκαν έστω και μικρές ελευθερίες, όπως η ίδρυση σχολείων όπου τα μαθήματα θα διδάσκονταν στις μειονοτικές γλώσσες. Στα χρόνια 1905 – 1907 οι εφημερίδες που γράφονταν σε άλλες γλώσσες πλην της ρωσικής αυξήθηκαν, ειδικά στην Ουκρανία σ' αυτό το διάστημα εκδόθηκαν 19 νέες εφημερίδες. Η κυριότερη απ' αυτές ήταν η *Ράντα (Συνέλευση)*¹⁵².

Μετά την ήττα της επανάστασης, στην Πολωνία ο Πιλσούντσκι, πιστεύοντας ότι η κατάρρευση της ρωσικής αυτοκρατορίας πλησίαζε, ξεκίνησε να δημιουργεί παραστρατιωτικές οργανώσεις Πολωνών και Λιθουανών, με σκοπό αν ξεσπούσε πόλεμος εναντίον της ρωσικής αυτοκρατορίας, αυτές να πραγματοποιούν σαμποτάζ στα μετόπισθεν του ρωσικού στρατού. Μέχρι εκείνη την στιγμή, οι οργανώσεις αυτές επιδόθηκαν σε ληστείες τραπεζών και πολεμοεφοδίων¹⁵³, ώστε να είναι έτοιμες σε περίπτωση πολέμου, ξεκινώντας αυτή τους την δράση το 1908.

152 Katchanovski Ivan, Kohut Zenon E., Nebesio Bohdan Y., Yurkevich Myroslav <<Revolution of 1905>> *Historical Dictionary of Ukraine (2nd Ed)*, Lanham, Τορόντο, Πλίμουθ HB, The Scarecrow Press 2013, σ. 506-507

153 Zamoyski Adam, *The Polish Way*, ό.π., σ. 332

Η πολιτική των Μπολσεβίκων για το εθνικό ζήτημα

Η περίοδος που προηγήθηκε του Α' Παγκοσμίου Πολέμου θα αποδεικνυόταν κρίσιμη για τα εργατικά κινήματα της ευρωπαϊκής ηπείρου και για το μέλλον των σοσιαλιστικών κομμάτων. Οι μπολσεβίκοι υπό την ηγεσία του Β.Ι. Λένιν εκείνο το διάστημα επεξεργάζονταν πιο αναλυτικά το εθνικό ζήτημα. Σύμφωνα με την θεωρία της <<αυτοδιάθεσης των εθνών>> του Λένιν, ο αγώνας των υπόδουλων εθνών στην Ρωσία και σε οποιοδήποτε μέρος της γης για εθνική ανεξαρτησία δεν θα είχε προοδευτική προοπτική για τους λαούς, αν δεν συνδυαζόταν με την πάλη για την εργατική εξουσία¹⁵⁴. Η πάλη για την εθνική ανεξαρτησία από μόνη της δεν θα έλυνε τα προβλήματα των λαών, καθώς η εκμετάλλευση της εργατικής τάξης και των μικρομεσαίων στρωμάτων από τους αστούς που θα αποκτούσαν την εξουσία θα συνεχιζόταν.

Το 1912 στην Βασιλεία έλαβε χώρα το Ένατο Συνέδριο της Β' Σοσιαλιστικής Διεθνούς, το οποίο μεταξύ άλλων θα συζητούσε για το ενδεχόμενο ενός μεγάλου ιμπεριαλιστικού πολέμου. Μετά το τέλος του, τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα όλης της Ευρώπης αποφάσισαν ότι θα καταδίκασαν τον επερχόμενο πόλεμο και δεν θα στήριζαν τις αστικές εθνικές κυβερνήσεις τους σε περίπτωση πολέμου¹⁵⁵. Την ίδια περίοδο, στο Συνέδριο του ΣΔΕΚΡ στην Πράγα ολοκληρωνόταν η διάσπαση της επαναστατικής πτέρυγας του κόμματος, των Μπολσεβίκων, με την αναθεωρητική των Μενσεβίκων¹⁵⁶.

Μετά την διάσπαση, οι Μπολσεβίκοι επεξεργάστηκαν περισσότερο το ζήτημα των εθνοτήτων. Έχοντας μελετήσει τις θέσεις των Αυστρομαρξιστών για το εθνικό ζήτημα, οι οποίοι μιλούσαν για <<εθνική – πολιτισμική αυτονομία>> και είχαν χωρίσει το κόμμα τους σε εθνικές πτέρυγες, οι Μπολσεβίκοι αντιτάχθηκαν σ' αυτές με το βιβλίο του Ι.Β. Στάλιν *Μαρξισμός και εθνικό ζήτημα*. Θεωρούσαν ότι ο διαχωρισμός των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων σε εθνικές πτέρυγες εντείνει τον εθνικισμό και αποπροσανατολίζει τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, ιδιαίτερα στις πολυεθνικές αυτοκρατορίες, καθώς στην ουσία η εργατιά και η αγροτιά δεν θα στρεφόταν ενάντια στις κυρίαρχες τάξεις, αλλά οι λαοί προτάσσοντας την εθνική τους ταυτότητα θα αλληλοσκοτώνονταν.

154 Lenin V.I. *The Right of Nations to Self-Determination*, Lenin's Collected Works, Μόσχα, Progress Publishers 1972, Volume 20, σ. 453-454

155 *Manifesto of the International Socialist Congress at Basel*, Βερολίνο, Vorwärts Publishers 1912, σ. 23-27.

156 Pipes, Richard, *A Concise History of the Russian Revolution*, Νέα Υόρκη, Vintage 1996, σ. 106

Η θέση του Στάλιν για το τι σημαίνει έθνος ήταν: << Έθνος είναι μια ιστορικά καθορισμένη σταθερή ενότητα ανθρώπων, βασισμένη στην κοινή γλώσσα, γεωγραφική περιοχή, οικονομική ζωή και ιδιοσυγκρασία, τα οποία δημιουργούν μια κοινή κουλτούρα >>¹⁵⁷. Στις προτάσεις των αυστρομαρξιστών απαντούσε ότι ο κοινός αγώνας των εθνών θα δημιουργούσε έναν υψηλότερο πολιτισμό, διαφορετικά η κουλτούρα των ισχυρότερων αστικών τάξεων θα συνέχιζε να κυριαρχεί στις πιο αδύναμες .

Α Παγκόσμιος Πόλεμος, Φεβρουαριανή και Οκτωβριανή Επανάσταση

Αν και το Έκτακτο Συνέδριο της Βασιλείας έλαβε απόφαση ενάντια στον επερχόμενο πόλεμο, τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα στην Ευρώπη ψήφισαν στα εθνικά κοινοβούλια τις πολεμικές πιστώσεις, στηρίζοντας τις εθνικές τους αστικές τάξεις και κυβερνήσεις και αψηφώντας τις αποφάσεις της Βασιλείας. Όσον αφορά την Ρωσία, το Κόμμα των Μπολσεβίκων ήταν ένα από τα λίγα σοσιαλιστικά κόμματα της Ευρώπης που παρέμειναν συνεπή στην αντιπολεμική τους θέση, καταδικάζοντας τον πόλεμο ως ιμπεριαλιστικό που στόχευε στο μοίρασμα των παγκόσμιων αγορών τόσο εκ μέρους της Αντάντ όσο και εκ μέρους των Κεντρικών Δυνάμεων, αφού το 1914 το μοίρασμα των αποικιών είχε πια τελειώσει.

Συγκεκριμένα καλούσε τους λαούς της αυτοκρατορίας να μην παλέψουν <<κάτω από ξένη σημαία>>¹⁵⁸, με άλλα λόγια κατά την γνώμη μου να υπερασπιστούν την τότε τσαρική Ρωσία χωρίς την προοπτική οποιασδήποτε αλλαγής προς όφελος των λαών της, αλλά να δυναμώσουν την πάλη τους απέναντι στον κύριο υπαίτιο για τα δεινά τους, τους Ρώσους καπιταλιστές και μεγαλογαιοκτήμονες, να μετατρέψουν τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο που θα είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια εκατομμυρίων ανθρώπων από τα λαϊκά στρώματα ανεξαρτήτως εθνικότητας, σε πόλεμο απέναντι στους εκμεταλλευτές, εγχώριους ή ξένους.

157 Stalin, J.V. (1913). “The Nation, Marxism and the National Question”, *marxists.org* (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 28/7/2021)

158 Λένιν, Β.Ι. «Απαντα » τόμος 26 (μτφρ. Ομάδα Ελλήνων Επιστημόνων Μαρξιστών), Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή 1988, σ. 131-154

Τα υπόλοιπα σοσιαλιστικά κόμματα της Ρωσίας είτε ψήφισαν τις πολεμικές πιστώσεις της Δούμας και κάλεσαν τον ρωσικό λαό να υποστηρίξει το τσαρικό κράτος με το πρόσχημα της διατήρησης της εθνικής ακεραιότητας, όπως οι Εσέροι, είτε με το επιχείρημα ότι η πολιτική των Κεντρικών Δυνάμεων θα επέφερε μεγαλύτερα δεινά από αυτήν της ρωσικής αυτοκρατορίας¹⁵⁹. Οι Μενσεβίκοι διασπάστηκαν στο ζήτημα, με έξι βουλευτές τους να ψηφίζουν ενάντια στις πολεμικές πιστώσεις, τον Γκεόργκι Πλεχάνοφ να υπερψηφίζει και μαζί με τον Πότερσοφ να συμπίπτουν με την θέση των Εσέρων ότι ο πόλεμος είναι αμυντικός από την πλευρά της Ρωσίας και ότι η ήττα της Ρωσίας στον πόλεμο θα σήμαινε το πτωχόρισμα της επαναστατικής διαδικασίας στην χώρα. Η πλειοψηφία τους κράτησε πασιφιστική στάση με το σύνθημα <<ούτε νίκη, ούτε ήττα>>¹⁶⁰ και διέσπειρε την αυταπάτη της εσωτερικής ταξικής ειρήνης, καθώς δεν θεωρούσαν ότι ο ιμπεριαλιστικός πόλεμος που απέφερε κερδοφορία στους καπιταλιστές ανεξαρτήτως εθνικότητας, έπρεπε να μετατραπεί σε πόλεμο απέναντι στους εκμεταλλευτές του ρωσικού λαού.

Επειδή όμως η εργασία μας επικεντρώνεται στα σοσιαλπατριωτικά μειονοτικά κόμματα της αυτοκρατορίας, θα ασχοληθούμε κυρίως με την στάση αυτών των κομμάτων στον Α' Παγκόσμιο. Στην πλειοψηφία τους φαινομενικά τήρησαν μια παρόμοια θέση με τα περισσότερα σοσιαλιστικά κόμματα της Ευρώπης, υποστηρίζοντας την πολεμική εμπλοκή. Ωστόσο, το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους δρούσαν σε καθεστώς διώξεων από τις τσαρικές αρχές, τα οδήγησε σε ανάληψη διαφορετικών μορφών δράσεων κατά την περίοδο του πολέμου.

Ήδη από το 1908 είδαμε ότι το ΠΣΚ δημιουργούσε παραστρατιωτικές ομάδες που προκαλούσαν δολιοφθορές στον τσαρικό στρατό και σε διάφορες κρατικές υπηρεσίες. Από το 1913 ο Γιόζεφ Πιλσούντσκι είχε περάσει τα σύνορα της ρωσικής αυτοκρατορίας, ευρισκόμενος πλέον στην Αυστρία. Μετά το ξέσπασμα του πολέμου, ο Πολωνός εθνικιστής ηγέτης έκρινε ότι ο καλύτερος τρόπος για να πετύχει το πολωνικό έθνος τον στόχο της ανεξαρτησίας του ήταν η συμμαχία με τις Κεντρικές Δυνάμεις, με σκοπό την ταχύτερη εισβολή των στρατευμάτων της Αυστροουγγαρίας και της Γερμανίας στην Ρωσία. Όσο μεγαλύτερη ήταν η ήττα της Ρωσίας, τόσο μεγαλύτερες θα ήταν για τον Πιλσούντσκι οι πιθανότητες δημιουργίας πολωνικού κράτους.

159 Melancon, Michael. *The Socialist Revolutionaries and the Russian Anti-War Movement, 1914–1917*. Ohio State University Press (ed.), 1990, σ. 59

160 Στο ίδιο, ό.π., σ. 171

Σε αντίθεση με το ΠΣΚ, η άλλη σοσιαλιστική οργάνωση της Πολωνίας, η ΣΔΚΠΛ, εναντιώθηκε στον πόλεμο και πρόκρινε την συνεργασία με τους Μπολσεβίκους για την επίτευξη του στόχου της εργατικής εξουσίας.

Παρόμοια θέση στο ζήτημα του πολέμου τήρησαν και τα σοσιαλπατριωτικά κόμματα της ρωσοκρατούμενης Ουκρανίας. Τόσο το ΡΟΚ και το ΟΣΔΕΚ, όσο και το κόμμα των Ουκρανών Εσέρων τελούσαν υπό καθεστώς παρανομίας μετά το 1907. Τα περισσότερα μέλη αυτών των κομμάτων είχαν συλληφθεί, ειδικά του κόμματος των Ουκρανών Εσέρων, ενώ τα μέλη που απέφυγαν την σύλληψη είχαν καταφύγει στην Αυστροουγγαρία που είχε ουκρανικούς πληθυσμούς, κυρίως στην ιστορική ουκρανική πόλη Λβιβ (Λεμβέργη τότε) και στην Βιέννη¹⁶¹. Αφού ανασυγκρότησαν τις οργανώσεις τους (ιδίως το ΟΣΔΕΚ), σε μεγάλο βαθμό πρόκριναν την ιδέα της συνεργασίας με την Αυστρία, ιδίως το ΕΟΚ. Όσον αφορά τους Ουκρανούς Εσέρους, μέχρι και το 1917 μιλούσαν περισσότερο για το θέμα του αναδασμού της γης και δεν ευαγγελίζονταν την ιδέα της ουκρανικής ανεξαρτησίας¹⁶².

Η στάση αυτή των Πολωνών και Ουκρανών σοσιαλπατριωτών οδήγησε στην δημιουργία δύο σημαντικών στρατιωτικών τμημάτων του αυστρουγγρικού στρατού: της Πολωνικής Λεγεώνας με επικεφαλής τον Γιόζεφ Πίλσούντσκι¹⁶³, η οποία είχε άμεση στήριξη και χρηματοδότηση από τις αυστρουγγρικές αρχές και της Οργάνωσης των Ουκρανών Τυφεκιοφόρων, η οποία ιδρύθηκε κυρίως με πρωτοβουλία του ΕΟΚ¹⁶⁴. Και οι δύο οργανώσεις βασιζόνταν στην στήριξη των Αψβούργων, καθώς η Αυστροουγγρική αυτοκρατορία περιελάμβανε επίσης σημαντικούς πολωνικούς και ουκρανικούς πληθυσμούς, μικρότερους βέβαια από τους αντίστοιχους της Ρωσίας. Σε αντίθεση με την Ρωσία, η Αυστρία παρείχε ήδη αυτονομία σ' αυτές τις πληθυσμιακές ομάδες (αν και οι Ουκρανοί εκεί ονομάζονταν Ρουθίνοι), η οποία συνίστατο στην αυτοτελή κάθοδο των μειονοτικών κομμάτων στις εκλογές.

161 Yekelchyk Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π., σ. 87

162 Στο ίδιο, σ. 92

163 Davies, Norman. *Gods Playground*, ό.π., σ. 282

164 Subtelny Orest, *Ukraine: A History*, ό.π., σ. 340

Οι σοσιαλπατριώτες της Ρωσίας δεν είχαν όλοι την ίδια στάση στο ζήτημα του πολέμου. Στην Αρμενία με πρωτοβουλία της *Ντασνακτσουτιούν* συγκροτήθηκαν οργανώσεις ανταρτών υποστηρικτών της αρμενικής ανεξαρτησίας, ωστόσο αυτοί οι αντάρτες, γνωστοί ως *Φεντάι*, θεωρώντας ως κύριο αντίπαλο του αρμενικού έθνους την Οθωμανική Αυτοκρατορία, έγιναν επίλεκτη μονάδα του ρωσικού στρατού υπό τον στρατηγό Αντρανίκ Τεϊμουριάν που πολέμησε ενάντια στους Οθωμανούς στο μέτωπο του Καυκάσου¹⁶⁵. Οι *Φεντάι* θα γίνονταν το 1915 το κύριο σώμα που θα αντιμεχόταν τα οθωμανικά στρατεύματα στα γεγονότα της Γενοκτονίας. Ωστόσο η δημιουργία επίλεκτων σωμάτων και λεγεωνών δεν ήταν αποκλειστικότητα των σοσιαλπατριωτικών κομμάτων. Στην ρωσοκρατούμενη Πολωνία ο Ρόμαν Ντιμόφσκι και το *Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα* δημιούργησαν πολωνικές λεγεώνες που πολέμησαν στο πλευρό του τσαρικού στρατού¹⁶⁶, καθώς σύμφωνα με τον Ντιμόφσκι η Γερμανία αποτελούσε μεγαλύτερο κίνδυνο για την ύπαρξη του πολωνικού έθνους από την Ρωσία, η οποία φαινομενικά είχε αναγνωρίσει στην πολωνική μειονότητα το δικαίωμα ανεξάρτητης πολιτικής εκπροσώπησης (το οποίο βέβαια προϋπήρχε στην Γερμανία).

Το μοναδικό από τα <<εθνικά>> σοσιαλιστικά κόμματα της Ρωσίας που τοποθετήθηκε ξεκάθαρα ενάντια στον πόλεμο ήταν το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Φινλανδίας, μολονότι μια μικρή μειοψηφία εντός του κόμματος στήριξε τις Κεντρικές Δυνάμεις, συμβάλλοντας στην δημιουργία της <<Μεραρχίας Κυνηγών>> (*Jägers*)¹⁶⁷ του γερμανικού αυτοκρατορικού στρατού, στην οποία βέβαια συμμετείχαν κυρίως άτομα δεξιάς πολιτικής ιδεολογίας. Το ΣΚΦ στα χρόνια του πολέμου αύξησε δραματικά την δύναμή του, καθώς συνέχιζε να στηρίζει την ιδέα της ανεξαρτησίας σε αντίθεση με τα περισσότερα φινλανδικά κόμματα, και η πλειοψηφία εντός του κόμματος επέμενε στην ανάληψη της διακυβέρνησης μέσω εκλογών¹⁶⁸.

165 Papazian, Kapriel Serope, *Patriotism perverted , A discussion of the deeds and the misdeeds of the Armenian Revolutionary Federation, the so-called Dashnagtzoutune.*, Βοστώνη, Baikar Press 1934, σ. 39

166 Davies, Norman. *Gods Playground* , ό.π., σ. 281

167 Anders Ahlbäck: <<Masculinities and the Ideal Warrior: Images of the Jäger Movement>> Roselius Aapo, Tepora, Tuomas (επιμ.), *The Finnish Civil War 1918: History, Memory, Legacy*. Brill Academic Publishers, 2014, σ. 262

168 Upton Anthony, *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 21-22

Το 1916 η στήριξη στο ΣΚΦ έφτασε στο απόγειό της, όχι μόνο όσον αφορά την στάση του στο θέμα της δημιουργίας φινλανδικού κράτους, αλλά και εξαιτίας του ότι ήταν το μόνο κόμμα, από κοινού με την ελεγχόμενη από αυτό *Ένωση Εργαζομένων Φινλανδίας* που στήριζε τα αιτήματα των εργαζομένων και της φτωχολογιάς. Στις εκλογές για το φινλανδικό κοινοβούλιο το 1916 το ΣΚΦ απέσπασε ποσοστό 46 % και κοινοβουλευτική πλειοψηφία 102/200 εδρών - έγινε έτσι το πρώτο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα παγκοσμίως που αποκτούσε απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Στην συνείδηση των Φινλανδών εργατών και αγροτών ήταν πια καθιερωμένο ως <<το εθνικό κόμμα των Φινλανδών>>¹⁶⁹.

Μπορεί εν γένει οι Ουκρανοί και Πολωνοί σοσιαλπατριώτες να είχαν δημιουργήσει λεγεώνες με σκοπό την ταχύτερη επίτευξη της εθνικής ανεξαρτησίας, ωστόσο χρησιμοποίησαν και άλλες μεθόδους προπαγάνδισης της πολιτικής τους και πολιτικού ακτιβισμού. Αμέσως μετά το ξέσπασμα του πολέμου, αυτοεξόριστοι Ουκρανοί σοσιαλιστές της Ρωσίας δημιούργησαν στην Λεμβέργη την *Ένωση για την Απελευθέρωση της Ουκρανίας*¹⁷⁰.

Όπως και η οργάνωση των *Ουκρανών Τυφεκιοφόρων*, έτσι και αυτή η οργάνωση στηρίχθηκε χρηματικά από το αυστρουγγρικό κράτος, σε μια προσπάθεια στήριξης του αιτήματος της ουκρανικής ανεξαρτησίας από τους Αυστριακούς, όπως ήταν άλλωστε ο στόχος του ουκρανικού εθνικισμού. Από την άλλη βέβαια το αυστριακό κράτος πιθανότατα στήριζε τέτοιες ενέργειες θέλοντας να δείξει ότι σέβεται το δικαίωμα της <<αυτοδιάθεσης>> των εθνικών μειονοτήτων, με σκοπό μάλλον την αποφυγή εμφάνισης αποσχιστικών τάσεων στο εσωτερικό του. Η *Ένωση για την Απελευθέρωση της Ουκρανίας* εξέδιδε επιμορφωτικά περιοδικά και κατά κύριο λόγο παρείχε περίθαλψη σε Ουκρανούς αιχμαλώτους πολέμου που είχαν καταταγεί στον ρωσικό στρατό¹⁷¹. Διατηρούσε επαφές με το ΟΣΔΕΚ και το Κόμμα των Ουκρανών Εσέρων, λειτουργώντας στην ουσία ως ο νόμιμος βραχίονάς τους εκτός ρωσικής αυτοκρατορίας.

169 Hobsbawm, Eric J. - *Nations and Nationalism since 1780. Programme, Myth, Reality*. Cambridge University Press 1990, σ. 125

170 Yekelchik Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π., σ. 87

171 Στο ίδιο, σ. 88

Η αναπροσαρμογή της στάσης των σοσιαλατριωτικών κομμάτων στην Ρωσία δεν είναι αποκομμένη από την πολιτική διαπάλη που επικρατούσε εντός των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης. Σε γενικές γραμμές το 1914-1916, με την αυτοδιάλυση της Β΄ Διεθνούς εξαιτίας της στήριξής της στον πόλεμο, τα περισσότερα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης αποκήρυξαν τον στόχο της σοσιαλιστικής επανάστασης και συμάχησαν με τις αστικές τάξεις των χωρών τους. Μπορούμε να πούμε ότι στην Ρωσία τα σοσιαλατριωτικά κόμματα, ιδίως το ΠΣΚ, στην ουσία εγκατέλειψαν πλήρως την σοσιαλιστική ιδεολογία. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε ουσιαστικά την αρχή της μετατροπής αυτών των κομμάτων από πολυτασικά σοσιαλδημοκρατικά με έντονη πατριωτική ρητορεία, σε καθαρά εθνικιστικά κόμματα, βασικούς εκφραστές της εθνικής τους αστικής τάξης, με την επωνυμία <<σοσιαλιστικό>> ή <<σοσιαλδημοκρατικό>> να έχει πλέον μόνο τυπική σημασία στον τίτλο.

Στον αντίποδα του συμβιβασμού της σοσιαλδημοκρατίας με την αστική ιδεολογία, ο Λένιν καλούσε τις επαναστατικές δυνάμεις στο εσωτερικό των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης <<να έρθουν σε ρήξη με τον οπορτουνισμό και τον εθνικισμό που επικρατούσε στην Β΄ Διεθνή>>. Όπως έγραφε στο <<Σοσιαλισμός και Πόλεμος>> το 1915: <<Είναι απόλυτα εννόητο ότι για να δημιουργηθεί μια διεθνής μαρξιστική οργάνωση, πρέπει να υπάρχει στις διάφορες χώρες η θέληση για δημιουργία ανεξάρτητων μαρξιστικών κομμάτων. Η Γερμανία, σαν χώρα με το πιο παλιό και το πιο ισχυρό εργατικό κίνημα, έχει αποφασιστική σημασία. Το άμεσο μέλλον θα δείξει, αν έχουν ωριμάσει ή όχι οι όροι για την ίδρυση μιας νέας μαρξιστικής Διεθνούς. Αν ναι, το κόμμα μας θα προσχωρήσει με χαρά σε μια τέτοια, ξεκαθαρισμένη από τον οπορτουνισμό και το σοβινισμό, Γ Διεθνή. >>¹⁷². Με άλλα λόγια, ο πόλεμος αποτέλεσε την αρχή της ρήξης της επαναστατικής πτέρυγας του σοσιαλιστικού κινήματος με την ρεφορμιστική και οι εκπρόσωποι της δεύτερης πτέρυγας άρχισαν να ενσωματώνονται στο αστικό πολιτικό σκηνικό. Οι συνδιασκέψεις της Ελβετίας το 1916 επιβεβαίωσαν την – αναγκαία – ρήξη μεταξύ των δύο ρευμάτων¹⁷³.

172 Λένιν, Β.Ι. «Απαντα» τόμος 26, ό.π., σ. 349

173 Pipes, Richard, *A Concise History*, ό.π., σ. 111

Οι Μπολσεβίκοι που επιστρατεύτηκαν στα μέτωπα του πολέμου πραγματοποιούσαν αντιπολεμική προπαγάνδα στους στρατιώτες του ρωσικού στρατού. Πριν την Οκτωβριανή Επανάσταση, βασικό σύνθημα του μπολσεβίκικου κόμματος ήταν η επιστροφή των στρατιωτών από το μέτωπο και η <<μετατροπή του ιμπεριαλιστικού πολέμου σε εμφύλιο>>¹⁷⁴, δηλαδή η σύγκρουση της εργατιάς και της φτωχής αγροτιάς με τους αστούς, τους ευγενείς και τους γαιοκτήμονες. Απέναντι στον εθνικιστικό παροξυσμό του πολέμου, δεν ήταν λίγες οι φορές που στην ανάπαυλα της μάχης, οι Μπολσεβίκοι αναλάμβαναν πρωτοβουλία <<συναδέλφωσης>> με τους αντιπάλους (κατά κύριο λόγο κομμουνιστές) Γερμανούς και Αυστριακούς στρατιώτες¹⁷⁵. Σε αυτές τις πρωτόγνωρες κινήσεις αλληλεγγύης οι στρατιώτες που μπορεί να πολεμούσαν την υπόλοιπη μέρα αναμεταξύ τους, διατρέπωναν την βούληση για τερματισμό του πολέμου και για την τιμωρία των πραγματικών υπαιτίων γι' αυτών. Αντί για τον αλληλοσκοτωμό της φτωχολογιάς, πιστεύω ότι η πρότασή τους ήταν η ενότητα της παγκόσμιας εργατικής τάξης και αγροτιάς ενάντια στους εκμεταλλευτές ανεξαρτήτως εθνικότητας.

1917. Από τον Φεβρουάριο στον Κόκκινο Οκτώβρη. Ταξική πάλη, εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας ή συνδυασμός και των δύο ;

Η επέλαση της Γερμανίας και της Αυστροουγγαρίας στα ρωσικά εδάφη σε συνδυασμό με την εξαθλίωση που ούτως ή άλλως μαστίζε τον πληθυσμό της ρωσικής αυτοκρατορίας αύξανε διαρκώς την δυσαρέσκεια του λαού απέναντι στο καθεστώς. Η απλή δυσαρέσκεια δεν άργησε να μετατραπεί σε μαζική λαϊκή οργή, η οποία εκφράστηκε με την Επανάσταση του Φεβρουαρίου το 1917 και η οποία είχε ως αποτέλεσμα την ανατροπή του τσάρου και εν γένει του ρωσικού φεουδαρχικού εποικοδομήματος.

174 Pipes, Richard, *A Concise History*, ό.π., σ. 111

175 Williams Maude, <<Fraternization in the Armed Forces during the two World Wars. Conditions, Forms, and Receptions>> *Encyclopédie d'histoire numérique de l'Europe [online]*, 22/06/20

Η εξουσία ήταν πλέον αστική και στην διακυβέρνηση της χώρας βρίσκονταν εκπρόσωποι των αστικών και μικροαστικών σοσιαλιστικών κομμάτων της Ρωσίας, κυρίως οι Εσέροι, των οποίων ο ηγέτης Αλεξάντρ Κερένσκι έγινε ο δεύτερος πρόεδρος της *Προσωρινής Κυβέρνησης* και οι Μενσεβίκοι. Ταυτόχρονα όμως, επειδή η εργατική τάξη και το κόμμα των Μπολσεβίκων στήριξε την Επανάσταση για τον αντιφεουδαρχικό της χαρακτήρα, τα Σοβιέτ (συμβούλια) των εργαζομένων, των αγροτών και των στρατιωτών αποτελούσαν ξεχωριστούς θύλακες εξουσίας, στα οποία ωστόσο ακόμα κυριαρχούσαν οι δυνάμεις που στήριζαν την *Προσωρινή Κυβέρνηση*¹⁷⁶.

Η *Προσωρινή Κυβέρνηση* συνέχιζε, όπως και το τσαρικό καθεστώς, να συμμετέχει στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. Οι Εσέροι και οι Μενσεβίκοι που ήταν πλειοψηφία στην κυβέρνηση θεωρούσαν οποιαδήποτε αντιπολεμική δράση ως προδοσία κατά της Ρωσίας, με συνέπεια πολλά στελέχη των Μπολσεβίκων που είχαν απελευθερωθεί από τα κάτεργα να καταζητούνται ως προδότες¹⁷⁷. Ανώτατος διοικητής των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων έγινε πλέον ο ίδιος ο Κερένσκι, ο οποίος μέχρι εκείνη την στιγμή δεν είχε κάποια προηγούμενη επαγγελματική στρατιωτική εμπειρία¹⁷⁸. Πριν γίνει πρόεδρος, κατείχε το αξίωμα του Υπουργού Πολέμου ως μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής του Σοβιέτ της Πετρούπολης, στην οποία πλειοψηφούσαν ακόμα οι Εσέροι. Αργότερα ως πρόεδρος ηγήθηκε της πολεμικής αποστολής που ονομάστηκε <<Ρήγμα Κερένσκι>>, με μοιραίες συνέπειες για τον ρωσικό στρατό.

Σ' αυτές τις συνθήκες, οι εθνικές μειονότητες της Ρωσίας επιζητούσαν εντονότερα είτε την αυτονομία εντός της Ρωσικής Δημοκρατίας, είτε την ανεξαρτησία, θεωρώντας ότι η ανατροπή του τσαρισμού οδήγησε στην ωρίμανση των συνθηκών για εθνική εξέγερση. Εντός των εθνικών κινημάτων της Ρωσίας συνέχισαν να συνυπάρχουν διάφορες τάσεις, με κύρια αυτή που επιζητούσε συνεργασία με τις Κεντρικές Δυνάμεις και από κοινού εισβολή στο ρωσικό κράτος. Αυτή η θέση εκφράστηκε εντονότερα από το ΠΣΚ και τον Πιλσούντσκι, ο οποίος ηγείτο ακόμα των Πολωνικών Λεγεώνων.

176 Pipes, Richard, *A Concise History*, ό.π., σ. 82-83

177 Στο ίδιο, σ. 123

178 Στο ίδιο, σ. 130

Εκείνη την περίοδο, βλέποντας την Αυστροουγγρική αυτοκρατορία να αποσυντίθεται εξαιτίας των ηττών της κυρίως στο ιταλικό και βαλκανικό μέτωπο, καθώς και εξαιτίας της έξαρσης των εθνικιστικών κινημάτων εντός της, ο Πιλσούντσκι στράφηκε περισσότερο προς την στήριξη της Γερμανίας. Σύντομα η γερμανική επέλαση θα γινόταν η αιτία της δημιουργίας ενός πολωνικού κράτους – μαριονέτας των Γερμανών εντός των ρωσικών εδαφών από τον Πιλσούντσκι¹⁷⁹. Εντός του σοσιαλιστικού κινήματος της Πολωνίας ο επαναστατικός του πόλος, η ΣΔΚΠΛ, ενσωματώνεται τον Ιούνιο του 1917 στους Μπολσεβίκους¹⁸⁰. Τα ηγετικά της στελέχη, όπως ο Φέλιξ Τζερζίνσκι, θα διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην Οκτωβριανή Επανάσταση και στην δημιουργία της ΕΣΣΔ. Την ίδια περίοδο ο φιλελεύθερος ανταγωνιστής του Πιλσούντσκι, Ρόμαν Ντμόφσκι, αντιλαμβανόμενος ότι το ρωσικό κράτος ηττάται στον πόλεμο, εγκαταλείπει την Ρωσία και εγκαθίσταται στην Μ. Βρετανία, ζητώντας την στήριξή της στην υπόθεση της ανεξαρτησίας, καθώς αν και δεν στήριζε πια την Ρωσία¹⁸¹, ίσως έχοντας χάσει τα προνόμιά του μετά την ανατροπή της τσαρικής Δούμας της οποίας ήταν μέλος, θεωρούσε ακόμα την Γερμανία μεγαλύτερο κίνδυνο για την ύπαρξη του ίδιου του πολωνικού έθνους. Η στρατηγική του ίσως να ήταν πετυχημένη αν τον Ιούνιο του 1917 ο Πιλσούντσκι δεν ερχόταν σε ρήξη και με το γερμανικό κράτος, ρήξη η οποία είχε ως συνέπεια την κράτησή του σε γερμανικό στρατόπεδο αιχμαλώτων πολέμου. Η εξέλιξη αυτή είχε απίστευτα θετικό αντίκτυπο για τον Πιλσούντσκι, καθώς εντός της Πολωνίας πλέον είχε αποκτήσει το στάτους του εθνικού ήρωα, πιθανώς γιατί ο πολωνικός λαός δεν συγχωρούσε την παλαιότερη φιλορωσική στάση του Ντμόφσκι. Η ίδρυση άλλου επίλεκτου πολωνικού στρατιωτικού σώματος από τους Γερμανούς, της *Πολωνικής Βέρμαχτ* (ουδεμία σχέση με την αντίστοιχη ναζιστική) δεν έτυχε μαζικής υποστήριξης εκ μέρους των Πολωνών¹⁸².

179 Cienciala, Anna M.. *"The Rebirth of Poland (lecture notes)"*. 2002 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 28/7/2021)

180 Blobaum, Robert. *Feliks Dzierzynsky*, ό.π., σ. 222

181 Roshwald, Aviel, *Ethnic Nationalism and the Fall of Empires*, ό.π., σ. 139

182 Cienciala, Anna M. *"The Rebirth of Poland"*, ό.π.

Στο μεταίχμιο της επανάστασης του Φλεβάρη και του Οκτώβρη δεν ακολούθησαν όλα τα σοσιαλπατριωτικά κόμματα την στρατηγική της ανοιχτής συνεργασίας με τις Κεντρικές Δυνάμεις. Σε κάποιες περιπτώσεις τα εθνικιστικά κινήματα της πρώην αυτοκρατορίας δεν ακολούθησαν καν την τακτική της ένοπλης σύγκρουσης το 1917. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Ουκρανία, στην οποία εκείνη την εποχή πρωταγωνιστές του πολιτικού σκηνικού ήταν τα δύο μεγάλα σοσιαλπατριωτικά κόμματα, το ΟΣΔΕΚ και το κόμμα των Ουκρανών Εσέρων. Αν και τα προγράμματα των δύο κομμάτων το 1917 ήταν παρόμοια, οι συγκρούσεις μεταξύ των δύο κομμάτων ήταν εντονότερες, κυρίως όσον αφορά το θέμα της ιδιοκτησίας, καθώς οι Ουκρανοί Εσέροι μιλούσαν για εθνικοποίηση της γης εκείνο το διάστημα σε αντίθεση με το ΟΣΔΕΚ που δεν έθετε άμεσα το θέμα¹⁸³. Το δεύτερο πεδίο σύγκρουσης των δύο κομμάτων ήταν το εθνικό ζήτημα, καθώς το ΟΣΔΕΚ, με το πρόσχημα ότι η επανάσταση του Φεβρουαρίου είχε ως αποτέλεσμα τον εκδημοκρατισμό της Ρωσίας, υποχώρησε από την θέση του για εθνική ανεξαρτησία, προτείνοντας αυτονομία της Ουκρανίας εντός ενός ρωσικού ομοσπονδοποιημένου κράτους¹⁸⁴.

Η αντίθεση στις πολιτικές γραμμές των δύο κομμάτων θα είχε ως αποτέλεσμα την μαζικοποίηση και περαιτέρω ισχυροποίηση των Ουκρανών Εσέρων, καθώς αυτοί και ενέμεναν στον στόχο της ανεξαρτησίας και υπόσχονταν απαλλοτρίωση της γης. Καθώς η συντριπτική πλειοψηφία της ουκρανικής αγροτιάς ήταν ουκρανικής εθνικότητας, ο εθνικισμός των Ουκρανών Εσέρων και το σύνθημα για καλύτερευση της ζωής της αγροτιάς έστρεψε την υποστήριξη των Ουκρανών σε αυτό το κόμμα που φαινόταν ότι επρόκειτο να εκπληρώσει τους ευσεβείς πόθους τους. Αρχικά βέβαια και οι Ουκρανοί Εσέροι υποστήριζαν το αίτημα της αυτονομίας μέσω του ηγέτη Μιχάιλο Χρουσέφσκι. Συμβάδιζαν με τα περισσότερα ρωσικά σοσιαλπατριωτικά κόμματα, τα οποία σε ένα συνέδριό τους στο Κίεβο τον Σεπτέμβριο του 1917, αποφάσισαν να στηρίξουν το αίτημα της αυτονομίας εντός της Ρωσίας¹⁸⁵. Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση θα άλλαζαν στάση υπέρ της ανεξαρτησίας.

183 Yekelchik Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π., σ. 92

184 Στο ίδιο, σ. 92

185 Kappeler Andreas, *The Russian Empire*, ό.π., σ. 356-357

Στο πιο βορειοδυτικό τμήμα της πρώην αυτοκρατορίας, οι σοσιαλδημοκράτες ήταν πλέον συντριπτικά η κυρίαρχη πολιτική δύναμη της Φινλανδίας. Με την αστικοδημοκρατική επανάσταση στην Ρωσία να έχει ολοκληρωθεί τον Φεβρουάριο, η αυτονομία της Φινλανδίας ήταν ουσιαστικά εξασφαλισμένη πλέον εντός της ρωσικής επικράτειας. Ωστόσο την φινλανδική σοσιαλδημοκρατία πλέον απασχολούσε περισσότερο το ζήτημα της μορφής της εξουσίας παρά το εθνικό ζήτημα, καθώς ούτως ή άλλως η Προσωρινή Κυβέρνηση είχε διαβεβαιώσει ότι θα σεβόταν την επιθυμία του φινλανδικού έθνους για απόσχιση. Μέχρι και τον Αύγουστο του 1917 πάντως το ΣΚΦ συνέχιζε να επιδιώκει την κατάκτηση κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας και ότι θα ξεκινούσε ένοπλο αγώνα μόνο αν η Προσωρινή Κυβέρνηση καταπατούσε τα αιτήματά του¹⁸⁶.

Με την κυβέρνηση Κερένσκι να ηττάται στον πόλεμο και τον εχθρό να επελαύνει εντός Ρωσίας, οι Μπολσεβίκοι διεξήγαγαν διαπάλη εντός των Σοβιέτ με τους Μενσεβίκους και τους Εσέρους, καθώς οι δεύτεροι δεν επιθυμούσαν σοσιαλιστική επανάσταση εντός της Ρωσίας, αλλά την διατήρηση της αστικής δημοκρατίας, στηρίζοντας την Προσωρινή Κυβέρνηση. Ο Κερένσκι, σε μια απέλπιδα προσπάθεια να τρομοκρατήσει τους Μπολσεβίκους διατάζει την σύλληψη του Λένιν, ο οποίος καταφεύγει στην Φινλανδία τον Ιούλιο του 1917. Εκεί¹⁸⁷, ο ηγέτης των Μπολσεβίκων ενημερωνόταν για την διαπάλη στα Σοβιέτ, στα οποία σιγά σιγά αποκτούσαν πλειοψηφία οι επαναστατικές δυνάμεις, κυρίως σε Μόσχα και Πετρούπολη.

Ο Λένιν θα επέστρεφε μεταμφιεσμένος στην Πετρούπολη στις 25 Οκτωβρίου 1917 (Παλαιό Ημερολόγιο). Την επόμενη μέρα η Ρωσία θα συγκλονιζόταν συθέμελα από τις <<10 μέρες που συγκλόνισαν τον Κόσμο>> σύμφωνα με τον κομμουνιστή Αμερικανό δημοσιογράφο Τζον Ριντ. Η Οκτωβριανή Επανάσταση δημιούργησε το πρώτο σοσιαλιστικό κράτος στον κόσμο. Η εξουσία πέρασε πια στα Σοβιέτ των εργατών, αγροτών και στρατιωτών. Ο αντίκτυπός της θα αποδεικνυόταν καταλυτικός για τα εθνικιστικά κινήματα της Ρωσίας. Μήπως είχε φτάσει η ώρα της ανεξαρτησίας ;

186 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 102

187 Pipes, Richard, *A Concise History*, ό.π., σ. 130

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ (1918-1922)

Ο απόηχος της Οκτωβριανής Επανάστασης και οι εκλογές για την Συντακτική Συνέλευση

Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, τα επιτελεία των πάλαι ποτέ κυρίαρχων τάξεων στην Ρωσία θορυβήθηκαν. Οι παλιοί αντίπαλοι θα μετατρέπονταν σε συμμάχους ενάντια στην νεοσύστατη εργατική εξουσία, όπως ο Εσέρος Κερένσκι με τον τσαρικό στρατηγό Κρασνόφ, οι οποίοι στα τέλη του Νοεμβρίου του 1917 πραγματοποίησαν αποτυχημένο πραξικόπημα ενάντια στην σοβιετική εξουσία. Στο μεταξύ την ίδια στιγμή πραγματοποιήθηκαν οι εκλογές για την Συντακτική Συνέλευση, οι οποίες είχαν προκηρυχθεί από την κυβέρνηση Κερένσκι. Στις εκλογές αυτές, οι οποίες ακυρώθηκαν λόγω της μειωθηφικής προσέλευσης στις κάλπες (48 %)¹⁸⁸ αλλά και λόγω του ότι δεν αντιπροσώπευαν τον πραγματικό συσχετισμό δύναμης, καθώς η εξουσία των Μπολσεβίκων είχε υπογράψει 240 διατάγματα που ικανοποίησαν βασικά αιτήματα του ρωσικού λαού (μεταξύ των οποίων και το *Διάταγμα για την Γη*, με το οποίο η γη εθνικοποιήθηκε), με συνέπεια να στηρίζεται από την πλειοψηφία των εργατών και μεγάλο τμήμα της αγροτιάς¹⁸⁹. Επιπλέον στις εκλογές για τα Σοβιέτ οι Μπολσεβίκοι πλειοψηφούσαν σε Πετρούπολη και Μόσχα, ακόμα και στα αστικά κέντρα άλλων περιοχών, όπως της Ουκρανίας (Κίεβο, Οδησσός, Χάρκοβο)¹⁹⁰, ενώ στις εκλογές για τις τοπικές Δούμες (Βουλές) μειοψηφούσαν ακόμα και στην Πετρούπολη και την Μόσχα¹⁹¹. Ως εκ τούτου συμπεραίνω ότι μεγάλο τμήμα των οπαδών των Μπολσεβίκων απαξίωνε τις εκλογές αστικού τύπου εν όψει επανάστασης, όπως αυτές για την Συντακτική Συνέλευση και δεν συμμετείχε σ' αυτές.

Στις εκλογές για την Συντακτική Συνέλευση οι Εσέροι πλειοψηφήσαν στις αγροτικές περιοχές, με τους Μπολσεβίκους να πλειοψηφούν στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου ήταν συγκεντρωμένη η εργατική τάξη, καθώς και στα πολεμικά μέτωπα¹⁹².

188 Tyutyukin S.V., *Menshevizm: Stranitsy istorii*, Μόσχα, ROSSPEN 2002, σ. 467

189 Στο ίδιο, σ. 469

190 Guthier Steven L.<<The Popular Base of Ukrainian Nationalism in 1917>>, ό.π., σ. 45

191 Rosenberg William G., <<The Russian Municipal Duma Elections of 1917: A Preliminary Computation of Returns>>, *Soviet Studies*, Taylor & Francis, 1969, σ. 161

192 Spirin L.M., *Rossiya 1917 god, iz istorii bor'by polititseskikh partii*, Μόσχα, Mysl 1987 σ. 273-278

Στις περισσότερες μη ρωσόφωνες περιοχές, τα σοσιαλπατριωτικά κόμματα έλαβαν την πλειοψηφία των ψήφων, όπως στην Ουκρανία, στην οποία το κόμμα των Ουκρανών Εσέρων απέσπασε το 50 % των ψήφων, αν και ακόμα και εκεί στα αστικά κέντρα όπως το Κίεβο και η Οδησός μειοψήφησαν, εξαιτίας της εργατικής σύνθεσης του πληθυσμού των πόλεων αυτών αλλά και της μειοψηφίας του ουκρανικού στοιχείου εντός του, γεγονός που τις άφηνε ανεπηρέαστες από τον ουκρανικό εθνικισμό. Στο Κίεβο μάλιστα, συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ποσοστό του εντός Ρωσίας το ακροδεξιό ρωσικό μοναρχικό κόμμα των Μαύρων Εκατονταρχιών¹⁹³. Αλλά και στον Καύκασο οι Γεωργιανοί Μενσεβίκοι και οι Ντασνάκ κυριάρχησαν συντριπτικά σε Γεωργία και Αρμενία αντίστοιχα.

Ο εθνικισμός ωστόσο δεν επηρέασε το ίδιο όλες τις περιοχές της Ρωσίας, καθώς στην Λευκορωσία, παρά την ύπαρξη του σοσιαλπατριωτικού κόμματος << Χραμάντα >>, ο πληθυσμός κατά 60 % ψήφισε υπέρ των Μπολσεβίκων, οι οποίοι αναδείχθηκαν επίσης πρώτο κόμμα και στις περιοχές των σημερινών χωρών της Βαλτικής (Λετονία, Λιθουανία, Εσθονία)¹⁹⁴. Στην Λετονία ειδικά, η στρατιωτική ομάδα των <<Λετονών Τυφεκιοφόρων>> θα τασσόταν συντριπτικά υπέρ των Μπολσεβίκων στον Εμφύλιο πόλεμο και την ξένη ιμπεριαλιστική επέμβαση που ακολούθησε¹⁹⁵.

193 Guthier Steven L. <<The Popular Base of Ukrainian Nationalism in 1917>>, ό.π., σ. 45

194 Radkey Oliver Henry, *Russia goes to the polls: the election to the all-Russian Constituent Assembly, 1917*. Cornell University Press, 1989, σ. 128-131

195 Kappeler Andreas, *The Russian Empire*, ό.π., σ. 358

Οι Μπολσεβίκοι και το ζήτημα των εθνοτήτων μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση

Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση οι Μπολσεβίκοι επεξεργάστηκαν περισσότερο το ζήτημα των εθνοτήτων, λαμβάνοντας υπόψιν τους και τα αιτήματα των πρώην υπόδουλων λαών της πάλαι ποτέ αυτοκρατορίας για αυτοδιάθεση και ανεξαρτησία. Με το σύνθημα της <<αυτοδιάθεσης>> το κόμμα των Μπολσεβίκων απέκτησε στήριξη από άλλα έθνη ενάντια στον στρατό των Λευκών που τα απειλούσε με ρωσοποίηση. Ο Λένιν συγκρούστηκε έντονα για το θέμα με τον Νικολάι Μπουχάριν και τον Γιούρι Πιατάκοφ. Ο πρώτος θεωρούσε το σύνθημα της αυτοδιάθεσης αναχρονιστικό, καθώς σύμφωνα με αυτόν η σοσιαλιστική εξουσία είχε εδραιωθεί και έπρεπε να τεθεί το ζήτημα της ταξικής αυτοδιάθεσης, ενώ ο δεύτερος το θεωρούσε πηγή αντεπαναστατικών ταραχών¹⁹⁶.

Το Κόμμα των Μπολσεβίκων στο 8ο Συνεδριό του το 1919, απέρριψε τις προτάσεις των Μπουχάριν-Πιατάκοφ. Η νίκη της Οκτωβριανής Επανάστασης άλλωστε δεν σήμαινε το τέλος της ταξικής πάλης στην Ρωσία και αυτό το επιβεβαίωνε ο εμφύλιος πόλεμος. Σ' αυτό το συνέδριο διακηρύχθηκε ότι το σύνθημα της αυτοδιάθεσης έχει διαφορετική σημασία και ισχύ σε κάθε ιστορική φάση ενός έθνους, διαφορετική σημασία στην μετάβαση από την φεουδαρχία στον καπιταλισμό και αντίστοιχα από τον καπιταλισμό στον σοσιαλισμό¹⁹⁷.

Το σοβιετικό κράτος είχε ομοσπονδιακή μορφή, συνεπώς εντός αυτού μπορούσαν να υπάρχουν αυτόνομες περιοχές για τις διάφορες εθνότητες, καθώς και αυτόνομες αυτοδιοικήτες δημοκρατίες. Η πρώτη αυτόνομη δημοκρατία που δημιουργήθηκε ήταν η Αυτόνομη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία των Τατάρων και των Μπασκίρων τον Φεβρουάριο του 1918¹⁹⁸, ενώ μετά την ίδρυσή της πολλά μικρά έθνη, στην πλειοψηφία τους μουσουλμανικού θρησκευματος, απέκτησαν την δική τους μορφή αυτοδιοίκησης (στο πλαίσιο αυτόνομων δημοκρατιών) μέχρι το 1922¹⁹⁹. Σε μεγάλο βαθμό η πολιτική της εθνικής και γεωγραφικής αυτονομίας των εθνοτήτων οφείλεται στον Ιωσήφ Στάλιν, ο οποίος εκείνη την περίοδο ήταν Επίτροπος για το Εθνικό Ζήτημα²⁰⁰.

196 Smith Jeremy, *The Bolsheviks and the National Question 1917-23*, Palgrave Macmillan, 1999, σ. 20

197 Στο ίδιο, σ. 20

198 Στο ίδιο, σ. 44

199 Στο ίδιο, σ. 52

200 Στο ίδιο, σ. 43-44

Εντός του κόμματος ωστόσο υπήρχαν διαφορετικές προσεγγίσεις όσον αφορά το εθνικό ζήτημα, καθώς υπήρχαν μέλη και στελέχη του κόμματος που υποστήριζαν ότι η παροχή αυτονομίας στις διάφορες εθνότητες με την μορφή των αυτόνομων δημοκρατιών ίσως ενίσχυε τον εθνικισμό σε στελέχη του κόμματος των Μπολσεβίκων που προέρχονταν από άλλες εθνότητες και κυρίως εντός των ίδιων των εθνότητων. Συγκεκριμένα ο -εβραϊκής καταγωγής- Ντιμανστίν υποστήριζε ότι η ίδρυση μειονοτικών σχολείων στα οποία τα μαθήματα θα διδάσκονταν στις εθνικές γλώσσες θα δημιουργούσε εθνικιστικούς θύλακες. Μ' αυτή την άποψη διαφώνησαν ο Λένιν και ο Στάλιν και κατ' επέκταση η πλειοψηφία του κόμματος των Μπολσεβίκων, η οποία υποστήριζε ότι η ίδρυση μειονοτικών σχολείων και η διδασκαλία των γλωσσών των αλλοεθνών πληθυσμών θα ενίσχυε το σχέδιο της σοβιετικής εξουσίας για την εξάλειψη του αναλφαβητισμού²⁰¹.

Στα τέλη του εμφυλίου πολέμου ξεκίνησε στην νεοσύστατη ΡΣΟΣΔ μια προσπάθεια προώθησης της λογοτεχνίας, της λαογραφίας και των παραδόσεων των μη ρωσικών πληθυσμών, με πιο χαρακτηριστική την *Korenizatsiya* (επιστροφή στις ρίζες στα ρωσικά) που αφορούσε την ουκρανική λογοτεχνία και λαϊκή παράδοση²⁰². Η προσπάθεια για εκσυγχρονισμό και εξάλειψης της αγραμματοσύνης σε πολλές περιοχές κυρίως της Ασίας ξεκίνησε με υιοθέτηση του λατινικού αλφαβήτου έναντι του αραβικού που χρησιμοποιούταν μέχρι τότε στα μουσουλμανικά έθνη²⁰³, αλλά και με την διδασκαλία των εθνικών γλωσσών κατά βάση στις εθνικά μη ρωσικές αυτόνομες περιοχές²⁰⁴.

Το 1922, αφού είχε λήξει ο ρωσικός εμφύλιος πόλεμος, ιδρύθηκε στην θέση της ΡΣΟΣΔ η Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ). Η ΕΣΣΔ αποτελούταν εκείνη την στιγμή από ανεξάρτητες σοβιετικές δημοκρατίες, οι οποίες είχαν το δικαίωμα απόσχισης. Όπως έγραφε ο Λένιν γι' αυτό το θέμα, με αφορμή το ουκρανικό ζήτημα: <<Ο καταραμένος τσαρισμός μετέτρεπε τους μεγαλορώσους σε δημίους του ουκρανικού λαού και καλλιέργησε στον ουκρανικό λαό με κάθε τρόπο το μίσος σε εκείνους που απαγόρευαν ακόμη και στα Ουκρανόπουλα να μιλάνε και να σπουδάζουν στη μητρική τους γλώσσα>>²⁰⁵.

201 Smith Jeremy, *The Bolsheviks and the National Question*, ό.π., σ. 147

202 Στο ίδιο, σ. 125

203 Στο ίδιο, σ. 168

204 Στο ίδιο, σ. 157

205 Λένιν, Β.Ι. «Απαντα » τόμος 32 (μτφρ. Ομάδα Ελλήνων Επιστημόνων Μαρξιστών), Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή 1988, σ. 341-342

Και συνέχισε ως εξής: <<Η επαναστατική δημοκρατία της Ρωσίας, αν θέλει να είναι πραγματικά επαναστατική, πραγματική δημοκρατία, πρέπει να ξεκόψει απ' αυτό το παρελθόν, πρέπει να ξανακερδίσει για τον εαυτό της, για τους εργάτες και τους αγρότες της Ρωσίας, την αδελφική εμπιστοσύνη των εργατών και των αγροτών της Ουκρανίας. Αυτό δεν μπορεί να γίνει χωρίς την πλήρη αναγνώριση των δικαιωμάτων της Ουκρανίας, μαζί και του δικαιώματος για ελεύθερο αποχωρισμό>>²⁰⁶.

Το 1922 ο Στάλιν κατέθεσε σχέδιο με το οποίο όλες οι αυτόνομες δημοκρατίες της ΡΣΟΣΔ θα γίνονταν τμήμα ενός ενιαίου κράτους, διατηρώντας την αυτονομία τους. Αφού επεξεργάστηκε το σχέδιο ο Λένιν το αναδιαμόρφωσε, σημειώνοντας χαρακτηριστικά ότι <<η αυτόνομη δημοκρατία της Ουκρανίας θα πρέπει να έχει τα ίδια δικαιώματα με την Ρωσία στο πλαίσιο μιας ομοσπονδίας. Σημασία έχει να μην καταργούμε την αυτονομία των “ανεξάρτητων”>>²⁰⁷. Μ' αυτή την πρόταση θα αποφεύγονταν πιο εύκολα οι εθνικιστικές εκρήξεις εκ μέρους των άλλων εθνοτήτων. Πρότεινε την δημιουργία όχι αυτόνομων περιοχών, αλλά ισότιμων σοσιαλιστικών δημοκρατιών. Το κόμμα των Μπολσεβίκων εν τέλει ενέκρινε την πρόταση του Λένιν, με την οποία στις 30 Δεκεμβρίου 1922 ιδρύθηκε η ΕΣΣΔ²⁰⁸.

Η ίδρυση του σοβιετικού κράτους είχε ως αποτέλεσμα πολλά έθνη που προηγούμενα δεν είχαν ποτέ το δικό τους κράτος, να αποκτήσουν κρατική υπόσταση. Στην προσπάθεια να πειστούν περισσότερο οι διάφορες εθνότητες να υποστηρίξουν τους Μπολσεβίκους στον εμφύλιο, πραγματοποιήθηκαν συμμαχίες με κόμματα και προσωπικότητες που ναι μεν υποστήριζαν την επανάσταση, ωστόσο διατηρούσαν την εθνικιστική τους ιδεολογία. Για ένα από αυτά τα κόμματα, τους Μποροτμπιστές της Ουκρανίας, θα μιλήσουμε παρακάτω.

206 Λένιν, Β.Ι. «Απαντα » τόμος 32, ό.π., σ. 341-342

207 Carrere D' Encausse Helene, *The Great Challenge: Nationalities and the Bolshevik State 1917-1930*, Holmes & Meier Publishers Inc., Νέα Υόρκη, 1992 σ. 129-130

208 Στο ίδιο, σ. 132

Με τους Μπολσεβίκους συνεργάστηκαν επίσης την περίοδο του εμφυλίου τα μέλη της οργάνωσης <<Μουσουλμανική Εθνική Επιτροπή>> στο Ταταρστάν και την Μπασκίρια, η οποία ήταν μια ισλαμική σοσιαλιστική οργάνωση που θεωρούσε ότι η συνεργασία με τους Μπολσεβίκους θα ήταν το πρώτο βήμα για την αναγνώριση του Ισλάμ στην Ρωσία καθώς και της εδραίωσης της αυτονομίας των ισλαμικών εθνοτήτων²⁰⁹. Ωστόσο, περιπτώσεις σαν κι αυτές αποτελούσαν εξαιρέσεις. Η πλειοψηφία των εθνικιστικών κινημάτων της πάλαι ποτέ αυτοκρατορίας είχε στηρίξει την Προσωρινή Κυβέρνηση, αλλά εναντιώθηκε στην Οκτωβριανή Επανάσταση. Η στάση τους απέναντι στην ΡΣΟΣΔ θα συζητηθεί παρακάτω. Η εναντίωση των εθνικιστικών κινημάτων της πρώην αυτοκρατορίας συνοδεύτηκε από την ξένη επέμβαση στην ΡΣΟΣΔ.

Αρχικά η Γερμανία εισέβαλε στο νέο κράτος, το οποίο αναγκάστηκε να υπογράψει στις 3 Μαρτίου 1918 την Συνθήκη του Μπρεστ-Λιτόφσκ, με την οποία παραχωρούνταν στην Γερμανία οι χώρες της Βαλτικής, η Δυτική Ουκρανία και η Δυτική Λευκορωσία. Κάποιοι ιστορικοί υποστηρίζουν ότι η υπογραφή της συνθήκης εξαγρίωσε τα κράτη της Αντάντ, τα οποία έκαναν επέμβαση στην Σοβιετική Ρωσία εξαιτίας της Συμφωνίας²¹⁰. Ωστόσο η απόφαση της Βρετανίας και της Γαλλίας για επέμβαση ενάντια στην ΡΣΟΣΔ είχε παρθεί πριν την Συμφωνία, ενώ ταυτόχρονα προβλεπόταν η χρηματοδότηση των Λευκών, γεγονός που ανατρέπει τους ισχυρισμούς²¹¹. Για τέσσερα ολόκληρα χρόνια στο έδαφος της ΡΣΟΣΔ θα συνέβαιναν ταυτόχρονα η εισβολή 14 κρατών, ο εμφύλιος πόλεμος μεταξύ της σοβιετικής εξουσίας και των απομεινარიών του παλιού καθεστώτος²¹², των Λευκών και η κήρυξη ανεξάρτητων κρατών από τις εθνικιστικές κυβερνήσεις εντός της ΡΣΟΣΔ.

209 Smith Jeremy, *The Bolsheviks and the National Question*, ό.π., σ. 130-131

210 Παπαστρατηγάκης Νικόλαος, *Εισαγωγή στην Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)* Αθήνα, Ηρόδοτος 2018 σ. 55

211 Long John H., <<Plot and counter-plot in revolutionary Russia: Chronicling the Bruce Lockhart conspiracy, 1918>> *Intelligence and National Security*, τόμος 10, Routledge 1995, σ. 122-143

212 Παπαστρατηγάκης Νικόλαος, *Εισαγωγή στην Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης*, ό.π., σ. 55

Κατάκτηση της ανεξαρτησίας και πόλεμος ενάντια στην ΡΣΟΣΔ

Υπό το πρίσμα των εξελίξεων μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, το Συμβούλιο των Λαϊκών Επιτρόπων κατέληξε στις 15 Νοεμβρίου 1917 σε διακήρυξη, στην οποία γινόταν σαφές ότι όποιο έθνος επιθυμούσε την ανεξαρτησία του από την Ρωσική Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία (ΡΣΟΣΔ), θα είχε αυτό το δικαίωμα²¹³. Την ίδια μέρα η φινλανδική Βουλή διακήρυξε ότι όλα τα κόμματα που συμμετείχαν σ' αυτήν ψήφισαν υπέρ της φινλανδικής ανεξαρτησίας, η οποία υπογράφηκε στις 7 Δεκεμβρίου, από τον μοναρχικό πολιτικό Περ Σβίνχουφοντ²¹⁴.

Η ανακήρυξη της φινλανδικής ανεξαρτησίας προκάλεσε ντόμιο αποπειρών εθνικής ανεξαρτητοποίησης από την ΡΣΟΣΔ. Ακολούθησε η διακήρυξη ανεξαρτησίας της Λιθουανίας στις 11 Δεκεμβρίου, ενώ η Ουκρανία, ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη <<Λαϊκή Δημοκρατία>> στις 25 Ιανουαρίου 1918, με πρώτο της πρόεδρο τον Εσέρο Μιχάιλο Χρυσέφσκι. Με άρθρο του στους New York Times στις 17 Φεβρουαρίου, ο Χρυσέφσκι εμφανιζόταν στον τύπο των ΗΠΑ ως εκπρόσωπος της ουκρανικής κυβέρνησης. Συνέδεε την υπόθεση της ουκρανικής εθνικής ανεξαρτησίας με τις παλιότερες ουκρανικές επαναστάσεις με αφετηρία το 1648, αλλά δεν υποστήριζε απόλυτα την ανεξαρτησία από την ΡΣΟΣΔ, καθώς όπως ισχυριζόταν, αν η εξουσία δεν περνούσε υπό τον έλεγχο των Σοβιέτ, αυτό ίσως και να μην γινόταν²¹⁵.

Σ' αυτό το σημείο διαφαίνεται ότι η τότε ουκρανική κυβέρνηση συμβιβαζόταν με την ιδέα μιας αυτονομίας στα πλαίσια της *Προσωρινής Κυβέρνησης* της Ρωσίας, αλλά η αντιπαλότητά της προς την σοβιετική εξουσία επέφερε την διακήρυξη της ανεξαρτησίας. Το Τέταρτο Καθολικό Διάταγμα (*Universal*) της ουκρανικής Ράντα ζητούσε καθαρά την συμμαχία με την Γερμανία, για την από κοινού πάλη για ανατροπή της ΡΣΟΣΔ²¹⁶. Λίγο αργότερα στο Κίεβο πραγματοποιήθηκε εργατική εξέγερση υπό την καθοδήγηση των Μπολσεβίκων, η οποία καταπνίγηκε²¹⁷.

213 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, σ. 186

214 Στο ίδιο, σ. 183

215 Hrushevsky, Michaelo. "Ukraine's Struggle for Self-Government". *The New York Times*, 17 Feb 1918, σ. 68

216 Yekelchik Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π., σ. 96

217 Bojcun Marko, *The Workers Movement*, ό.π., σ. 304-305

Ωστόσο οι ανταγωνισμοί εντός της ουκρανικής αστικής τάξης , εντός της πάλαι ποτέ αριστοκρατίας για τον προσανατολισμό της Ουκρανίας όσον αφορά την εξωτερική της πολιτική , σε μία περίοδο που στην ΡΣΟΣΔ είχε ξεκινήσει η επέμβαση 14 κρατών, τα οποία παρά τις αντιθέσεις τους στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είχαν ως κοινό αντίπαλο το νέο σοβιετικό κράτος, οδήγησαν σε πραξικόπημα τον Απρίλιο του 1918 από τον πρώην τσαρικό αντιστράτηγο Παύλο Σκοροπάντσκι, ο οποίος ανακηρύχθηκε <<χέτμαν>> (παλιός τίτλος των επικεφαλής των κοζάκικων στρατευμάτων της Ουκρανίας, αντίστοιχος του *αταμάνου*)²¹⁸. Το καθεστώς Σκοροπάντσκι επιδίωκε την εγκαθίδρυση κληρονομικής μοναρχίας στην Ουκρανία με επικεφαλής τον οίκο Σκοροπάντσκι, ενώ χαρακτηριζόταν από την ανοιχτή στήριξή του στις έκπτωτες ρωσικές τσαρικές αρχές και την γερμανοφιλία του, με συνέπεια να γίνει μισητό στον ουκρανικό λαό. Η πλειοψηφία των ουκρανικών εθνικιστικών στρατευμάτων όμως συνέχισε να είναι φίλα προσκείμενη στην προηγούμενη ουκρανική κυβέρνηση, με συνέπεια τον Δεκέμβριο του 1918 ο Σκοροπάντσκι να ανατραπεί από νέο πραξικόπημα, υποκινούμενο από τα ηγετικά στελέχη του ΟΣΔΕΚ Βινιτσένκο και Πετλιούρα, οι οποίοι εγκαθίδρυσαν νέο καθεστώς , την δικτατορία του *Ουκρανικού Διευθυντηρίου*²¹⁹.

Αν και πλέον μετά το πραξικόπημα του Διευθυντηρίου το ΟΣΔΕΚ τασσόταν ξεκάθαρα υπέρ της εθνικής ανεξαρτησίας, εντός της νέας κυβέρνησης υπήρχαν διαφορετικές προσεγγίσεις, ιδιαίτερα μεταξύ του προέδρου Βολοντίμιρ Βινιτσένκο και του στρατιωτικού ηγέτη Σιμόν Πετλιούρα. Ειδικότερα ο Βινιτσένκο μέχρι εκείνη την στιγμή φαινόταν να τηρεί μία επαμφοτερίζουσα στάση στήριξης τόσο της ουκρανικής ανεξαρτησίας όσο και της σοσιαλιστικής εξουσίας στην ΡΣΟΣΔ.

218 Akulov, Mikhail. *War Without Fronts: Atamans and Commissars in Ukraine, 1917–1919*, Harvard University August 2013, σ. 122

219 Στο ίδιο, σ. 231

Χαρακτηριστικά έθετε στο έργο του << Η αναγέννηση ενός Έθνους >> το εξής ερώτημα:

Και τι σημαίνει το δικό μας εθνικό ουκρανικό κράτος ; Σημαίνει ότι όλα τα όργανα της κρατικής και δημόσιας διοίκησης πρέπει να έχουν δημιουργηθεί στην Ουκρανία, ενώ μέχρι τώρα δεν υπήρχαν. Αυτό δεν σημαίνει την επαναφορά της παλαιάς τάξης πραγμάτων που υπήρχε εδώ και αιώνες, ούτε την αντικατάσταση μιας ομάδας ανθρώπων από μια άλλη²²⁰.

Με άλλα λόγια μ' αυτή του την θέση ο Βινιτσένκο φαίνεται να αντιτίθεται στην αλλαγή του αστικοδημοκρατικού καθεστώτος του Φεβρουαρίου του 1917 και στην ανατροπή του από την εργατική τάξη και τους μπολσεβίκους. Αυτή την θέση την επιβεβαιώνει και παρακάτω γράφοντας ότι <<όλοι οι διευθυντές των γραφείων, οι επίτροποι και οι χιλιάδες δημόσιοι υπάλληλοι πώς μπορούν να βρεθούν και να διατηρηθούν ; Πώς δημιουργεί κάποιος μια ολόκληρη κρατική επιχείρηση χωρίς οικονομικούς πόρους ;>> Παρ' όλα αυτά, στο ίδιο βιβλίο γράφει ότι <<η Σοβιετική Ρωσία πραγματοποίησε το γιγάντιο έργο της καταστροφής της παλαιάς τάξης πραγμάτων και της δημιουργίας νέας>>, μάλλον υποστηρίζοντας βέβαια ότι η Ουκρανία δεν ήταν έτοιμη γι' αυτή την αλλαγή²²¹.

Για το εθνικό ζήτημα ο Βινιτσένκο πίστευε ότι το ουκρανικό κράτος <<θα αντιμετώπιζε την αντιπαλότητα των αλλοεθνών πληθυσμών>>, ενώ για επίσημη εκκλησία του προτιμούσε την εκκλησία των Ουνιτών παρά την Ορθόδοξη Εκκλησία, την οποία θεωρούσε υποχείριο της πρώην τσαρικής Ρωσίας²²². Όσον αφορά την αντιμετώπιση των αλλοεθνών πληθυσμών, φαίνεται ότι συμφωνούσε με τον Σιμόν Πετλιούρα, ο οποίος από το 1919 ηγήθηκε της βίαιης εθνοκάθαρσης του εβραϊκού πληθυσμού της Ουκρανίας, του οποίου κάποτε εμφανιζόταν ως υπερασπιστής²²³.

Στην Πολωνία, ο Γιόζεφ Πιλσούντσκι απελευθερώθηκε από τους Γερμανούς, οι οποίοι είχαν την ελπίδα ότι ο Πολωνός εθνικιστής ηγέτης θα ξαναγινόταν σύμμαχός τους στις 8 Νοεμβρίου 1918 . Τρεις μέρες αργότερα όμως ο Πιλσούντσκι διέταξε την αποχώρηση των 55.000 Γερμανών στρατιωτών από την Πολωνία, κηρύσσοντάς την ανεξάρτητη²²⁴. Η πρώτη πολωνική κυβέρνηση είχε ως επικεφαλής της στελέχη του ΠΣΚ.

220 Rudnytsky, I.L. Volodymyr Vynnychenko's Ideas in the Light of his Political Writings, (*Ivan L. Rudnytskyi: Essays in Modern Ukrainian History*). Έντμοντον 1987 , σ. 425

221 Στο ίδιο, σ. 427

222 Στο ίδιο, σ. 425

223 Subtelny Orest, *Ukraine: A History*, ό.π., σ. 363-364

224 Cienciala, Anna M.. "The Rebirth of Poland", ό.π.

Ο Πιλσούντσκι έγινε προσωρινός ανώτατος ηγέτης της χώρας με πρωθυπουργούς αρχικά τον Ιγκνάτσι Ντατσίνσκι και τον Γιεντρζέι Μοραζέφσκι, επίσης στελέχη του ΠΣΚ²²⁵. Η πρώτη πολωνική κυβέρνηση φαινομενικά προώθησε μεταρρυθμίσεις που ήταν αιτήματα του παγκόσμιου εργατικού κινήματος (οκτάωρη εργασία, καθολικό δικαίωμα ψήφου και υποχρεωτική εκπαίδευση), αιτήματα που περιλαμβάνονταν και στο πρώτο πρόγραμμα του ΠΣΚ το 1893. Όταν όμως οι παλιοί σύντροφοι του Πιλσούντσκι από τα χρόνια της παρανομίας του ζήτησαν να γίνει ο ηγέτης μιας σοσιαλιστικής επανάστασης στην Πολωνία αυτός απάντησε <<Σύντροφοι, οδήγησα το κόκκινο τραμ του σοσιαλισμού στον σταθμό <<Ανεξαρτησία>> και αυτός ήταν ο τελικός μου στόχος. Μπορείτε να συνεχίσετε εσείς να το οδηγείτε.>>²²⁶. Με αυτά τα λόγια ο Γιόζεφ Πιλσούντσκι σηματοδότησε την οριστική ρήξη του με την σοσιαλιστική ιδεολογία, εγκαταλείποντας το ΠΣΚ. Πλέον θα γινόταν ξεκάθαρα ένας από τους κύριους ηγέτες της εθνικής πλέον, πολωνικής αστικής τάξης.

Εξαιτίας όμως του σοσιαλιστικού παρελθόντος του, η Δύση δεν αναγνώριζε ως ηγέτη της Πολωνίας τον Πιλσούντσκι αλλά ούτε και την εξόριστη πολωνική κυβέρνηση του Παρισιού του Ρομάν Ντμόφσκι. Η Δύση αναγνώρισε τον Πιλσούντσκι ως πρώτο πρόεδρο της Πολωνίας μόνο μετά τον διορισμό του συνθέτη Ιγκνάτσι Παντερέφσκι ως πρωθυπουργού τον Ιανουάριο του 1919²²⁷.

Η αλλαγή στάσης των δυτικών κρατών υπέρ του Πιλσούντσκι φαίνεται ότι στην πραγματικότητα πραγματοποιήθηκε με βάση τον συσχετισμό δύναμης εντός της πολωνικής αστικής τάξης, η οποία προτιμούσε να υποστηρίξει τον πρώην σοσιαλιστή Πιλσούντσκι πιθανότατα ως ανάχωμα σε ενδεχόμενη έκρηξη του εργατικού κινήματος στην Πολωνία παρά τον Ντμόφσκι, ο οποίος ποτέ δεν απέκτησε σοβαρή πολιτική επιρροή εντός του πολωνικού λαού εξαιτίας προηγούμενων πολιτικών επιλογών του. Το <<Μικρό Σύνταγμα>>²²⁸ του 1919 έδινε στον Πιλσούντσκι υπερεξουσίες, όπως την άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας και δεν διευκρίνιζε αν η Πολωνία θα ήταν αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία. Το 1921 ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα, το οποίο μεταξύ άλλων κατήργησε και τυπικά τους *σλιάχτα* ως τάξη²²⁹.

225 Cienciala, Anna M., *"The Rebirth of Poland"*, ό.π

226 Croll, Davina Kirsteen, *Soviet-Polish Relations 1918-1921*, University of Glasgow, Σεπτέμβριος 2008 σ. 41

227 Cienciala, Anna M., *"The Rebirth of Poland"*, ό.π.

228 Inglot Tomasz, *The Role of the Constitution in the Evolution of the Polish Communist System*, Σικάγο, Loyola University 1988, σ. 14

229 Ferguson Niall, *The War of the World*, Νέα Υόρκη, The Penguin Press 2006, σ. 271

Στην ουσία, μέχρι τις πρώτες πολωνικές εκλογές του Δεκέμβρη του 1922, οπότε εξελέγη πρόεδρος της Πολωνίας ο επικεφαλής του σοσιαλδημοκρατικής κατεύθυνσης Αγροτικού Κόμματος Πολωνίας Γκάμπριελ Ναρουτόβιτς, ο Πιλσούντσκι ήταν ντε φάκτο δικτάτορας της Πολωνίας²³⁰.

Οι διαφορές του Πιλσούντσκι και του Ντμόφσκι θα κορυφώνονταν κατά την υπογραφή της συνθήκης των Βερσαλλιών. Ο Πιλσούντσκι, ορμώμενος από την διαφαινόμενη νίκη της Πολωνίας κατά της Ουκρανίας στον οκτάμηνο πολωνουκρανικό πόλεμο του 1918-1919, έθεσε επί τάπητος το όραμα της Μεγάλης Πολωνίας με βάση την <<προμηθεϊκή>> θεωρία του²³¹. Το όραμα του *Miedzymorze*²³² (Μεσοθαλασσία) επιδίωκε την ανασύσταση της Πολωνολιθουανικής Συνομοσπονδίας με ηγέτιδα δύναμη την Πολωνία και συμμετέχοντα κράτη τις χώρες της Βαλτικής, την Λευκορωσία και την Ουκρανία. Στον αντίποδα αυτής της πρότασης ο Ρόμαν Ντμόφσκι πρότεινε την λύση της Μικρής Πολωνίας, η οποία θα περιελάμβανε μόνο τα εδάφη που είχαν αμιγή πολωνικό πληθυσμό, με την δικαιολογία ότι η πρόταση του Πιλσούντσκι θα είχε ως αποτέλεσμα την αλλοίωση της εθνικής ομοιογένειας των Πολωνών²³³. Με λίγα λόγια το δίλημμα της πολωνικής αστικής τάξης ήταν: Μεγάλη Πολωνία ή εθνική ομοιογένεια ; Το ερώτημα αυτό ουσιαστικά έμεινε αναπάντητο μέχρι το τέλος του σοβιετοπολωνικού πολέμου το 1921, οπότε επικράτησε η θέση του Ντμόφσκι.

Η περιοχή της πρώην ρωσικής αυτοκρατορίας στην οποία η πάλη των τάξεων για την κατάληψη της εξουσίας υπήρξε πιο σφοδρή ήταν η Φινλανδία. Τον Νοέμβριο του 1917 το ΣΚΦ ζήτησε αναθεώρηση του συντάγματος, ζητώντας να ακυρωθεί το καθεστώς της αντιβασιλείας και να ενεργοποιηθεί η πράξη *Valtalaki*²³⁴, η οποία προέβλεπε την αυτονομία του κοινοβουλίου από την ρωσική διοίκηση²³⁵.

230 Watt Richard, *Bitter Glory: Poland and Its Fate, 1918 to 1939*, Hippocrene Books ³1998, σ. 168.

231 Levy Jonathan, *The Intermarium*, ό.π., σ. 166–167

232 Jędrzejewicz, Waclaw. *Pilsudski: A Life For Poland.*, Νέα Υόρκη Hippocrene Books 1990, σ. 93

233 MacMillan, Margaret. *Paris 1919: Six Months That Changed the World*(Random House trade paperback ed.) Νέα Υόρκη, Random House Trade Paperbacks, 2003, σ. 211

234 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 203

235 Στο ίδιο , σ. 87

Η πρόταση των άλλων κομμάτων για ενίσχυση του μεγάλου κεφαλαίου της Φινλανδίας από την βουλή με 25.000.000 μάρκα²³⁶ δίχασε το ΣΚΦ, με την πλειοψηφία του κόμματος να ψηφίζει υπέρ της ενίσχυσής του, σε αντίθεση με τους 19 βουλευτές της επαναστατικής του πτέρυγας, με εκφραστές τους Ότο Κουούσινεν και Κ. Μάνερ. Αν και η νομοθεσία για την αντιβασιλεία καταψηφίστηκε από τους βουλευτές, καταψηφίστηκε και η πράξη *Valtalaki*, με συνέπεια τον απόλυτο έλεγχο της φινλανδικής βουλής από τα αστικά κόμματα²³⁷.

Οι εκπρόσωποι της επαναστατικής πτέρυγας του ΣΚΦ, μετά την ουσιαστική αυτομόληση της πλειοψηφίας του κόμματος στο αστικό πολιτικό στρατόπεδο, άρχισαν να καλούν την φινλανδική εργατική τάξη σε ένοπλη εξέγερση. Ο γηραιός επαναστάτης Σάλιν έλεγε <<οι αστοί δημιουργούν μια ψευδαίσθηση ειρήνης... θέλουν να προκαλέσουν μια κατάσταση εξέγερσης στην χώρα>>, ενώ ο Μέκελιν δήλωνε ξεκάθαρα ότι <<από το παρόν κοινοβούλιο δεν πρόκειται να πετύχουμε τίποτα. Ή θα πάμε σπίτια μας ή θα πάρουμε τα όπλα >>²³⁸. Αυτές οι δηλώσεις ήταν ενδεικτικές της οριστικής ρήξης των Φινλανδών Μπολσεβίκων με την συμβιβασμένη ρεφορμιστική πλειοψηφία του ΣΚΦ. Πλέον θεωρούσαν ότι η εξουσία έπρεπε να περάσει στα εργατικά συμβούλια και στις φινλανδικές Κόκκινες Φρουρές. Στις 9 Δεκεμβρίου η πλειοψηφία του ΣΚΦ ωστόσο διέταξε τον αφοπλισμό των Κόκκινων Φρουρών κάνοντας λόγο για <<ανεύθυνους ανθρώπους, ομάδες εργατών και φρουρών που πραγματοποιούν τις δικές τους ενέργειες, αψηφώντας τις αποφάσεις της κεντρικής εξουσίας. Τέτοιες συμπεριφορές πρέπει να καταδικαστούν από τους εργατές>>²³⁹. Ουσιαστικά μ' αυτό το κείμενο η πλειοψηφία του ΣΚΦ συντασσόταν με την φινλανδική κυβέρνηση, καταδικάζοντας κάθε απόπειρα ένοπλης εξέγερσης.

Η απαρχή της φινλανδικής σοσιαλιστικής επανάστασης έλαβε χώρα στην πόλη Τούρκου, όπου στις 16 Δεκεμβρίου ο λαός της πόλης και οι Κόκκινες Φρουρές κατέλαβαν τα γραφεία της κυριότερης αστικής εφημερίδας της πόλης. Ο αστικός τύπος της Φινλανδίας μιλούσε για <<μπολσεβίκους ληστές>> και εκφραζόταν υποτιμητικά για την <<βίαη >> εργατική τάξη της Φινλανδίας²⁴⁰.

236 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π., σ. 203

237 Στο ίδιο, σ. 204

238 Στο ίδιο, σ. 204

239 Στο ίδιο, σ. 208

240 Στο ίδιο, σ. 209

Οι περισσότεροι εκπρόσωποι του ΣΚΦ πλέον έκαναν νύξη για σχηματισμό κυβέρνησης των σοσιαλδημοκρατών σε συνεργασία με τα παραδοσιακά αστικά κόμματα, για την επιβολή της τάξης στην χώρα²⁴¹. Λίγο αργότερα, στις 12 Ιανουαρίου 1918, η φινλανδική βουλή αποφάσισε την βίαιη διάλυση των Κόκκινων Φρουρών, αλλά όχι και των δεξιών Πατριωτικών Φρουρών. Κάτω από το καθεστώς τρομοκρατίας κατά του φινλανδικού λαού από τις Πατριωτικές Φρουρές, των μεραρχιών <<Κυνηγών>> και των γερμανικών στρατευμάτων, αλλά και τις κραυγές των αστών ότι <<ο απάνθρωπος πόλεμος ξεκίνησε>> η επαναστατική πτέρυγα του ΣΚΦ απαντούσε <<Κάτω η Κυβέρνηση>>²⁴².

Οι Κόκκινοι Φρουροί ζήτησαν την βοήθεια της σοβιετικής εξουσίας, η οποία τους τροφοδότησε με 10.000 τυφέκια, ενώ στον αντίποδα η γερμανική κυβέρνηση δώρισε μέσω του στρατάρχη φον Λούντεντορφ 70.000 τυφέκια στην φινλανδική αστική κυβέρνηση. Λίγες μέρες μετά το ρήγμα στο ΣΚΦ ήταν οριστικό: η ρεφορμιστική πτέρυγα με επικεφαλής τους Βίκ και Γκίλινγκ διακήρυττε ότι το ΣΚΦ πρέπει να αναλάβει την διακυβέρνηση της χώρας με εκλογές σε συνεργασία με τμήμα της φινλανδικής αστικής τάξης, ενώ οι Κουούσινεν και Γιούρι Σιρόλα υποστήριζαν την ιδέα της επανάστασης²⁴³. Σύντομα οι Κόκκινες Φρουρές κατέλαβαν το Βίμποργκ (σήμερα βρίσκεται στην Ρωσία) και αργότερα το Έλσινγκφορς. Ο εμφύλιος πόλεμος είχε μόλις ξεσπάσει και θα είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία δύο κυβερνήσεων. Από την μία πλευρά τα φινλανδικά αστικά κόμματα είχαν δημιουργήσει κυβέρνηση με επικεφαλής τον σουηδόφωνο πάλαι ποτέ τσαρικό αντιστράτηγο Καρλ Γκούσταβ Έμιλ Μάνερχαϊμ, με την ανοιχτή στήριξη της Γερμανίας και Πολωνών εθελοντών. Η επικράτεια που κατείχαν ονομάστηκε *Λευκή Φινλανδία* και εδραζόταν κυρίως στον βορρά. Από την άλλη η επαναστατημένη εργατική τάξη και τμήματα της αγροτιάς της Φινλανδίας δημιούργησαν την *Κόκκινη Φινλανδία* στον νότο, με επικεφαλής τον Κούλερβο Μάνερ και με μοναδική στήριξη από την ΡΣΟΣΔ²⁴⁴.

241 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π, σ. 231

242 Στο ίδιο, σ. 230

243 Στο ίδιο, ό.π, σ. 245

244 Στο ίδιο, σ. 352

Η υπεροπλία των Λευκών, καθώς και το γεγονός ότι η ρεφορμιστική πτέρυγα του ΣΚΦ διαπραγματευόταν με τους Λευκούς, οδήγησαν στην ήττα της Κόκκινης Φινλανδίας τον Μάιο του 1918. Αρχικά η νίκη των Λευκών είχε ως αποτέλεσμα την ανακήρυξη της Φινλανδίας σε ανοιχτά γερμανόφιλο κράτος με επικεφαλής τον Σβίνχουφοντ²⁴⁵. Η ρεφορμιστική πτέρυγα του ΣΚΦ αναγνώρισε το νέο φινλανδικό κράτος, ενώ η επαναστατική πτέρυγα του ΣΚΦ, η οποία είχε εγκαταλείψει το κόμμα, δημιούργησε το Κομμουνιστικό Κόμμα Φινλανδίας, το οποίο εξ' αρχής τέθηκε εκτός νόμου, παραμένοντας σε αυτό το καθεστώς μέχρι το 1944²⁴⁶. Στην αυτοκριτική του για τα γεγονότα ο Ότο Κουούσινεν σημειώνει ότι η ήττα της επανάστασης στην Φινλανδία οφειλόταν ουσιαστικά <<στο μίσος της πλειοψηφίας των βουλευτών του ΣΚΦ προς την επανάσταση, σε βαθμό που στήριζαν ανοιχτά την αστική τάξη>>, στην ουτοπία της συμμαχίας με τμήμα της αστικής τάξης και στην <<θέληση για διατήρηση της ενότητας του κόμματος>>. Όσον αφορά το εθνικό ζήτημα, ο Κουούσινεν συμφωνεί με την λενινιστική θέση της <<αυτοδιάθεσης των εθνών>> καθώς έλεγε ότι <<η πάλη μας για την ανεξαρτησία της Φινλανδίας πήγαζε από τα πιο ισχυρά κίνητρα, ήταν μια ευθεία πάλη για δημοκρατική ελευθερία, οργανικό τμήμα του προλεταριακού ταξικού πολέμου>>, συνδέοντας καθαρά τον πατριωτισμό με την προοπτική για σοσιαλιστική επανάσταση²⁴⁷.

Επιστρέφοντας στην περίπτωση της Πολωνίας και της Ουκρανίας, μετά την νίκη του επί της <<Δημοκρατίας της Δυτικής Ουκρανίας>>, ο Πιλσούντσκι συμμάχησε ανοιχτά με τον ένα εκ των δύο ηγετών του Ουκρανικού Διευθυντηρίου, Σιμόν Πετλιούρα, εναντίον της ΡΣΟΣΔ²⁴⁸. Ήδη στην Ουκρανία, στην οποία βρίσκονταν στρατεύματα του Ουκρανικού Διευθυντηρίου, της ρωσικής Λευκής Φρουράς, των αναρχικών του Νέστορα Μαχνό αλλά και των ξένων δυνάμεων που έκαναν επέμβαση ενάντια στην ΡΣΟΣΔ, ο Κόκκινος Στρατός έδωξε τα στρατεύματα του Πετλιούρα από το Κίεβο τον Ιανουάριο του 1919. Η συμμαχία του τελευταίου με τον Πιλσούντσκι θα είχε ως αποτέλεσμα την εισβολή της Πολωνίας στην ΡΣΟΣΔ, με τους Πολωνούς να καταλαμβάνουν το Κίεβο²⁴⁹.

245 Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution*, ό.π, σ. 529

246 Στο ίδιο, σ. 245

247 Kuusinen, Otto Wille, *The Finnish Revolution: A Self-Criticism (PDF)*, The Workers' Socialist Federation, 1919, σ. 9

248 Davies, Norman. *White Eagle, Red Star: The Polish-Soviet War, 1919–1920*. Νέα Υόρκη, St. Martin's Press 2003, σ. 101

249 Στο ίδιο, σ. 101

Η κίνηση του Πετλιούρα ουσιαστικά παρέδωσε την Ουκρανία στο καθεστώς Πιλσούντσκι, όπως άλλωστε η *Ράντα* το 1918 επέτρεψε ουσιαστικά την υποτέλεια της Ουκρανίας στην Γερμανία με το *Τέταρτο Καθολικό Διάταγμα*. Η αντεπίθεση αργότερα ωστόσο του Κόκκινου Στρατού απείλησε την ίδια την ύπαρξη του καθεστώτος Πιλσούντσκι, το οποίο σώθηκε με την νίκη της Πολωνίας στην μάχη της Βαρσοβίας τον Αύγουστο του 1920. Προηγουμένως τον Ιούνιο του 1920 η σοβιετική εξουσία είχε εγκατασταθεί οριστικά στο Κίεβο, σηματοδοτώντας το τέλος της *Ουκρανικής Λαϊκής Δημοκρατίας*²⁵⁰.

Στην Ουκρανία όμως εκτός από τους Δεξιούς Εσέρους και το ΟΣΔΕΚ που συμάχησαν ανοιχτά με τα καπιταλιστικά κράτη που πραγματοποίησαν επέμβαση κατά της ΡΣΟΣΔ, υπήρχαν και κάποιες περιπτώσεις σοσιαλαπατριωτών που συμάχησαν με τους Μπολσεβίκους, με πιο χαρακτηριστική την περίπτωση των αριστερών Ουκρανών Εσέρων, γνωστών και ως Μποροτμιστών από τον τίτλο της εφημερίδας των Ουκρανών Εσέρων <<*Borotba*>> (Αγώνας), πιθανότατα εντός του πλαισίου της προσωρινής υποστήριξης των αριστερών εσέρων της πρώην ρωσικής αυτοκρατορίας στους Μπολσεβίκους. Το κόμμα αυτό ήταν από τα ιδρυτικά κόμματα της Κομμουνιστικής Διεθνούς το 1919 και την ίδια χρονιά αποφάσισε την ενοποίησή του με το Κομμουνιστικό Κόμμα Ουκρανίας. Υποστήριξε την σοβιετική εξουσία και στελέχη του, όπως ο Ολεξάντρ Σούμσκι, συμμετείχαν στην ουκρανική σοβιετική κυβέρνηση το 1919, αλλά ζητούσε την ύπαρξη ξεχωριστού ουκρανικού στρατού και την πολιτική της <<ουκρανοποίησης>> των Ουκρανών μέσω της ταχύτερης μύησής τους στην ουκρανική γλώσσα και κουλτούρα²⁵¹.

Οι *Μποροτμιστές* δεν υποστήριζαν ωστόσο ξεκάθαρα την συνεργασία τους με την ΡΣΟΣΔ και ενέμεναν στην λογική της εθνικής ανεξαρτησίας, μη θέλοντας αρχικά την συμμετοχή στην ΡΣΟΣΔ, όπως φαίνεται και από το γράμμα του Λένιν στην ουκρανική εργατιά και αγροτιά <<για την νίκη κατά του Ντενίκιν>>²⁵².

250 Yekelchuk Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π., σ. 109

251 Majstrenko Iwan. *Borot'bism: A Chapter in the History of Ukrainian Communism*. Νέα Υόρκη, Research Program on the U.S.S.R. 1954 σ. 153

252 V. I. Lenin. <<Letter to the Workers and Peasants of the *Ukraine*. A proposal of the Victories Over Denikin>>. *Lenin's Collected Works*, 4th English Edition, Μόσχα, Progress Publishers 1965, Volume 30, σ. 291-297

Αργότερα ο Λένιν πραγματοποίησε σκληρή κριτική στους *Μποροτμπιστές*, λέγοντας ότι <<στην ουσία λειτουργούν ενάντια στον κομμουνισμό και υπέρ του ιμπεριαλισμού>>²⁵³, ενώ ζητούσε την διάλυσή τους. Προσωρινά κάποιο τμήμα τους μάλιστα με επικεφαλής τον καιροσκόπο Νικηφόρο Γκριγκόριεφ²⁵⁴ (ο οποίος αρχικά πολέμησε στο πλευρό του Σκοροπάντσκι, έπειτα συμάχησε με τους Μπολσεβίκους και εν τέλει στράφηκε εναντίον τους) διεκδίκησε τα ηνία του ουκρανικού εθνικισμού κατά την διαφανόμενη ήττα του Πετλιούρα. Η οριστική νίκη της σοβιετικής εξουσίας στην Ουκρανία είχε ως αποτέλεσμα την αυτοδιάλυσή τους και την προσχώρησή τους στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ουκρανίας, πράξη η οποία έγινε με την έγκριση του Λένιν²⁵⁵.

Αν όμως οι *Μποροτμπιστές* προέρχονταν από την μη μαρξιστική πολιτική παράδοση του κόμματος των Εσέρων, η ιδεολογία του *Εθνικοκομμουνισμού* δημιουργήθηκε από δυο πρώην μέλη του κόμματος των Μπολσεβίκων, τον Βασίλ Σαχράι και τον Σεργκέι Μαζλάχ, με τον πρώτο να είναι και υπουργός Στρατιωτικών της σοβιετικής Ουκρανίας. Ο Σαχράι πίστευε αφενός ότι μόνο η σοβιετική εξουσία θα επέφερε τόσο την εθνική και κοινωνική απελευθέρωση του ουκρανικού λαού, αφετέρου διατυμπάνιζε ότι η Ουκρανία πρέπει να είναι ανεξάρτητο σοσιαλιστικό κράτος σύμμαχο της ΡΣΟΣΔ και ότι το ουκρανικό κομμουνιστικό κίνημα έπρεπε να εκπροσωπείται από ξεχωριστό κόμμα και όχι από κάποιο εθνικό παρακλάδι του μπολσεβίκικου κόμματος. Δήλωνε ότι η Ουκρανία <<δεν πρέπει να είναι ανεξάρτητη στα λόγια, αλλά στην πράξη>> και στην ουσία έλεγε ότι ο Λένιν <<δεν διαφέρει από τον Γούντροου Ουίλσον, που δεν αναγνωρίζει την ουκρανική ανεξαρτησία>> και κατέληγε στο συμπέρασμα <<πώς γίνεται να παλεύει ένας Ουκρανός σοσιαλιστής σε ένα ρωσικό σοσιαλιστικό κόμμα ;>>²⁵⁶. Ουσιαστικά με την θέση τους οι *Εθνικοκομμουνιστές* προκαλούσαν διαίρεση στο κομμουνιστικό και εργατικό κίνημα της Ουκρανίας, στην οποία το 1919 η πάλη για το αν η εξουσία θα ήταν σοσιαλιστική η καπιταλιστική οξυνόταν περισσότερο και όξυναν την εθνική διαφορά, αντί να την αμβλύνουν. Ο Σαχράι εκτελέστηκε από την Λευκή Φρουρά το 1919.

253 Lenin, V.I. *Draft Resolution on the Ukrainian Borotbist Party*. 2nd English Printing, Μόσχα, Progress Publishers 1971

254 Yekelchuk Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, ό.π, σ. 106

255 Lenin, V.I. *Telegram to the presidium of the All-Ukraine Conference of borotbists*. 2nd English Printing, Μόσχα, Progress Publishers 1971

256 Mazlakh Serhii, Shakhrai Vasyl', <<On the Current Situation in the Ukraine>> review by V. Swoboda *Soviet Studies* Vol. 23, No. 4, pp. 659-667. Taylor and Francis Ltd., Apr. 1972, σ. 661

Εθνικές και ταξικές συγκρούσεις κατά την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου.

Κατά την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου οι λαοί της ρωσικής αυτοκρατορίας είτε πολεμούσαν στο πλευρό του τσαρικού στρατού, είτε είχαν αυτομολήσει στις Κεντρικές Δυνάμεις στοχεύοντας στην επίτευξη της ανεξαρτησίας τους. Ωστόσο μέχρι και την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, έντονες εθνικές συγκρούσεις μεταξύ των εθνοτήτων της Ρωσίας δεν υπήρχαν. Η μεγαλύτερη εξέγερση ενάντια στο τσαρικό καθεστώς, ήταν η εξέγερση των λαών της Κεντρικής Ασίας το 1916, η οποία εκτός από εθνικό περιεχόμενο, στρεφόταν κι ενάντια στους μεγάλους γαιοκτήμονες της περιοχής. Το τσαρικό καθεστώς απάντησε με μαζικές σφαγές που στοίχισαν την ζωή σε περίπου 1.000.000 άτομα²⁵⁷. Σε επίπεδο κρατικής πολιτικής πάντως, οι τσαρικές αρχές εκκένωσαν χωριά με γερμανικούς πληθυσμούς κυρίως στην Ουκρανία το 1915, ενώ αντιμετώπισαν με σκληρότητα και τους πολωνικούς πληθυσμούς²⁵⁸.

Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, την έναρξη του εμφυλίου πολέμου και την ξένη επέμβαση 14 κρατών ενάντια στην σοβιετική εξουσία και υπέρ της Λευκής Φρουράς και των εθνικιστών σε Ουκρανία και Φινλανδία, τα κράτη που δημιουργήθηκαν σε Πολωνία και Ουκρανία από τα σοσιαλπατριωτικά κόμματα δεν διεξήγαγαν μόνο πόλεμο ενάντια στην ΡΣΟΣΔ, αλλά και μεταξύ τους. Ο Πολωνοουκρανικός πόλεμος διήρκεσε από τον Νοέμβριο του 1918 μέχρι και τον Ιούλιο του 1919 και είχε ως αφορμή την διαμάχη των δύο κρατών για τον έλεγχο της Γαλικίας (Βορειοδυτική Ουκρανία, κυρίως η περιοχή του Λβιβ). Στον πόλεμο αυτό, στον οποίο επικράτησαν οι Πολωνοί, διαπράχθηκαν εκατέρωθεν σφαγές αμάχων κυρίως στην πόλη του Λβιβ²⁵⁹. Λίγο αργότερα, η Πολωνία διεξήγαγε νικηφόρο πόλεμο και ενάντια στην Λιθουανία το 1919, καταλαμβάνοντας και την πρωτεύουσα της, Βίλνιους.

Όσον αφορά συγκρούσεις με κοινωνικό περιεχόμενο, εκτός από τις εξεγέρσεις υπέρ της σοβιετικής εξουσίας στην Ουκρανία και τον φινλανδικό εμφύλιο, η κυριότερη ήταν ίσως η κατάληψη της Νοτιοανατολικής Ουκρανίας από τους αναρχικούς του Νέστορ Μαχνό το 1918-1921.

257 Mark von Hagen, <<The First World War 1914-18>> στο Suny Ronald Grigor (επιμ.) *The Cambridge History of Russia. Imperial Russia 20th Century Volume 3*, 2006, Cambridge University Press, σ. 101-103

258 Στο ίδιο, σ. 103

259 Mick Christian . *Lemberg, Lwow, Lviv, 1914–1947: Violence and Ethnicity in a Contested City*. West Lafayette, Indiana, Purdue University Press, 2015, σ. 152

Η περιοχή αυτή κηρύχθηκε ως <<μη κράτος>> και φαινομενικά διοικήθηκε για τρία χρόνια με βάση τις αρχές του αναρχισμού, με κατάργηση όλων των κομμάτων, άρνηση της δικτατορίας του προλεταριάτου, δημιουργία μικροϊδιοκτητών αγροτών ή συνεταιρισμού μικροϊδιοκτητών αλλά και ταυτόχρονα παροχή σχετικής ελευθερίας στους κουλάκους και <<αυτοοργανωμένων>> εργοστασίων²⁶⁰. Στην ουσία όμως, η περιοχή αυτή ήταν καπιταλιστικό κράτος, εφόσον λειτουργούσε με χρηματική οικονομία της αγοράς²⁶¹, είχε στρατό (και μάλιστα χρησιμοποιούσε μεθόδους επιστράτευσης) και μυστική αστυνομία²⁶². Σε αντίθεση μάλιστα με τις διακηρύξεις του αναρχισμού, το κίνημα ήταν προσωποπαγές καθώς ο ίδιος ο Μαχνό αυτοαποκαλούνταν *Batko* (πατερούλης)²⁶³ και εφάρμοσε πρακτικές ξένες προς το εργατικό κίνημα, όπως τα αντισημιτικά πογκρόμ²⁶⁴. Σαν κίνημα ήταν καθαρά καιροσκοπικό, καθώς ενίοτε συμμαχούσε με τους Μπολσεβίκους και ενίοτε με το Ουκρανικό Διευθυντήριο²⁶⁵. Το 1921 και στην <<Ελεύθερη Περιοχή>> εγκαθιδρύθηκε η σοβιετική εξουσία.

Η περίοδος του ρωσικού εμφυλίου στην ουσία επιβεβαίωσε ότι ο σοσιαλπατριωτισμός είναι παρέκκλιση τόσο από τον ουτοπικό σοσιαλισμό, όσο και από τον μαρξισμό. Τα κράτη που δημιουργήθηκαν προέβησαν σε εθνικές διαμάχες μεταξύ τους αντί για να συνάψουν συμμαχίες, ενώ δεν έλειψαν και οι εκτελέσεις αμάχων με βάση εθνικά κριτήρια. Όσο για τα κοινωνικά κινήματα που έδρασαν εκείνη την περίοδο, όπως αυτό του Νέστορ Μαχνό, στην ουσία δεν αποτελούσαν κάτι διαφορετικό παρά μόνο μια φαινομενική αλλαγή. Στην ουσία η περιοχή την οποία ήλεγχε αποτελούσε ένα στρατοκρατικό κράτος με μια διαφορετικού τύπου καπιταλιστική εξουσία. Ο Μαχνό μετά την ήττα του μετανάστευσε στο Παρίσι, παραμένοντας μέχρι τον θάνατό του το 1934 εχθρός της σοβιετικής εξουσίας²⁶⁶.

260 Malet, Michael., *Nestor Makhno in the Russian Civil War*, Macmillan Pub. Ltd., June 1, 1982, σ. 108-109

261 Στο ίδιο, σ. 112

262 Στο ίδιο, σ. 103-105

263 Στο ίδιο, σ. 17

264 Στο ίδιο, σ. 170

265 Στο ίδιο, σ. 84

266 Στο ίδιο, σ. 191-192

Σύνοψη

Η ανατροπή του τσάρου τον Φεβρουάριο του 1917 και η Οκτωβριανή Επανάσταση έγιναν οι αφορμές για το πέρασμα των εθνικιστικών κινήματων της πάλαι ποτέ ρωσικής αυτοκρατορίας σε ένοπλη πάλη για την ανεξαρτησία. Κατά την γνώμη μου η επικράτηση της εργατικής εξουσίας μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση αποτέλεσε την κύρια αιτία για την οποία τα σοσιαλπατριωτικά κόμματα της Ρωσίας κήρυξαν την εθνική ανεξαρτησία στις εκάστοτε περιοχές στις οποίες δρούσαν, καθώς μέχρι εκείνη την στιγμή αναγνώριζαν την Προσωρινή Κυβέρνηση, ενώ δεν έκαναν το ίδιο με την σοβιετική εξουσία, με εξαίρεση την Πολωνία, στην οποία το ΠΣΚ αγωνιζόταν για την ίδρυση εθνικού κράτους ανεξάρτητα με τις εξελίξεις στην Ρωσία. Οι κυβερνήσεις που σχηματίστηκαν στην πλειοψηφία τους συμμαχισαν με ξένες δυνάμεις εναντίον της ΡΣΟΣΔ (κυρίως οι ουκρανικές κυβερνήσεις) ή και μεταξύ τους (Πιλσούντσκι-Πετλιούρα) αν και εντός τους υπήρχαν ταλαντεύσεις ως προς την αντιμετώπιση της σοβιετικής εξουσίας, όπως στην περίπτωση του ενός εκ των δύο ηγετών του *Ουκρανικού Διευθυντηρίου*, Βινιτσένκο.

Η Πολωνία και η Φινλανδία διατήρησαν την ανεξαρτησία τους και μετά την λήξη του ρωσικού εμφυλίου, ενώ η Ουκρανία και οι χώρες του Καυκάσου παρέμειναν ανεξάρτητες ως το 1920-1922 καθώς η παραχώρηση της εθνικής κυριαρχίας στην οποία προέβησαν (σε Γερμανούς και Άγγλους αντίστοιχα), η καταπίεση των αλλοεθνών στο εσωτερικό τους από τα καθεστώτα τα οποία είχαν εγκαθιδρυθεί σ' αυτές και οι διώξεις των κομμουνιστών εντός τους έστρεψε τμήμα του λαού τους στην υποστήριξη της σοβιετικής εξουσίας. Στην Φινλανδία, η οποία παρέμεινε ανεξάρτητη, διεξήχθη η πιο σκληρή εμφύλια ταξική σύγκρουση, με νίκη των αστικών δυνάμεων. Τόσο στα κράτη που συνέχισαν να είναι ανεξάρτητα και μετά το 1922 όσο και στα βραχύβια, ενώ τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα συνέχισαν να συμμετέχουν κανονικά στις εκλογές για το αστικό κοινοβούλιο, τα αντίστοιχα κομμουνιστικά κηρύχθηκαν παράνομα.

Τα κόμματα και οι ηγέτες που μιλούσαν κάποτε με θέρμη για την έλευση της σοσιαλιστικής κοινωνίας, πλέον ήταν οι στυλοβάτες της αστικής τάξης της χώρας τους και οι εκπρόσωποι του πιο σκληρού αντικομμουνισμού. Είναι χαρακτηριστική ως προς το πρώτο σκέλος η απάντηση του Πιλσούντσκι στον Σοβιετικό στρατάρχη Μιχαήλ Τουχατσέφσκι, όταν ο δεύτερος μιλούσε για ταξική πάλη στην Πολωνία το 1923, <<στην φαντασία του (Τουχατσέφσκι) μόνο υπάρχει η θέση για ταξική πάλη και για εντάσεις μεταξύ του πληθυσμού στην Πολωνία>>²⁶⁷.

267 Croll, Davina Kirsteen, *Soviet-Polish Relations*, ό.π., σ. 197

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αργή ανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής στην ρωσική αυτοκρατορία είχε ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση της ανάπτυξης της εθνικιστικής ιδεολογίας, όσον αφορά τους υπόδουλους λαούς της αυτοκρατορίας. Όπως διαπιστώσαμε από την εργασία, ο συμβιβασμός των φιλελεύθερων κομμάτων με τον τσαρισμό, ο ενστερνισμός από τον τσαρισμό του ρωσικού εθνικισμού και η κυρίως η ανάπτυξη της αστικής τάξης της Ρωσίας, σε συνδυασμό με την πληθυσμιακή αύξηση της εργατικής τάξης, επέφεραν αφενός την γενική άρνηση του ρωσικού εθνικισμού από το εργατικό κίνημα του ρωσικού λαού, αλλά την υιοθέτηση του εθνικισμού από τα σοσιαλιστικά κόμματα των μειονοτήτων, εξαιτίας της διπλής καταπίεσής τους από το τσαρικό καθεστώς και τις ντόπιες συμβιβασμένες ελίτ, καθώς και εξαιτίας του γεγονότος της ιδεολογικής ανωριμότητας της σοσιαλιστικής ιδεολογίας της εποχής.

Τα σοσιαλπατριωτικά κόμματα των μειονοτήτων χαρακτηρίζονται κατά την γνώμη μου από τρεις φάσεις στην ιστορική τους διαδρομή: Η πρώτη φάση που καλύπτει την περίοδο 1890-1905, χαρακτηρίζεται από ιδεολογική διαπάλη όσον αφορά την πολιτική κατεύθυνση των κομμάτων και από έντονες ιδεολογικές αντιφάσεις τις οποίες αναλύσαμε παραπάνω. Κατά την περίοδο 1905-1917, η πλειοψηφία των σοσιαλπατριωτικών κομμάτων χρησιμοποίησε εντονότερα την ένοπλη πάλη ενάντια στον τσαρισμό, πολλές φορές με την μορφή της ατομικής τρομοκρατίας. Ταυτόχρονα όμως η ίδια περίοδος σηματοδοτεί την εγκατάλειψη της μαρξιστικής κοσμοθεωρίας από την πλειοψηφία αυτών των κομμάτων, ιδίως κατά την διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Κατά την τρίτη περίοδο (1918-1922), τα σοσιαλπατριωτικά κόμματα των λαών της πρώην ρωσικής αυτοκρατορίας καθίστανται ηγήτορες των εθνικών τους αστικών τάξεων όσον αφορά την κατάκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας. Από το σημείο αυτό και έπειτα όχι μόνο εχθρεύονται την μαρξιστική ιδεολογία και την σοβιετική εξουσία, αλλά συμβάλλουν και στον πόλεμο ενάντια στα σοβιέτ, ενώ στην Πολωνία και την Φινλανδία οι κυβερνήσεις που δημιουργήθηκαν με την συμμετοχή αυτών των κομμάτων ή πρώην στελεχών τους, απαγόρευαν τα νεοσύστατα κομμουνιστικά κόμματα, με το πρόσχημα της εθνικής προδοσίας υπέρ της Σοβιετικής Ρωσίας.

Τα κράτη που δημιουργήθηκαν από τα εθνικιστικά κινήματα των υπόδουλων εθνών προέβησαν αρχικά σε κάποιες μεταρρυθμίσεις που ήταν διαχρονικά αιτήματα του εργατικού κινήματος. Τα καθεστώτα που εμφανίστηκαν ωστόσο ήταν αστικά κοινοβουλευτικά και όχι δικτατορίες του προλεταριάτου και σύντομα σε όσα κράτη διατηρήθηκαν μετά το τέλος του ρωσικού εμφυλίου πολλές λαϊκές ελευθερίες καταργήθηκαν. Χαρακτηριστικά στην Πολωνία το 1926 ο Γιόζεφ Πιλσούντσκι επέβαλε στρατιωτική δικτατορία με πραξικόπημα²⁶⁸, καθιστώντας πιο αυταρχική την διακυβέρνηση της χώρας, ενώ στην Φινλανδία μετά το 1930 δεν αποτράπηκε η άνοδος της φασιστικής ιδεολογίας, με την παραστρατιωτική οργάνωση *Λαπούα* να γίνεται κράτος εν κράτει²⁶⁹.

Συνοψίζοντας αν και αρχικά και εντός των σοσιαλπατριωτικών κινήματων της πρώην ρωσικής αυτοκρατορίας διεξαγόταν διαπάλη σε όλα τα ιδεολογικά μέτωπα, η σοσιαλπατριωτική ιδεολογία αποδείχθηκε το χρησιμότερο εργαλείο σταθεροποίησης της αστικής εξουσίας στα νεοσύστατα κράτη τόσο εξαιτίας των ιδεολογικών ταλαντεύσεων των φιλελεύθερων κομμάτων όσο και του συνδυασμού των αιτημάτων βελτίωσης της ζωής των λαϊκών στρωμάτων με αυτά της εθνικής ανεξαρτησίας. Γι' αυτό και παρά τους αρχικούς δισταγμούς, τα καπιταλιστικά κράτη αναγνώρισαν την ανεξαρτησία των νεοσύστατων κρατών, παρότι στην διακυβέρνηση βρίσκονταν σοσιαλδημοκράτες, μέσα στο γενικότερο κλίμα συμβιβασμού της παλιάς σοσιαλδημοκρατίας με την καπιταλιστική τάξη πραγμάτων (π.χ. κυβέρνηση Έμπερτ στην Γερμανία, Ότο Μπάουερ στην Αυστρία, αν και στην Αυστρία έγιναν κατά την δεκαετία του 1920 σημαντικοί αστικοί εκσυγχρονισμοί, στην <<Κόκκινη Βιέννη>>²⁷⁰).

268 Davies, Norman. *Gods Playground*, ό.π. σ. 31

269 Aapo Roselius: <<The War of Liberation, the Civil Guards and the Veterans' Union: Public Memory in the Interwar Period>> Roselius, Aapo, Terora, Tuomas (επιμ.), *The Finnish Civil War 1918: History, Memory, Legacy*. Brill Academic Publishers, 2014, σ. 321

270 Rabinbach Anson, *The Austrian Social Experiment: Social Democracy and Austromarxism: 1918-1934*, Boulder:Westview Press 1985, σ. 204

Στην ουσία από το 1918 και έπειτα οι σοσιαλδημοκράτες παγκόσμια καθίστανται μαζί με τους φιλελεύθερους οι κύριοι σταθεροποιητικοί πόλοι του καπιταλιστικού συστήματος και παραμένουν έτσι μέχρι και τις μέρες μας. Και σε αυτή την εξέλιξη σημαντικότερο ρόλο διαδραμάτισε η υιοθέτηση της εθνικιστικής ιδεολογίας από το σοσιαλιστικό κίνημα των μειονοτήτων της Ρωσίας καθώς η σοσιαλδημοκρατία αποτέλεσε την κύρια πολιτική δύναμη στο εσωτερικό τους και πριν την Οκτωβριανή Επανάσταση. Χωρίς την μελέτη του σοσιαλπατριωτισμού στην ρωσική αυτοκρατορία ο ιστορικός ερευνητής θα κατανοήσει πιο δύσκολα όχι μόνο την ιστορία της Ρωσίας, αλλά ενός σημαντικού τμήματος της Ευρώπης, καθώς και την ιστορική διαδρομή του ευρωπαϊκού – και παγκόσμιου – εργατικού κινήματος.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ

Στα αγγλικά

Bauer Otto, *The Question of Nationalities and Social Democracy*, μτφρ. Joseph O' Donnell, Μινεάπολις, University of Minnesota Press, 2000 (πρώτη έκδοση 1907)

Hrushevsky, Michaelo. "Ukraine's Struggle for Self-Government". *The New York Times*, 17 Feb 1918.

Kuusinen, Otto Wille, *The Finnish Revolution: A Self-Criticism (PDF)*, The Workers' Socialist Federation, 1919

Mazlakh Serhii, Shakhrai VasyI', <<On the Current Situation in the Ukraine>> review by V. Swoboda *Soviet Studies* Vol. 23, No. 4, pp. 659-667. Taylor and Francis Ltd., Apr. 1972 (πρώτη έκδοση 1919)

Lenin, V.I. *Draft Resolution on the Ukrainian Borotbist Party. 2nd English Printing*, Μόσχα, Progress Publishers 1971

Lenin V.I. Letter to the Workers and Peasants of the *Ukraine*. A proposal of the Victories Over Denikin. *Lenin's Collected Works*, 4th English Edition Volume 30., Μόσχα , Progress Publishers 1965

Lenin, V.I. *Telegram to the presidium of the All-Ukraine Conference of borotbists. 2nd English Printing*, Μόσχα, Progress Publishers 1971

Lenin V.I. The Right of Nations to Self-Determination, *Lenin's Collected Works*, Volume 20, Μόσχα, Progress Publishers 1972

Manifesto of the International Socialist Congress at Basel Βερολίνο, Vorwärts Publishers, 1912

Stalin, J.V. (1913). "The Nation, Marxism and the National Question", *marxists.org*

The First General Census of the Russian Empire of 1897. Breakdown of population by mother tongue and districts in 50 Governorates of the European Russia (1777 territorial units) Demoscope Weekly 2012 (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 8/9/2021)

Στα ελληνικά

Λένιν, Β.Ι. «Απαντα » τόμος 26 (μτφρ. Ομάδα Ελλήνων Επιστημόνων Μαρξιστών), Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή 1988

Λένιν, Β.Ι. «Απαντα » τόμος 32 (μτφρ. Ομάδα Ελλήνων Επιστημόνων Μαρξιστών), Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή 1988

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγλόφωνη

Akulov, Mikhail. *War Without Fronts: Atamans and Commissars in Ukraine, 1917–1919*, Harvard University, August 2013

Becker Seymour, *Nobility and Privilege in late Imperial Russia* Northern Illinois University Press, July 1, 1988

Blobaum, Robert. *Feliks Dzierzynsky and the SDKPiL: A study of the origins of Polish Communism*. Νέα Υόρκη, Columbia University Press, 1984

Blobaum Robert E., *Rewolucja: Russian Poland, 1904-1907*, Νέα Υόρκη, Cornell University Press 1995

Bojcun Marko, *The Workers Movement and the National Question in Ukraine*, Brill, Βοστώνη 2021

Carrere D' Encausse Helene, *The Great Challenge: Nationalities and the Bolshevik State 1917-1930*, Holmes & Meier Publishers Inc., Νέα Υόρκη, 1992

Cienciala, Anna M.. "The Rebirth of Poland (lecture notes)". 2002. (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 28/7/2021)

Croll, Davina Kirsteen , *Soviet-Polish Relations 1918-1921*, University of Glasgow, Σεπτέμβριος 2008

Davies, Norman. *Gods Playground: A History of Poland*, Columbia University Press, 2005

Davies, Norman. *White Eagle, Red Star: The Polish-Soviet War, 1919–1920*. Νέα Υόρκη, St. Martin's Press, Νέα Υόρκη, 2003

Dziewanowski M. K. "The Beginnings of Socialism in Poland", *The Slavonic and East European Review*, Jun., 1951, Vol. 29, No. 73 (Jun., 1951), pp. 510-531, Λονδίνο, Modern Humanities Research Association and University College London, School of Slavonic and East European Studies 1951

Ferguson Niall, *The War of the World* , Νέα Υόρκη , The Penguin Press, 2006

Figes, Orlando. *A People's Tragedy: The Russian Revolution 1891–1924*. 1996

Grenoble, Lenore. *Language Policy in the Soviet Union*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 2003

Guroff, Gregory and Starr , Frederick, << A Note on Urban Literacy in Russia, 1890—1914 >>, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* , Franz Steiner Verlag, December 1971

Guthier Steven L. “The Popular Base of Ukrainian Nationalism in 1917” *Slavic Review* vol 38, No 1. Cambridge University Press, March 1979

Hobsbawm, Eric J., *Nations and Nationalism since 1780. Programme, Myth, Reality* . Cambridge University Press, 1990

Hroch Miroslav. *Social preconditions of national revival in Europe*. Πράγα, 1985

Jedruch Jacek, *Constitutions, elections and legislatures of Poland, 1493-1977: a guide to their history*, EJJ Books, 1998

Jędrzejewicz, Waclaw. *Pilsudski: A Life For Poland.*, Νέα Υόρκη, Hippocrene Books 1990

Kaihovirta Matias <<Minority Nationalism and Socialism: K. H. Wiik and the National Question in Finnish Social Democracy from 1900s to 1940s>>, *TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA 2020*

Kappeler Andreas, *The Russian Empire: A Multi-Ethnic History*, Pearson Education Limited, 2001

Katchanovski Ivan, Kohut Zenon E., Nebesio Bohdan Y., Yurkevich Myroslav <<Revolution of 1905>> *Historical Dictionary of Ukraine (2nd Ed)*, The Scarecrow Press, Lanham, Τορόντο, Πλίμουθ ΗΒ, 2013

Levy Jonathan. *The Intermarium: Wilson, Madison, & East Central European Federalism*. Universal Publishers, 2007

Lieven Domini , *The Cambridge History of Russia. Imperial Russia 1689-1917 Volume 2*, 2006, Cambridge University Press

Long John H., <<Plot and counter-plot in revolutionary Russia: Chronicling the Bruce Lockhart conspiracy, 1918>> *Intelligence and National Security*, τόμος 10, Routledge 1995

Maavara Alexander <<The Finnish Battle for Identity: Finnish Socialism, Nationalism and Russian Ideological Intervention in the Finnish Civil War>> *Waterloo Historical Review*, vol.8

Malet , Michael. , *Nestor Makhno in the Russian Civil War* , Macmillan Pub. Ltd. , June 1, 1982

MacMillan, Margaret . *Paris 1919: Six Months That Changed the World*(*Random House trade paperback ed.*), Νέα Υόρκη, Random House Trade Paperbacks 2003

- Majstrenko Iwan. *Borot'bism: A Chapter in the History of Ukrainian Communism.*, Νέα Υόρκη, Research Program on the U.S.S.R., 1954
- Melancon, Michael. *The Socialist Revolutionaries and the Russian Anti-War Movement, 1914–1917.* Ohio State University Press (επιμ.), 1990
- Mick Christian. *Lemberg, Lwow, Lviv, 1914–1947: Violence and Ethnicity in a Contested City.* West Lafayette, Indiana, Purdue University Press, 2015
- Nafziger Steven, Lindert Peter, *Russian Inequality on the Eve of Revolution*, Κέμπριτζ Μασαχουσέτης, Σεπτέμβριος 2012
- Papazian, Kapriel Serope. *Patriotism perverted: A discussion of the deeds and the misdeeds of the Armenian Revolutionary Federation, the so-called Dashnagtzoutune.*, Βοστώνη, Baikar Press 1934
- Pipes, Richard, *A Concise History of the Russian Revolution*, Νέα Υόρκη, Vintage, 1996
- Portal R. <<The Industrialization of Russia>> *Cambridge Economic History of Europe*, Cambridge, 1965, Vol. VI, part 2
- Rabinbach Anson, *The Austrian Social Experiment: Social Democracy and Austromarxism : 1918-1934*, Boulder:Westview Press 1985
- Radkey Oliver Henry, *Russia goes to the polls: the election to the all-Russian Constituent Assembly, 1917.* Cornell University Press, 1989
- Radkey Oliver, *The Agrarian Foes of Bolshevism: Promise and Default of the Russian Socialist Revolutionaries*, February to October 1917. Νέα Υόρκη, Columbia University Press, 1958
- << Revolutionary Ukrainian Party >>, <http://www.encyclopediiaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CR%5CE%5CRevolutionaryUkrainianparty.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 3/9/2021)
- Riga Liliana, *The Bolsheviks and the Russian Empire* , Cambridge UP, 2012
- Roselius, Aapo; Tepora, Tuomas (επιμ.), *The Finnish Civil War 1918: History, Memory, Legacy.* Brill Academic Publishers, 2014
- Rosenberg William G., <<The Russian Municipal Duma Elections of 1917: A Preliminary Computation of Returns>>, *Soviet Studies*, Taylor & Francis, 1969
- Roshwald, Aviel. *Ethnic Nationalism and the Fall of Empires: Central Europe, the Middle East and Russia, 1914–1923.* Λονδίνο , Νέα Υόρκη , Routledge 2001

- Rudnytsky, I.L. Volodymyr Vynnychenko's Ideas in the Light of his Political Writings, (*Ivan L. Rudnytsky: Essays in Modern Ukrainian History*). Έντμοντον, 1987.
- Schoer Karl <<Origins of Junker Capitalism in Germany>> *Social Scientist Vol 5 No. 5*, pp. 33-46 (14 pages), Νέο Δελχί 1976
- Smith Jeremy, *The Bolsheviks and the National Question 1917-23*, Palgrave Macmillan, 1999
- Subtelny Orest, *Ukraine . A History* . University of Toronto Press ³2000
- Sulkunen Irma, <<Suffrage, gender and citizenship in Finland A comparative perspective>> NORDEUROPAforum 1/2007
- Suny, Ronald G., (επιμ.) *The Cambridge History of Russia. Imperial Russia 20th Century Volume 3*, 2006, Cambridge University Press
- Suny, Ronald Grigor (επιμ.). *Transcaucasia, Nationalism, and Social Change*. Ανν Άρμπο, University of Michigan Press 1996
- Thaden, Edward C., *Russification in the Baltic Provinces and Finland.*, Πρίνστον, Princeton University Press, 2014
- Upton, Anthony F., *The Finnish Revolution 1917–1918*, Μινεάπολις, University of Minnesota Press 1980
- Wanter Adam, *Three Paths to One State: Polish National Identity under Russian, Prussian, and Austro Hungarian Occupation After 1863 (Research Thesis)*, The Ohio State University June 2012
- Watt Richard, *Bitter Glory: Poland and Its Fate, 1918 to 1939*, Hippocrene Books ³1998
- Williams Maude, <<Fraternization in the Armed Forces during the two World Wars. Conditions, Forms, and Receptions>> *Encyclopédie d'histoire numérique de l'Europe [online]*, 22/06/20
- Woolf Stuart (επιμ.), *Nationalism in Europe, 1815 to Present: A Reader*, Λονδίνο, Routledge 1996
- Yekelchyk Serhy, *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, Oxford University Press, 2007
- Zamoyski Adam, *The Polish Way.*, Λονδίνο, John Murray 1987
- Zimmerman Joshua D., *Poles, Jews, and the Politics of Nationality: The Bund and the Polish Socialist Party in Late Tsarist Russia, 1892-1914*. University of Wisconsin Press, 2007

Ρωσόφωνη

<<Proletariat, ego professionalnii sostav, chislennost' I raspdelenie po Imperii>>
<http://istmat.info/node/24525> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 5/9/2021)

Rashin A.G., *Naselenie Rossii za 100 let, 1811-1913. Statisticheskie ocherki*. Μόσχα 1956, σ. 322

Spirin L.M., *Rossiya 1917 god, iz istorii bor'by polititseskikh partii*, Μόσχα, Mysl 1987 σ. 273-278

Tyutyukin S.V., *Menshevizm: Stranitsy istorii*, Μόσχα, ROSSPEN 2002, σ. 467

Ελληνόφωνη

Hobsbawm Eric, *Η εποχή του Κεφαλαίου*, ό.π., σ. 248

Παπαστρατηγάκης Νικόλαος, *Εισαγωγή στην Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)* Αθήνα, Ηρόδοτος 2018

